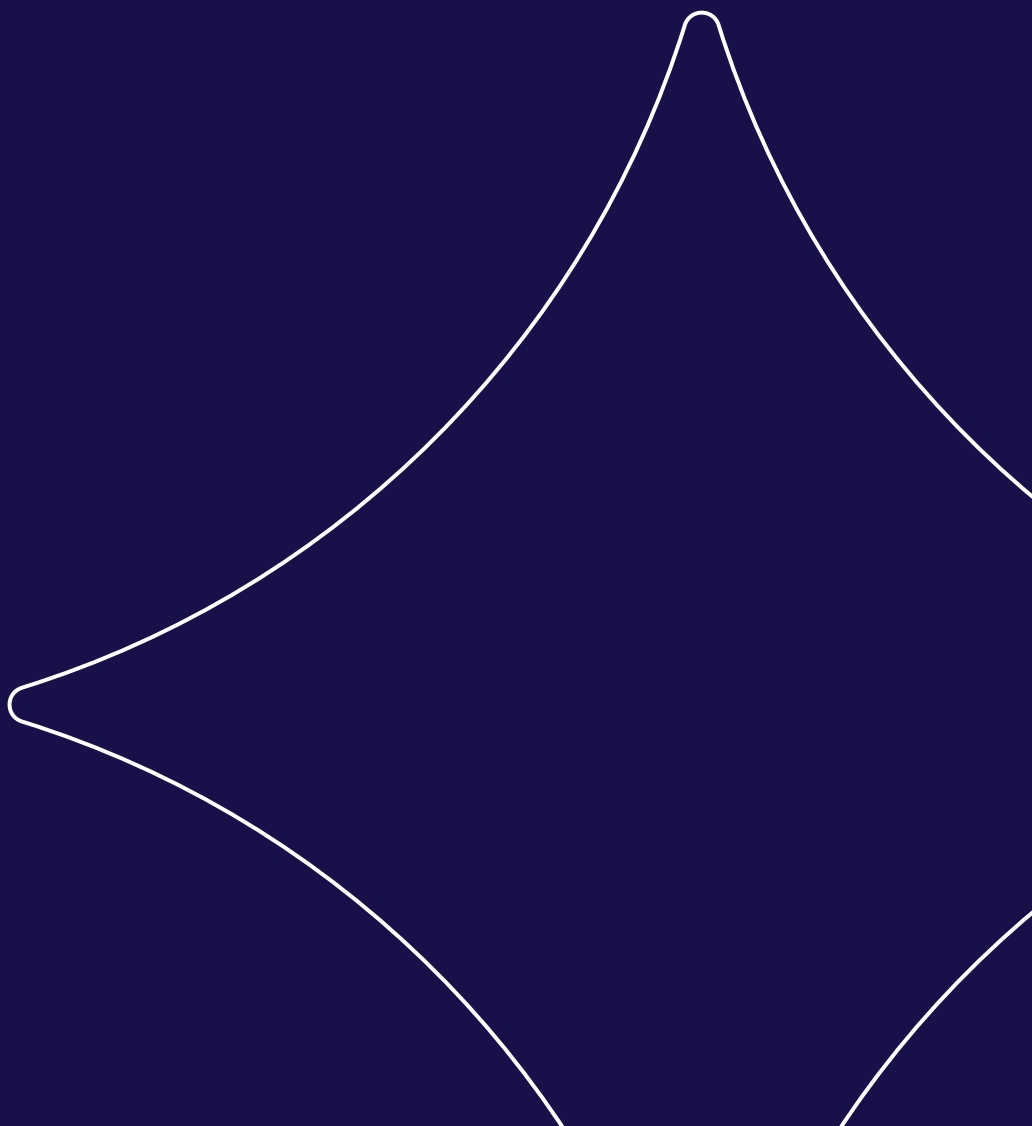

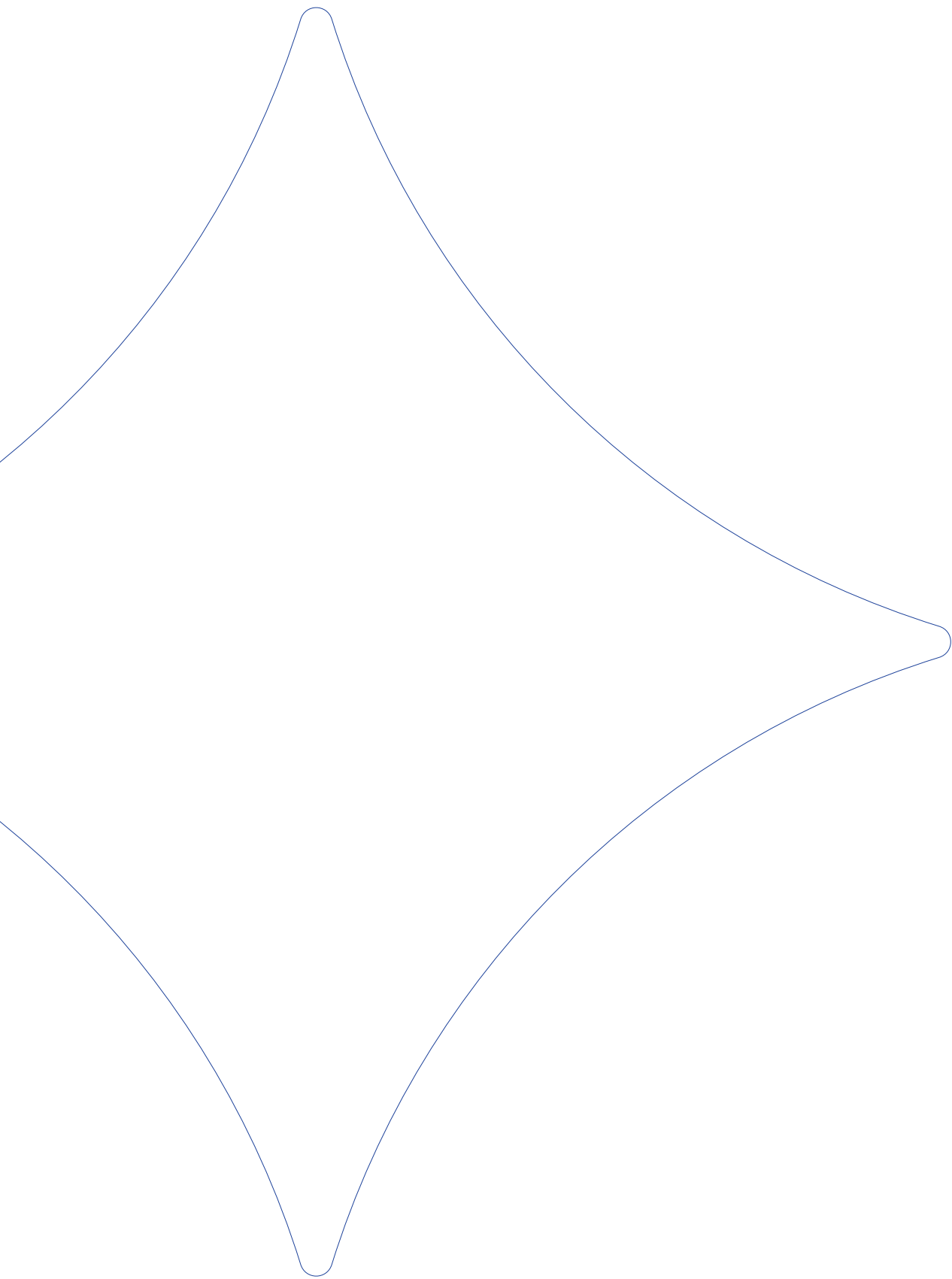
VALSTYBĖS PAŽANGOS STRATEGIJA

Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“

VALSTYBĖS
PAŽANGOS
STRATEGIJA

**Lietuvos ateities vizija
„Lietuva 2050“**

VALSTYBĖS
PAŽANGOS
STRATEGIJA

**Lietuvos ateities vizija
„Lietuva 2050“**

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

2024

Sudarė
Giedrius Viliūnas

Parengė
Lietuvos Respublikos Seimo Ateities komiteto biuras

Maketavo
Tomas Rastenis

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios
Bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

TURINYS

Seimo Pirmininkės įžangos žodis	8
Ministrės Pirmininkės įžangos žodis	10
LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2023 12 23 NUTARIMAS NR. XIV-2466 „Dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ patvirtinimo“	12
VALSTYBĖS PAŽANGOS STRATEGIJA „LIETUVOS ATEITIES VIZIJA „LIETUVA 2050“	15
Valstybės pažangos tarybos įžanginis žodis	16
I SKYRIUS	
Kelias į 2050-uosius. Globalūs pokyčiai ir iššūkiai Lietuvai	20
Ateitį formuojančios globalios tendencijos	20
II SKYRIUS	
Valstybės ateities vizija	29
Kelrodė Lietuva: valstybė, kurioje noriu gyventi ir kurti.	
Valstybė, kurią noriu saugoti	29
Vizijai pasiekti reikalingos valstybės vystymosi kryptys	32
Vizijos pamatas – kultūra	33
III SKYRIUS	
Strateginės ambicijos ir svertinių iniciatyvų žemėlapis	35
PIRMASIS SKIRSNIS	
Piliečių kuriama demokratija: patikima, atvira, telkianti	35
ANTRASIS SKIRSNIS	
Ateičiai pasirengęs, atsparus ir laisvas žmogus, gyvenantis bendruomenėje, kuriai rūpi	41
TREČIASIS SKIRSNIS	47
Lietuvos verslas, mokslas ir menas tvariai kuria aukštą vertę Lietuvai ir pasauliui	47
	5

KETVIRTASIS SKIRSNIS	
Atspari valstybė, konstruktyvi ir įtakinga globalios politikos veikėja	52
PENKTASIS SKIRSNIS	
Sujungta šalis, darni ir subalansuota plėtra	58
ŠEŠTASIS SKIRSNIS	
Svertinių iniciatyvų žemėlapis	62
IV SKYRIUS	
„Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimas	64
„Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimas ir jo valdymas	64
„Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ stebėsena ir vertinimas	66
Atsiskaitymas už pasiektą pažangą	67
Ateities įžvalgų institucinė sistema ir jos plėtra	67
1 PRIEDAS	
Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ poveikio rodikliai	68
2 PRIEDAS	
Svertinių iniciatyvų žemėlapis	83
LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2021 12 27 REZOLIUCIJA NR. XIV-732	
„Dėl Lietuvos skaitmeninės ateities transformacijos ir skaitmeninio suverenumo“	84
LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2023 06 15 REZOLIUCIJA NR. XIV-2075	
„Dėl Lietuvos demografijos politikos ateities“	90
LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2024 04 11 NUTARIMAS NR. XIV-2538	
„Dėl Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų ilgalaikės politikos vystymosi kryptių aprašo patvirtinimo“	97
LIETUVOS MOKSLO, TECHNOLOGIJŲ IR INOVACIJŲ ILGALAIKĖS POLITIKOS VYSTYMOSI KRYPTIŲ APRAŠAS	98
I SKYRIUS	
Bendrosios nuostatos	98
II SKYRIUS	
Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų ilgalaikės politikos vystymosi kryptys ir jų pagrindimas	100
PIRMASIS SKIRSNIS	
Pirmoji kryptis – transformuoti Lietuvos švietimo sistemos paradigmą į žinojimo kūrėjų ir darbuotojų rengimą (talentų ugdymą)	100

ANTRASIS SKIRSNIS	
Antroji kryptis – skatinti inovacijas visose viešojo valdymo srityse. MTI finansavimas kaip horizontalusis prioritetas	102
TREČIASIS SKIRSNIS	
Trečioji kryptis – nustatyti ir remti projektus (žinių, technologijų), įnešančius didžiausią indėlį į šalies produktyvumą	105
KETVIRTASIS SKIRSNIS	
Ketvirtoji kryptis – kurti, apsaugoti, perduoti, įsigyti ir panaudoti intelektinę nuosavybę	106
PENKTASIS SKIRSNIS	
Penktoji kryptis – stiprinti įgalinančią žinių ir technologijų perdavimo ekosistemą, žinojimo ekonomikos regioninę plėtrą	108
ŠEŠTASIS SKIRSNIS	
Šeštoji kryptis – atverti ir optimizuoti reguliacinę aplinką (viešieji pirkimai, projektų valdymo administracinės naštos mažinimas, investicijų prieinamumas, mokestinės paskatos ir kita)	110
III SKYRIUS	
Baigiamosios nuostatos	111

Seimo Pirmininkės įžangos žodis

Vizija „Lietuva 2050“ – vienas svarbiausių 2020–2024 m. kadencijos Lietuvos Respublikos Seimo ir Vyriausybės darbų, brėžiantis mūsų valstybės ir visuomenės raidos kryptį trim dešimtmečiams į ateitį. Šis dokumentas daugeliu atžvilgių yra išskirtinis. Jį parengė ne politikai ir valstybės tarnautojai, bet gausus bendrakūrėjų būrys, globojamas Valstybės pažangos tarybos, kurią sudaro visų visuomenės grupių atstovai. Valstybės pažangos scenarijai ir kryptys, svarbiausios vertybės ir siekiai aptarti piliečių asamblėjoje ir daugybėje susitikimų su visuomenės atstovais. Neabejoju, kad ši vizija žymi naują Lietuvos politinės kultūros etapą, įžangą į visavertės dalyvaujamosios demokratijos būvį. Vizijoje gerokai daugiau dėmesio nei anksčiau skiriama pilietinės bendruomenės brandai, socialiniam teisingumui, visuomenės gerovei, tvariam vystymuisi ir Lietuvos vaidmeniui tarptautinėje bendruomenėje. Tiems dalykams, kurie žmogaus gyvenimą daro prasmingą ir įkūnija svarbiausias civilizacijos vertybes. Tai naujo mūsų valstybės raidos etapo projektas, valstybės klestėjimo vizija.

Lietuvos Respublikos Seimui ši vizija taip pat žymi reikšmingą pokytį. Jai rengti ir įgyvendinimui prižiūrėti Seimas įsteigė nuolatinį Ateities komitetą, taip prisijungdamas prie parlamentų, įsitikinusių, kad greit kintantis dabarties pasaulis iš tautos atstovybės reikalauja daugiau strategijos, platesnio akiračio ir integraliesnio požiūrio. Tikimės, kad šios kadencijos Seimui patvirtinus viziją „Lietuva 2050“ šis darbas nesibaigs ir Ateities komitetas padės kitų kadencijų seimams išlaikyti balansą tarp einamosios teisėkūros darbų ir dėmesio strateginėms reformoms, ilgalaikiams Lietuvos ir pasaulio politikos siekiams bei vertybiniam pagrindui.

Vizija „Lietuva 2050“ pradeda savo, kaip politinio dokumento, gyvenimą sudėtingu laiku. Mūsų šalies kaimynystėje tebevyksta ginkluota agresija prieš

taisyklėmis grįstą pasaulio tvarką. Įvairiose pasaulio vietose aižėja pasitikėjimas demokratija. Vis labiau pasaulio ekonomikas veikia klimato kaita, kintanti visuomenės amžiaus struktūra. Daugelį gyvenimo sričių iš pagrindų keičia naujosios technologijos. Turime būti veržlūs ir toliaregiški, kad Lietuva išlaikytų gerovės augimą, įveiktų socialinio teisingumo, demografinės kaitos iššūkius, įgyvendintų tarptautinius tvaraus vystymosi ir demokratijos įsipareigojimus. Vizija „Lietuva 2050“ kloja pagrindus tokiai atvirai ir įžvalgiai mąstysenai, kartu klausdama, ar esame užtektinai tvirti ir brandūs įsipareigoti jos aukštomis ambicijoms ir aiškiems idealams. Tikiu, kad mūsų valstybė tokia yra, o vizija „Lietuva 2050“ nurodo ne tik norimą, bet ir galimą jos ateitį.

Viktorija Čmilytė-Nielsen

Ministrės Pirmininkės įžangos žodis

Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ yra mūsų valstybės brandos, jau pasiekto gebėjimo neužsisklęsti kasdienybės problemose ir mąstyti apie šalies ateitį ats-pindys.

Rengiantis strateginio valdymo sistemos pokyčiams iš praeitos kadencijos Lie-tuvos Respublikos Seimo sulaukusi įpareigojimo parengti naująją ilgalaikę vals-tybės strategiją, XVIII Vyriausybė sudarė sąlygas kurti Lietuvos ateities viziją „Lietuva 2050“, bet tam nederigavo, siekdama, kad jos rengimas būtų viešas, daug apimantis ir grįstas bendrakūryba – bendruomenėse ir profesiniuose visuomenės sluoksniuose.

Naujoji Lietuvos ateities vizija buvo pradėta kurti 2021-ųjų rudenį, ore tvyrant karo Europoje nuojautai ir pamažu įsisąmoninant, kad mums pažįstama dabartinė Europa, o kartu ir visas pasaulis neišvengiamai dėl to keisis. Politinė logika sakytų, kad neracionalu rūpintis tuo, kas bus po 30 metų, kai žinoma, kad po ketverių metų laukia rinkimai, arba nežinoma, kokia krizė gali ištikti rytoj. Buvęs Liuksemburgo ministras pirmininkas ir Europos Komisijos pirmininkas Jeanas-Claude'as Junc-keris yra kartą pasakęs, kad politikai puikiausiai žino, ką turėtų padaryti, bet ne-žino, kaip po to būti perrinktiems. Rūpinimasis perrinkimu yra racionalus, bet tik savo kieme užsidariusi ir vienadienė viešoji politika nėra nei teisinga, nei įžvalgi. Teisinga politika ir teisingi sprendimai yra tie, kurie yra priimami galvojant ne tik apie rinkimų ciklą, bet ir apie ateities kartas. Politikų ir visuomenės supra-timas ir susitarimas apie tai, kas yra geriausia mūsų šaliai ir jos žmonėms, yra labai svarbus.

Vizijoje pabrėžiamas kiekvieno asmeninis ir bendruomenės įsipareigojimas saugoti valstybę – mūsų demokratinę kultūrą, vertybes, gamtą. Jos smaiga-lyje – įsipareigoję Lietuvai, bet kokiai atečiai pasiruošę mes, piliečiai, nebijantys

permainų nuolat besikeičiančiame pasaulyje, mokantys ir gebantys pasinaudoti galimybėmis kurti ir atsispirti nuolat kylantiems iššūkiams. Svarbiausi sėkmingos ir mums palankios ateities orientyrai bus stipri demokratinė kultūra ir geras švietimas.

Šis Lietuvos ateities vizijos tekstas yra lydinys kelių tūkstančių aktyvių ir Lietuvos ateičiai neabejingų Lietuvos piliečių darbo, kurį kruopščiai patikrino, apsvarstė ir patvirtino aukščiausioji mūsų tautos atstovybė – Lietuvos Respublikos Seimas. Joje nubrėžtos kryptys turi gerų galimybių būti įgyvendintos, ypač jei tokios ateities ir toliau norės mūsų visuomenė ir nepavargs jos reikalauti iš politikų.

Ingrida Šimonytė

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
NUTARIMAS

**DĖL VALSTYBĖS PAŽANGOS STRATEGIJOS „LIETUVOS
ATEITIES VIZIJA „LIETUVA 2050“ PATVIRTINIMO**

2023 m. gruodžio 23 d. Nr. XIV-2466
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymo 14 straipsnio 2 dalimi, nutaria:

1 STRAIPSNIS.

Patvirtinti Valstybės pažangos strategiją „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ (pridedama).

2 STRAIPSNIS.

Pripažinti netekusiu galios Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimą Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“.

3 STRAIPSNIS.

1. Siūlyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei, rengiant Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ įgyvendinamuosius planavimo dokumentus, įvertinti:

- 1) Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. gruodžio 7 d. rezoliuciją Nr. XIV-732 „Dėl Lietuvos skaitmeninės ateities transformacijos ir skaitmeninio suverenumo“;
 - 2) Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. birželio 15 d. rezoliuciją Nr. XIV-2075 „Dėl Lietuvos demografinės politikos ateities“.
2. Patvirtinus Lietuvos Respublikos Seimo nutarimą „Dėl Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų ilgalaikės politikos vystymosi kryptių aprašo patvirtinimo“,

siūlyti Vyriausybei jį įvertinti, rengiant Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ įgyvendinamuosius planavimo dokumentus.

4 STRAIPSNIS.

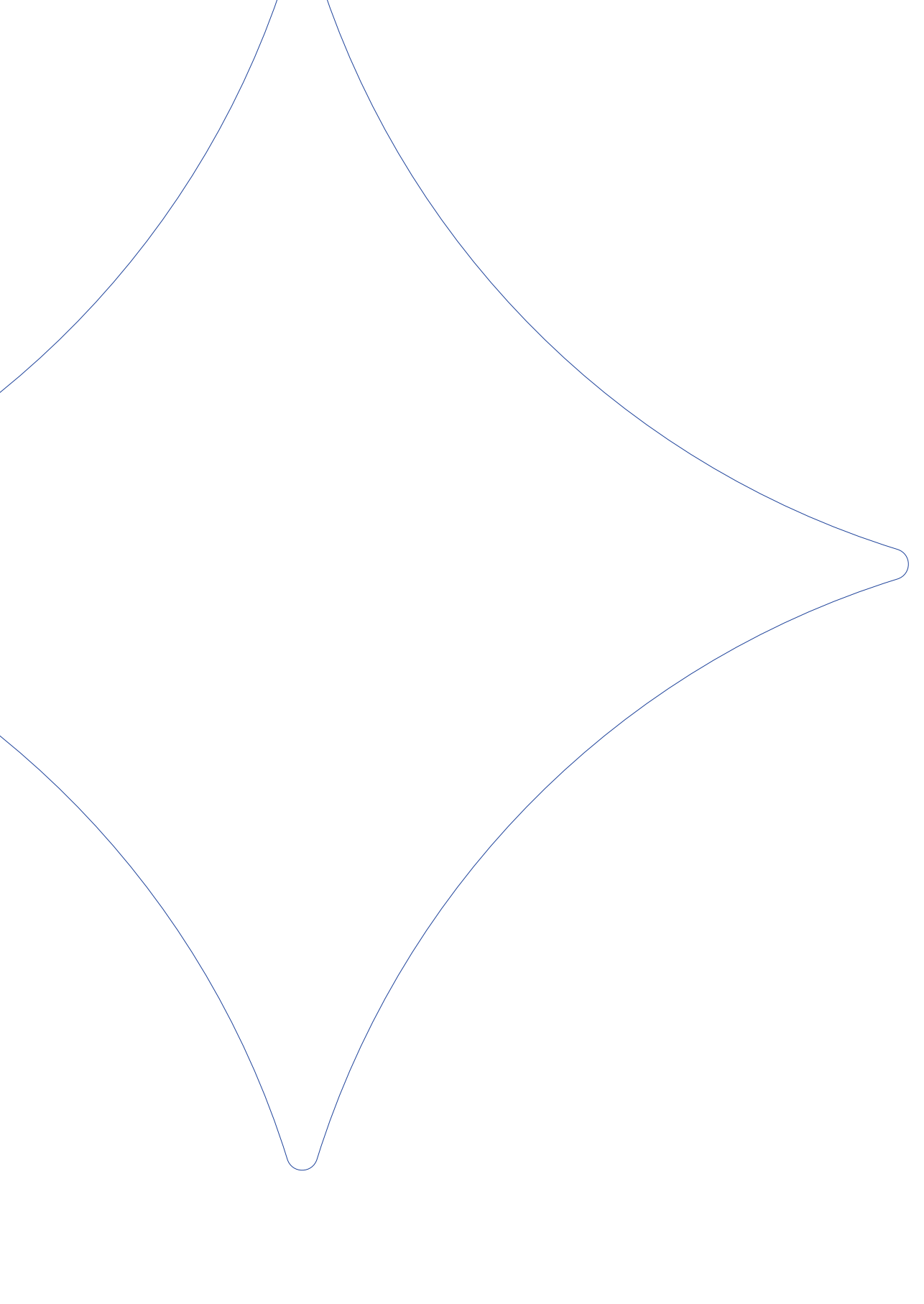
Siūlyti politinėms partijoms inicijuoti nacionalinį susitarimą dėl Valstybės pažangos strategijai „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ įgyvendinti būtinų viešojo sektoriaus įsipareigojimų ir viešojo finansavimo.

5 STRAIPSNIS.

Siūlyti Vyriausybei, rengiant 2026 metų Valstybės pažangos ataskaitą, atnaujinti ateities išvalgas ir aplinkos analizę, kuriomis remtasi, rengiant Valstybės pažangos strategiją „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“, sistemiškai įvertinti Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ pirmųjų trejų įgyvendinimo metų pažangą ir prireikus pateikti Seimui pasiūlymą dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ strateginių ambicijų atnaujinimo.

SEIMO PIRMININKĖ

VIKTORIJA ČMILYTĖ-NIELSEN

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Seimo
2023 m. gruodžio 23 d.
nutarimu Nr. XIV-2466

VALSTYBĖS
PAŽANGOS
STRATEGIJA
Lietuvos ateities vizija
„Lietuva 2050“

Kelrodė Lietuva:
valstybė, kurioje noriu gyventi ir kurti.
Valstybė, kurią noriu saugoti

VALSTYBĖS PAŽANGOS TARYBOS IŽANGINIS ŽODIS

Valstybės pažangos strategija „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ parengta kaip Valstybės pažangos tarybos ir bendrakūrėjų pastanga apmąstyti ir ateinančioms dešimtmečiams nubrėžti valstybės raidos kontūrus. Jos bendrakūrėjais tapo visų parlamentinių partijų atstovai, daugybė ekspertų, organizacijų ir piliečių. Šioje valstybės ateities vizijoje pateikiami tikslai ir siekiai yra platesni nei vienos Vyriausybės kadencija ar kurios nors politinės jėgos tikslai – vizija aprėpia esminius ilgalaikės valstybės raidos klausimus.

Į Vakarų Europą orientuotas mąstymas apie Lietuvos valstybę turi tvirtą tradiciją. Ryžtą formuoti savosios valstybės ateitį, suvokiant ją kaip Europos dalį, liudija dar Gedimino laišakai. Lietuvos valstybės ateities vizijas kūrė ir siekė įgyvendinti pirmieji mūsų valdovai, Abiejų Tautų Respublikos mąstytojai ir reformatoriai, tautinio atgimimo vedliai, nepriklausomos Lietuvos intelektualai ir intelektualės, vėliau – Lietuvos laisvės kovų sąjūdis, išeivija ir į nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą atvedusio Sąjūdžio kūrėjai. Jų išvalgos ir idėjos lieka svarbios ir šiandien. Praėjusio amžiaus pabaigoje turėjome aiškią valstybės kryptį: norėjome sugrįžti į Vakarų valstybių šeimą, puoselėdami demokratines vertybes ir institucijas, įstodami į Europos Sąjungą (toliau – ES) ir Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją (toliau – NATO). Tikslingas darbas šia linkme yra bene pagrindinė priežastis, kodėl dabartinė Lietuva išgyvena pakilimo laikotarpį. Esame visavertė Vakarų demokratinės bendruomenės narė, džiaugiamės ekonominės gerovės ir saugumo vaisiais. Tačiau kintantis ateities kontekstas verčia iš naujo permąstyti, kur link judame toliau. Ką mums, kaip valstybei, kaip politinei bendruomenei, reiškia pažanga?

Pastarasis bandymas atsakyti šį klausimą ir permąstyti valstybės ateitį šių dienų Lietuvoje buvo prieš gerą dešimtmetį plėtotą Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“ – joje užsibrėžtas tikslas tapti modernia, veržlia, atvira pasauliui, puoselėjančia savo nacionalinį tapatumą šalimi, integralia Šiaurės ir Baltijos regiono dalimi, numatytos pagrindinės valstybės vystymosi kryptys (sumani visuomenė, sumanus valdymas, sumani ekonomika). Nors dalies užsibrėžtų tarpinių rezultatų 2020 m. pasiekti nepavyko, matoma aiški valstybės pažanga, o „Lietuva

2030“ suteikė rimtą postūmį valstybės strateginio planavimo sistemai ir į ateitį orientuotos politinės kultūros vystymuisi Lietuvoje.

Anuomet rengiant viziją įtraukta daug suinteresuotų šalių, tačiau ilgainiui strategijos įgyvendinimas išsivėpė. Išryškėjo strateginio mąstymo kultūros ir disciplinos trūkumas, įgyvendinimas ir stebėseną nebuvo pakankamai apibrėžti, vizija netapo sava didesnei visuomenės daliai. Darėsi akivaizdu, kad, toliau siekiant skatinti visuomenės pokyčius ir sudaryti sąlygas formuoti kūrybingai, atsakingai ir atvirai asmenybei, valstybės strategiją reikia naujai permąstyti – riboti prioritetinių valstybės siekių skaičių, peržiūrėti jų turinį ir atsižvelgti į reikšmingai pakitusią išorinę aplinką.

Viena iš pagrindinių priežasčių, privertusių permąstyti valstybės strategiją – spartėjantys pokyčiai ir didėjantis neapibrėžtumas. Pasaulis susiduria su vis greičiau technologiniais pokyčiais ir jų daromu įvairialypiu poveikiu ekonominei, socialinei, valdymo sistemoms, egzistencinę krizę žmonijai keliančia klimato kaita ir biologinės įvairovės nykimu, COVID-19 ligos pandemijos nulemtais finansiniais ir ekonominiais išmėginimais, demografiniu disbalansu ir kitais iššūkiais. Svarstoma, kaip valstybės turėtų prie to prisitaikyti, kaip turėtų keistis vyraujantys ekonomikos modeliai ir valdymo sistemos. Kinta tarptautinės sistemos paveikslas – po Šaltojo karo nusistovėjusią tvarką keičia auganti globalių Rytų ir Pietų galia. Be to, Lietuvai aktualūs ir kiti iššūkiai: susiduriame su žemu piliečių pasitikėjimu savimi, visuomene, valstybės valdžios institucijomis, sparčiai senstančia visuomene, mažėjančiu gyventojų skaičiumi. Ilgainiui demokratijos tvarumui gali neigiamai atsiliepti žmonių socialinės ir ekonominės būklės padariniai – Lietuvoje santykinai daug skurdą ir socialinę atskirtį patiriančių žmonių, didelė pajamų nelygybė, žemi socialinio kapitalo rodikliai. Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą ir kitos geopolitinės įtampos valstybės ateities klausimus užaštrino kaip niekad.

Vis dėlto pokyčių metas atveria ne tik erdvę naujoms galimybėms, bet ir mūsų vaizduotę, skatindamas kurti naujas svajones ir suteikdamas šansą jas įgyvendinti.

2050-aisiais skaičiuosime beveik aštuonis Lietuvos valstybės istorijos šimtmečius. Karaliaus Mindaugo karūnavimo sukaktis primins, kaip viduramžių Europoje prasidėjo lietuvių tautos ir Lietuvos suverenumo, subjektiškumo kelias, kurio tradiciją nepaliaujamai sergstime iki šiol. Didžiojo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldu – unikalia savo parlamentarizmo, bajorijos ir miestų savivaldos istorija, atvirumo, intelektualinio savarankiškumo, skirtingų tautų klestėjimo ir sugyvenimo laikotarpiu. Tautinės valstybės dešimtmečiai XX a. pradžioje suteikė tautai stiprybės išgyventi gūdų sovietmetį, priešintis sovietizacijai ir per dainuojančią revoliuciją vėl tapti laisvai, o dabar – okupacijos metus vis tvirčiau

palikti istoriniame užnugaryje. Be kita ko, moderniaisiais laikais valstybingumo idėjos raida neatsiejama nuo Lietuvos, kaip jūrinės valstybės, vizijos, kuriai vietos valstybės mąstyme atsirado kur kas vėliau. Karaliaus Mindaugo valstybė žymi pamatinį Lietuvos statusą, kuris yra visų mūsų politinės bendruomenės sumanymų galimybės sąlyga, o „išėjimo į jūrą“ (kaip į netikėtų galimybių metaforinę erdvę) idėja sako, kad aplenkiantys laiką sumanymai privalo būti netikėti ir provokuoti mąstymą. Galbūt iš naujo atrandantys amžinas vertybes avangardinėmis priemonėmis, o gal surandantys naujas politines idėjas, kurios mus suvienytų ateičiai. Visa tai apmąstant, neišvengiamai kyla bendresnių svarstymų apie tolesnius mūsų valstybės tikslus. Būdai atsakyti į šiuos klausimus labai priklausys nuo to, ką pasirinksime šiandien.

Aišku, kad kiekviena vizija turi parodyti, ko tikimės ir norime iš ateities. Tačiau valstybės strategijoje pirmiausia bandoma apmąstyti galimų ateičių daugialypumą, ieškant mums politiškai reikšmingiausių galimybių, kurios būtų netikėtos ir atvertų naujas raidos trajektorijas. Toks mąstymas verčia stebėti aplinką ir vertinti pasaulinių bei nacionalinių pokyčių tendencijas, bandant suprasti jų reikšmę ir tikėtiną poveikį. Jis skatina kurti alternatyvius ateities scenarijus, modeliuojančius įvairias globalių pokyčių, tendencijų ir lokalių pasirinkimų galimybes. Taip atsiveria varijuojančių ateičių horizontas, leidžiantis priartėti prie savotiško paradokso: pasirengti šuoliui į nežinomybę, plėsti vaizduotės ribas, arba, kaip mūsų istorinė patirtis mokytų, drąsiai „išeiti į jūrą“. Šiame dokumente pristatoma nauja valstybės ateities vizija siekia atlikti būtent tokį mąstymo šuolį, nukeldama mus į 2050-uosius.

Valstybės ateities vizijos rengimas truko beveik dvejus metus. Esminiais jo elementais tapo: aplinkos (tendencijų ir pokyčius lemiančių veiksnių) analizė, hipotezinių valstybės ateities scenarijų konstravimas ir gilinimas per temines diskusijas, susitikimai ir diskusijos su piliečiais, bendrakūrėjais, bendros vizijos ir pagrindinių iniciatyvų formavimas. Visa tai vyko 2022 m. vasarį Rusijos pradėto karo prieš Ukrainą fone – karo, kuris privertė į daugelį, rodos, savaime suprantamų dalykų pažvelgti naujai ir įvertinti jų svarbą.

Mąstant apie galimas ateitis buvo pasirinktos dvi plotmės, kurios apima Lietuvai aktualiausias, o kartu sunkiausiai nuspėjamas pokyčių kryptis. Pirmoji plotmė yra Lietuvos, aplinkinių valstybių santvarka ir tarptautinės sistemos situacija. Ateityje reikia tikėtis ne mažiau politikos negu dabar: demokratijų ir autokratijų perskyra ne tik išliks svarbi mūsų politinės tapatybės ir regiono saugumo kontekste, bet ir reikšmingai formuos tarptautinius aljansus, politinio ir ekonominio bendradarbiavimo sąlygas ir struktūras. Kitaip tariant, politinė tvarka ir toliau bus kertinis mūsų ateities veiksnys, tačiau konkretni jos pavidalai gali keistis atsižvelgiant į

tai, kaip Lietuvai ir jos sąjungininkėms pavyks apginti ir įtvirtinti demokratines vertybes vis įsiplieskiančių konfliktų akivaizdoje. Be to, ši plotmė apima ir vidinę, demokratijos kokybės, dimensiją.

Antroji plotmė – švietimas. Aiškiai matyti, kad švietimo negalime suvokti vien tik kaip bendrojo formaliojo ugdymo ir aukštojo mokslo sistemos. Tai dar vienas kertinis raidos veiksnys, persmelkiantis įvairiausias sritis – nuo ekonomikos iki socialinio ir politinio gyvenimo, apimantis mokslo pažangą, žinių ir inovacijų kūrimą, universitetų ir verslo bendradarbiavimą, mokymosi visą gyvenimą poreikį, kultūrą ir tradiciją, visavertės asmenybės ugdymą. Pačia bendriausia prasme švietimas lemia, kokia visuomenė būsimame ateityje. Kol kas neaiškus ateities švietimo modelis, galintis atsakyti į kylančius technologijų, ekologinius, socialinio adaptyvumo ir kitus iššūkius. Tad demokratija ir švietimas buvo pasirinkti kaip tiksliausi „Lietuva 2050“ ateities scenarijų rėmai – jų sąveika leidžia kelti pamatinius klausimus apie mums rūpinčią ateitį. Kartu tai dvi gyvenimo sritys, kurioms reikia didžiausio nuolatinio mūsų dėmesio ir kuriomis būtina nuolatos rūpintis – jos lems šalies ateitį.

Toliau pristatoma vizija buvo formuluojama atsižvelgiant į piliečių ir ekspertų diskusijas, jų atsakymus į kylančius probleminius klausimus. Pasikartojantis motyvas – rūpestis, kad Lietuva klestėtų. Tai grąžina prie klasikinio Aristotelio valstybės apibrėžimo, kad valstybės susidaro dėl poreikio išgyventi, bet išlieka ir gyvuoja dėl poreikio gyventi gerai. Tad kas mums yra geras gyvenimas 2050-aisiais? Kryptis ir galimus atsakymus, tikimės, padės rasti valstybės ateities vizija.

I SKYRIUS

KELIAS Į 2050–UOSIUS.

GLOBALŪS POKYČIAI IR IŠŠŪKIAI LIETUVAI

2050 m. pasaulis ir Lietuva neišvengiamai atrodys kitaip. Nuolat kuriama ir perkuriama ateitis neturi ir negali turėti konkretaus pavidalo: dabartyje visada telpa daugybė galimų ateičių. Tačiau galimų ateičių aibę riboja jau šiandien matomi globalūs pokyčiai, o mūsų pastangas kurti savo ateitį – istoriškai susiformavusios mūsų šalies stiprybės ir silpnybės. Remiantis išsamia globalių tendencijų, vals-tybės esamos situacijos ir svarbiausių ateities iššūkių analize, toliau pristatomas Lietuvos raidos iki 2050 m. kontekstas.

Ateitį formuojančios globalios tendencijos

Didėjantis demografinis disbalansas

Pasaulio gyventojų skaičius iki 2050 m. nuo šiandieninių 8 mlrd. turėtų išaugti iki 9,8 mlrd. Beveik du trečdaliai šio spartaus augimo vyks Afrikoje, o kai kuriuose kituose regionuose ir šalyse, pavyzdžiui, Kinijoje, prognozuojamas spartus gyventojų mažėjimas. Nors bendrai Europos populiacija iki 2050 m. turėtų likti panaši į esamą, Vidurio ir Rytų Europos regionui prognozuojamas spartus gyventojų skaičiaus mažėjimas. Lietuvos demografinės tendencijos atitinka platesnio mūsų regiono trajektoriją. Lietuvoje, kaip ir kitose regiono šalyse, dėl santykinai mažo gimstamumo, didelio darbingo amžiaus vyrų mirtingumo ir intensyvios emigracijos per pastaruosius tris dešimtmečius susiformavo populiacijos augimui nepalanki gyventojų amžiaus struktūra. Mažėjanti santykinė jaunų žmonių ir reprodukcinio amžiaus moterų dalis riboja tolesnes gyventojų skaičiaus augimo galimybes: prognozuojama, kad, vyraujant dabartinėms tendencijoms, iki 2050 m. Lietuvos gyventojų skaičius sumažės iki apytikriai 2,2 mln.

Toks prognozuojamas Lietuvos populiacijos mažėjimas dar labiau iškreiptų gyventojų amžiaus struktūrą – mūsų visuomenė taptų viena seniausių Europoje. Nuo 2000–ųjų vyresnių nei 65 m. ir darbingo amžiaus (15–64 m.) gyventojų skaičiaus santykis išaugo beveik trečdaliu, nuo 22 iki 32 proc. Prognozuojama, kad ateityje šis santykis didės vis greičiau ir iki 2050 m. gali siekti 50 proc. – tai reiškia, kad dviem darbingo amžiaus gyventojams teks vienas senjoras. Šios demografinės

tendencijos keltų iššūkių Lietuvos ekonomikai, viešajam sektoriui: didžiausią finansinį spaudimą pajustų socialinė sistema, išaugtų paramos gavėjų skaičius. Tai atsilieptų šalies pensijų sistemai: prognozuojama, kad pensijų lygis, palyginti su buvusiomis pajamomis, kris nuo 31,7 proc. 2019 m. iki 24,7 proc. 2050 m.

Visuomenės senėjimas taps rimtu iššūkiu ir šalies sveikatos apsaugos sistemai. Keisis Lietuvoje vyraujančių ligų profilis: šiandien dominuojančias širdies ir kraujagyslių ligas pamažu išstums onkologinės ligos ir senatvinės neurodegeneracinės ligos. Atsižvelgiant į santykinai trumpą sveiko gyvenimo trukmę Lietuvoje, didesnė vyresnio amžiaus gyventojų dalis gali reikšti ir mažiau sveiką visuomenę. Atitinkamai visuomenės senėjimas gilins jau šiandien jaučiamą sveikatos priežiūros darbuotojų, ypač slaugos sektoriuje, stokos problemą.

Didėjantis demografinis disbalansas Lietuvoje kurs poreikį didinti vyresnių žmonių aktyvumą ir užimtumą. Tam reikės ne vien geresnės senstančių gyventojų sveikatos priežiūros, bet ir tam tikrų pokyčių darbo rinkoje, socialinės apsaugos bei švietimo sistemose.

Neigiamos demografinės tendencijos iš naujo aktualizuos ir emigracijos, imigracijos bei reemigracijos klausimus. Gyventojų migracija – vienas iš sunkiausiai prognozuojamų demografinių procesų, itin sparčiai reaguojantis į politinius ir socialinius-ekonominius pokyčius, krizes ir neapibrėžtumus. Ateityje tai lems ir klimato kaita, geopolitiniai poslinkiai. Vis dar didelės Lietuvos piliečių emigracijos ir, tikėtina, augšančių pabėgėlių bei imigrantų srautų iš trečiųjų šalių klausimams spręsti būtina ilgalaikė ir tvari šalies migracijos politika.

Klimato kaita ir planetos ekosistemų krizė

Nors pasaulio valstybės ir visuomenės pamažu pradeda skirti vis daugiau pastangų kovai su klimato kaita ir gamtinės aplinkos apsaugai, dėl jau įsibėgėjusių klimato kaitos procesų vidutinė globali oro temperatūra 2050 m. prognozuojama apie 2–2,5 °C aukštesnė, palyginti su XIX a. viduriu. Pasaulyje kasmet regėsime vis daugiau ekstremalių gamtos reiškinių, daugės nykstančių rūšių. Prognozuojama, kad per ateinančius dešimtmečius dėl klimato kaitos pasaulyje lėčiau augs ekonomika, padidės nelygybė, sumažės aprūpinimo maistu saugumas ir išaugs privertinės migracijos mastas. Klimato kaitos, biologinės įvairovės nykimo ir planetos ekosistemų krizės poveikis nebus tolygus nei tarp valstybių, nei pačių visuomenių viduje: tai kels didžiausią grėsmę Afrikos ir Pietų Azijos populiacijoms bei ekonomiškai pažeidžiamiausiems gyventojams valstybių viduje.

Lietuvai ši globali tendencija reiškia ir tiesioginį, ir netiesioginį iššūkį. Tiesioginis klimato kaitos poveikis kartu su aplinkos tarša gali neigiamai paveikti

Lietuvos vidaus vandens telkinių ir dirvožemio būklę, o tai pakenktų šalies žemės ūkio sektoriaus raidai, Lietuvoje auginamo maisto kokybei, pajūrio ekosistemoms. Kylančios oro temperatūros ir dažnėjančios karščio bangos ne tik taps iššūkiu miestams ir infrastruktūrai, bet gali nusinešti ir vis daugiau gyvybių. Kita vertus, šiltesnis klimatas ir ankstesnis pavasaris Lietuvoje gali sudaryti sąlygas anksčiau pradėti sėjos darbus, padidinti šalies rekreacinį potencialą.

Nors tiesioginis klimato kaitos poveikis Lietuvai sunkiai nuspėjamas, ateityje didės strateginė vandens reikšmė, tai darys įtaką Lietuvos vidaus ir užsienio politikai, o netiesioginiai klimato kaitos padariniai mūsų valstybei kels rimtų iššūkių. Dažnėjantys ekstremalūs gamtos reiškiniai, prastėjanti gamtos ekosistemų kokybė ir maisto bei vandens trūkumas globaliųjų Pietų valstybėse gali sukelti ir plataus masto humanitarinių krizių, ir regioninių konfliktų. Dėl šių priežasčių numatomas reikšmingas klimato migracijos augimas: iki 2050 m. dėl klimato kaitos daugiau nei 3 proc. pasaulio gyventojų gali būti priversti palikti savo namus. Atsižvelgiant į itin spartų Afrikos populiacijos augimą ir didžiulį šio žemyno pažeidžiamumą dėl klimato kaitos, labai padidės Afrikos gyventojų migracijos į Europą (tai reiškia ir į Lietuvą) tikimybė. Kartu kylanti aplinkos temperatūra ir gamtos ekosistemų pokyčiai gali pakeisti ir regioninę įvairių užkrečiamųjų ligų sklaidą: tikėtini naujų infekcinių ligų ir pandemijų proveržiai.

Tai skatina ES ir kitas Vakarų valstybes siekti žaliosios pertvarkos – t. y. kompleksinės ekonomikos transformacijos, siekiant poveikio klimatui neutralumo iki 2050 m. Norėdamos įgyvendinti Europos žaliąjį kursą, ES valstybės narės (tarp jų ir Lietuva) įsipareigojo reformuoti savo energetikos, pramonės, transporto, statybų, atliekų tvarkymo bei žemės ir miškų ūkio sektorius, keisti vyraujančią vartotojų visuomenės požiūrį į gamtinę aplinką ir jos problemas. Kadangi energijos poreikis Europoje ir toliau augs, žaliosios pertvarkos darbotvarkė virsta dideliu iššūkiu apsirūpinant žaliaja energija ir jos gamybai reikalingomis žaliavomis, infrastruktūra.

Žalioji pertvarka skatins permąstyti ir globalizaciją: taršios energijos importo atsisakymą, naujų vertės grandinių kūrimą, glaudesnę ekonominę integraciją ES viduje. Kartu jis glaudžiai sąveikaus ir su technologine transformacija: energetikos gavybos, kaupimo ir perdavimo sistemų tobulinimas, naujų sintetinių medžiagų kūrimas ir kitos inovacijos taps kritiškai svarbios siekiant didinti žaliosios energijos efektyvumą ir mažinti išteklių sąnaudas.

Tokia kompleksinė ekonomikos transformacija gali atverti naujas galimybes Lietuvos verslui, tačiau aplinkai žalingų ekonominių veiklų atsisakymas reikš ir brangstančius produktus bei paslaugas, o tai neproporcingai paveiks pažeidžiausias visuomenės narius ir reikalaus imtis aktyvios socialinės politikos. Žalioji pertvarka siejama ne vien su būtinais ekonominės, mokestinės ir reguliacinės

politikos pokyčiais. Tai kartu reiškia ir socialinę, kultūrinę transformaciją – vartotojų kultūros ir įpročių atsisakymą. Visuomenė turės įveikti vis dar gajų mąstymą, kad gamta, nors svarbi ir vertinga, tėra nekintantis ir pasyvus gyvenimo fonas.

Spartėjanti technologinė raida

Greta žaliosios pertvarkos Lietuva bei kitos pasaulio valstybės patirs ir kitą – technologinę – transformaciją. Spartėjant lūžio technologijų, pavyzdžiui, dirbtinio intelekto ar kvantinės kompiuterijos, raidai, jų poveikis gali radikaliai pakeisti žmonių gyvenimo būdą – tiek tarpusavio santykius, tiek darbo rinkas, tiek ekonominio konkurencingumo parametrus, verslo modelius, grėsmių nacionaliniam ir asmeniniam saugumui pobūdį ir valdysenos sistemas.

Technologijų raida keičia ir galios pobūdį: ateityje vis daugiau politinės ir ekonominės įtakos turės technologijų kūrėjai ir valdytojai – tiek privačios kompanijos ar platformos, tiek valstybės, naudojančios lūžio technologijas. Svarbu pabrėžti, kad lūžio technologijų gali sukurti ir mažos mokslininkų grupės, bet technologijai išvystyti ar paversti ją tarpdisciplininę reikia daugelio mokslininkų pastangų, didelių valstybės ir privataus sektoriaus investicijų. Šie pokyčiai diktuoja būtinybę ir Lietuvai kryptingai vystyti mokslinį, technologinį ir kūrybinį potencialą, plėtoti nacionalinę mokslo, technologijų ir inovacijų ekosistemą.

Lūžio technologijų raida nėra linijinė, tad nuspėti jų atsiradimą ar prognozuoti jų poveikį – sudėtinga. Spartus technologijų vystymasis atveria naujus mokymosi būdus ir metodus, kurie gali skatinti švietimo proveržį, tačiau kartu kuria grėsmes bendruomenės tvarumui ir gali prisidėti prie švietimo atotrūkio didėjimo, teisingumo mažėjimo. Švietimui būtina kelti tokius ugdymo tikslus, kurie padėtų kurti visuomenės ir asmenybės integralumą technologijų kaitos sąlygomis. Sparti technologijų raida ir jos lemiami darbo pobūdžio pokyčiai kelia švietimo sistemai uždavinį užtikrinti nuolatinio kompetencijų ir įgūdžių atnaujinimo bei darbuotojų per(si)kvalifikavimo galimybes ir atitinkamus pajėgumus.

Technologijų raida taip pat atneša radikalių pokyčių medicinos srityje: galimybę pritaikyti personalizuotą gydymą ir vaistus, auginti dirbtinius organus ar išgydyti vėžį. Kalbama apie robotikos, dirbtinio intelekto, nanomedicinos, virtualiosios ir išplėstinės realybės, telemedicinos, biologinių jutiklių reikšmę. Tačiau kartu su šiais pokyčiais gali padidėti sveikatos priežiūros lygio atotrūkis tarp socialinių grupių, jei naujų aukštųjų medicinos technologijų kaina būtų pernelyg didelė.

Kūrybinių sektorių ir kultūros paveldo skaitmenizacija gali atverti naujas humanitarinių mokslų, kūrybinių sektorių ir meno galimybes, pasiūlyti naujus savosios ir kitų kultūrų turinio, paveldo pažinimo būdus, prisidėti prie kultūros ir meno

prieinamumo visuomenei ir yra svarbi kuriant inovacijas. Kita vertus, tęsiantis medių pasaulio transformacijai, kyla rizika, kad kultūros produktų sklaidą ir turinį vis labiau kontroliuos globalūs platintojai ir jų platformos, todėl nedidelėms valstybėms auga poreikis investuoti į savo kultūros sklaidą skaitmeninėje erdvėje ir ne tik joje.

Technologinė pažanga turės nevienareikšmį poveikį ir ekonomikos raidai. Pavyzdžiui, automatizacijos procesai gali reikšmingai padidinti verslo produktyvumą, tačiau kartu jie kelia didelę grėsmę rutininių užduočių ir vidutinės kvalifikacijos darbuotojų kategorijai. Automatizacijos procesas gali reikšti darbo rinkos poliarizaciją: ateityje vyraus nerutininės (ir gerai apmokamos) aukštos kvalifikacijos arba žemos (ir prastai apmokamos) kvalifikacijos darbo vietos. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) skaičiavimais, net 63 proc. Lietuvoje esančių darbo vietų ateityje gali būti automatizuotos – ši grėsmė yra gerokai didesnė nei EBPO šalių vidurkis (45,6 proc.). Vidutinis Lietuvos darbo rinkos vertinimas čia neatspindi regioninės dimensijos: regionai ypač jautrūs automatizavimo rizikai.

Galiausiai technologijų raida paveiks ir politinių procesų (įskaitant tarptautinę ir saugumo politiką) raidą. Pažangiųjų technologijų ir inovacijų diegimas valdymo sistemose ateityje gali būti ypač svarbus formuojant piliečių lūkesčius atliepiančią, įtraukią demokratiją ir skaidrią politiką, stiprinant viešųjų paslaugų teikimo sistemas ir decentralizuojant sprendimų priėmimo procesus. Kita vertus, pažangiosios technologijos gali būti panaudotos ir didesnei visuomenės kontrolei bei stebėsenai, siekiant suvaržyti žodžio laisvę ar net perauklėti visuomenę. Taigi, vertinant tarptautinio saugumo aspektu, galima numanyti, kad iki 2050 m. vis svarbesnė taps piliečių sveikatos ir biometrinių duomenų apsauga, robotų ir dirbtinių intelektu grindžiamų technologijų naudojimas karo kontekste ir kritinės junglumo ir duomenų valdymo infrastruktūros apsauga. Kartu, atsižvelgiant į esminį technologijų poveikį ekonominiam konkurencingumui, technologijų plėtros ir prekybos klausimai vis labiau ryškės kaip geopolitinių konfliktų objektas.

Geopolitiniai poslinkiai

Aptartos pasaulinės tendencijos keis ir valstybių tarpusavio santykius, tarptautinės galios balansą. Ateityje Vakarų valstybės sudarys vis mažesnę pasaulio ekonomikos ir populiacijos dalį, o tarptautinės politikos gravitacijos centras pamažu slinksis į Rytų Aziją ir globaliuosius Pietus. Matomos kelios galimos tarptautinės sistemos raidos kryptys: fragmentacija į atsietus ir uždarus galios blokus; atviros, taisyklėmis grindžiamos tarptautinės tvarkos atsinaujinimas ir įtvirtinimas; didžiųjų galių bendradarbiavimas ir kartu konkurencija dėl tarptautinės tvarkos taisyklių ir institucijų nustatymo; hierarchinės, suverenumo ir nacionalinių interesų

viršenybe grindžiamos tarptautinės tvarkos įtvirtinimas. Jau dabar matoma tiek didesnė Rytų ir Pietų valstybių interesų ir vertybių reikšmė globalioje politikoje, tiek vis ryškesni Vakarų valstybių santykių su Rytų ir Pietų regionais pokyčiai. Globaliųjų Pietų ir Rytų santykinę galią dar labiau sustiprina jų turimi žaliajai per-tvarkai reikalingi ištekliai ir ypač dominuojanti Kinijos pozicija kritinėse žaliosios energijos grandinėse, tam tikrų lūžio technologijų sektoriuose. Sunku tikėtis, kad ateities geopolitiniai poslinkiai bus paprasti, sklandūs ir harmoningi: kai kurios Rytų valstybės jau šiandien ginčija atviro, daugiašalio bendradarbiavimo institu-cijas ir normas, o Vakarų bendruomenėje egzistuoja skirtingos nuomonės dėl to, kokia turėtų būti ateities tarptautinė sistema.

Mažėjanti santykinė Vakarų demokratijų koalicijos galia ir potencialios skirtys šioje bendruomenėje yra itin rimtas iššūkis Lietuvai. XX a. pabaigoje konsoli-duota teise, taisyklėmis ir daugiašalio bendradarbiavimo principais grįsta tarp-tautinė tvarka sukūrė palankią aplinką stiprinti ir plėtoti Lietuvos valstybingumą, demokratinę santvarką, nacionalinį saugumą ir ekonominę gerovę. Šiai sistemai stabilumo teikė aukšta Vakarų valstybių, puoselėjančių demokratines vertybes ir atviros ekonomikos principus, galia, o siekis tapti aktyvia šios Vakarų politinės bendruomenės nare apibrėžė pamatinę Lietuvos užsienio ir saugumo politikos orientaciją nuo pat nepriklausomybės atkūrimo.

Ateityje Lietuvai bus ypač svarbu įsitraukti į Europos ir Jungtinių Amerikos Vals-tijų (toliau – JAV) bendradarbiavimą ir jį palaikyti ginant ir atnaujinant demokra-tinėmis vertybėmis grindžiamą pasaulio tvarką. Transatlantinę vienybę išlaikyti padės, viena vertus, bendri konkurentai – visų pirma Kinija – ir, kita vertus, glaudūs JAV ir Europos ekonominiai, moksliniai ir kultūriniai ryšiai, bendros institucijos. Nors Europa ir toliau kliausis JAV branduoliniu arsenalu, būtent Europai ateityje teks dar didesnė atsakomybė už regiono saugumą – JAV pagrindinis dėmesys gali būti sutelktas į Indijos ir Ramiojo vandenyno regioną, o tai lems sumažėjusį karinį buvimą Europoje. Tačiau, jeigu ateityje revizionistinė Rusija pradėtų naują karą Europoje, čia esančios JAV pajėgos, tikėtina, gerokai padidėtų. Bet koku atveju Eu-ropa dėl savo pačios saugumo turės daugiau investuoti į gynybos pajėgumus. Dėl to sprendimai ES turės būti priimami greičiau, o ypač turės būti permąstytos jų priė-mimo taisyklės, kad dėl atsinaujinusios ir veiksmingos institucinės ES architektūros iki 2050 m. į ES galėtų įstoti ir tapti jos visateisėmis narėmis Ukraina, Moldova, Sa-kartvelas, Vakarų Balkanų šalys. Todėl Lietuvai reikia turėti savo ES ateities viziją, kurios pagrindu būtų galima derėtis dėl naujos ES institucinės architektūros. JAV ir Europos santykius bent jau vidutiniu laikotarpiu gali apsunkinti demokratijos krizė ir į valdžią pakliuvusios antisisteminės jėgos. Galiausiai transatlantinę vienybę gali komplikuoti ir skirtingos ES bei JAV pozicijos dėl klimato kaitos valdymo, pramonės

politikos ir technologijų reguliavimo. Lietuvai bus itin svarbu suprasti strateginių partnerių interesus kiekvienu šių klausimų, kad, derindama juos su savaisiais, galėtų konstruktyviai įsitraukti į bendrų sprendimų paiešką.

Transatlantinė vienybė Lietuvai bus ypač svarbi ir dėl ilgalaikės Rusijos grėsmės Baltijos regiono ir visos Europos saugumui. Rusijos imperialistinės užmačios ir ypač jos karinė agresija prieš Ukrainą toliau grasins taisyklėmis grindžiamai pasaulio tvarkai ir Europos saugumo architektūrai. Parama Ukrainai ir teisingos taikos Europoje atkūrimas pareikalaus ilgalaikių ir vieningų Vakarų pastangų. Lietuva ir jos sąjungininkai turi didinti savo atsparumą Rusijos ir Kinijos konvencinių ir hibridinių grėsmių atžvilgiu, rengtis potencialiam galios vakuumui globaliųjų Pietų valstybėse, o prireikus – būti pasirengę atremti iš Rytų kylančias grėsmes. Nuolatinė grėsmė ir toliau yra kaimynė Baltarusija, kaip autoritarinė, politinė ir karinė Rusijos sąjungininkė ir nesaugios Astravo atominės elektrinės eksploatuotoja. Iki 2050 m. į rytus nuo Lietuvos gali atsirasti didelė nestabili zona – joje gali vykti pilietiniai karai, dėl kurių tektų spręsti cheminio ir branduolinio ginklo neplatavimo, pabėgėlių ir kitus klausimus.

Šie Europos saugumo iššūkiai ateityje egzistuos kartu su kokybiškai naujomis dilemomis, kurias lems technologijų raida. Robotikos, dirbtinio intelekto, gyvybės mokslų ir kosmoso technologijų pažanga gali reikšmingai išplėsti galimų konfliktų lauką ir pakeisti saugumo sampratą. Tokių precedento neturinčių iššūkių akivaizdoje Lietuvai bus svarbu kartu su partneriais formuoti ateities saugumo architektūrą, nepaliaujamai rūpintis savo atsparumu.

Demokratijų nuosmukis ir auganti nelygybė

Nuo 2001 m. mažėja demokratinėmis laikomų valstybių skaičius – dabar jau daugiau nei pusė pasaulio gyventojų gyvena autoritarinėse valstybėse. Šalyse menksta demokratijos kokybė, ryškėja visuomenės poliarizacija, daugelyje valstybių stiprėja gyventojų nepasitenkinimo demokratijos veikimu jausmas, nusivilta šios sistemos gebėjimu užtikrinti viešosios politikos rezultatus. Paskutiniame XX a. dešimtmetyje apie du trečdaliai Europos, Šiaurės Amerikos, Šiaurės Rytų Azijos ir Australijos gyventojų jautėsi patenkinti demokratija savo šalyse, o šiandien taip nebėra. Šalyse, kur jauni žmonės patiria mažiau sunkumų ieškodami darbo, turi mažiau skolų, gali įsigyti būstą, rečiau susiduria su korupcijos ar diskriminacijos apraiškomis teisės saugoje ar gaudami viešąsias paslaugas, jaunimo pasitenkinimas demokratija gana didelis. Vis dėlto apskritai matoma daugiau nusivylusio jaunimo. Lietuva patenka tarp tų valstybių, kurių apie pusė gyventojų yra patenkinti demokratijos veikimu, o Lietuvos jaunimas labiau ja patenkintas nei vyresni žmonės.

Nepasitenkinimas siejamas su nepasitikėjimu valdžios institucijomis ir tuo, kaip demokratija veikia praktiškai, geba atliepti žmonių socialinius lūkesčius.

Apskritai į nuosmukį linkusios tos demokratijos, kurios neatitinka visų kokybiškos demokratijos kriterijų: nors jose nominaliai veikia demokratijoms būdingos institucijos ir procedūros, tačiau nesusiformavusi stipri pilietinė visuomenė, stinga stiprių ir atsakingų politinių partijų, neužtikrintas teisės viršenybės principo laikymasis. Demokratijų silpnybes ir atvirumą linkę išnaudoti autokratiniai režimai, gilindami nepasitikėjimą politinėmis institucijomis, skatindami esamas takoskyras visuomenėse, organizuodami hibridines atakas ir kt. 2022 m. Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą – per pastaruosius dešimtmečius bene didžiausias išpuolis prieš demokratiją. Tuo pačiu metu įsiplieskia ir gilėja kiti geopolitiniai konfliktai.

Valdymas tarpusavyje susietame pasaulyje tapo sudėtingesnis, daugiasluoksniškesnis, nes vis daugiau sprendimų priimama tarptautiniu lygmeniu, sprendimų priėmimui vis daugiau įtakos turi nevalstybiniai veikėjai, didėja susidomėjimas dalyvaujančios ir svarstomosios demokratijos formomis, menksta tradicinės žiniasklaidos vaidmuo, stiprėja skaitmeninių, kartais poliarizuojančių, platformų įtaka. Kasdieniame gyvenime žmonėms darosi sunku atskirti tiesą nuo netiesos. Viena paskui kitą ištinkančių krizių (klimato, pandemijos, ekonomikos, energetikos) ir didėjančio neapibrėžtumo akivaizdoje auga lūkesčiai dėl valdžios kaip saugumo ir stabilumo garanto. Ekonominiai sunkumai, kaip rodo ankstesnės demokratizacijos bangos, gali paskatinti nusivylimą ir socialinius konfliktus visuomenėse, atvesti į valdžią populistines jėgas, kurios sudėtingoms problemoms siūlo „paprastus“ ir „efektyvius“ sprendimus. Viena tokių problemų – įvairėjanti ir didėjanti nelygybė.

Nors dedama daug pastangų mažinti nelygybę, atotrūkį švietimo srityje, siekiama socialinio teisingumo, pasaulyje teritorinė ir lyčių nelygybė, minties, sąžinės ir religijos laisvės suvaržymai išlieka, o kai kuriose srityse, tokiose kaip švietimas, darbo rinka ir sveikatos apsauga, visuomenės kokybinis atotrūkis net gilėja. Pasaulyje ryškėja pajamų, turto (ypač skaitmeninių technologijų, finansų sektoriuose) pasiskirstymo netolygumai. Skurdesnės šalys susiduria su didesne rizika nesuvaldyti tokių reiškinių kaip klimato kaita pasekmių. Visuomenei klesėti būtinoms sąlygoms – prieigai prie kokybiško švietimo, užimtumo ir sveikatos apsaugos – vis dar turi įtakos asmens lytis, amžius, etninė, rasinė tapatybė, socialinė padėtis, gyvenamoji vieta ir kitos aplinkybės. COVID-19 ligos pandemija išryškino, o daugeliu atveju ir padidino nelygybę. Europoje socialinės ir energetinės nelygybės klausimai ypač aktualūs Pietų ir Rytų Europos valstybėms. Lietuva yra viena iš tų Europos šalių, kuriose pajamų nelygybė viena didžiausių, mums taip pat aktuali teritorinės atskirties problema.

Valstybės ateities scenarijai

Siekiant ne vien greitai reaguoti į pokyčius, bet ir aktyviai kurti savo ateitį, reikia ilgalaikės, bendram darbui įkvepiančios Lietuvos ateities vizijos. Ją padėjo suformuoti hipotetiniai valstybės pažangos scenarijai – pasakojimai apie įsivaizduojamas galimas Lietuvos ateitis 2050 m. Jie buvo skirti parodyti, kaip skirtingai gali keistis pasaulis ateityje ir kaip pokyčiai gali paveikti nusistovėjusias praktikas. Keturi scenarijai konstruoti tarp dviejų pasirinktų ašių. Pirmoji ašis buvo demokratijos kokybė: nuo silpnos demokratijos ir fragmentuoto, konfrontuojančio pasaulio iki klestinčios ir atsparios demokratijos Lietuvoje bei didelėje pasaulio dalyje. Antroji ašis buvo Lietuvos švietimo būklė: nuo sustabarėjusio iki puikios kokybės švietimo. Tai buvo atspirtį vizijos kūrimui ir analitiniam procesui suteikęs įrankis. Scenarijus, pavadintas „Šiaurinė žvaigždė“ (brandi demokratija ir puikus švietimas), yra toks Lietuvos eskizas, kurio turime siekti, atmetę nepriimtinius elementus. Plačiau apie scenarijus, jų rengimą ir taikymą galima sužinoti Vyriausybės strateginės analizės centro (STRATA) ataskaitoje „Lietuva 2050: valstybės ateities scenarijai“ (STRATA, 2022).

Ateitį formuojančios tendencijos atskleidžia sudėtingą tolesnio Lietuvos vystymosi galimybių ir iššūkių kontekstą. Kiekvienas iš pirmiau apžvelgtų pokyčių turės daugialypių pasekmių Lietuvos visuomenės raidai, socialinės atskirties kaitai, šalies ekonominiam konkurencingumui, aplinkos būklei, švietimo ir sveikatos apsaugos sistemoms, nacionaliniam ir gyventojų saugumui, visuomenės vertybėms ir kultūrinei Lietuvos tapatybei. Šalia globalių iššūkių šaliai teks įveikti ir lokalaus bei regioninio konteksto lemiamas silpnynes, tokias kaip pasitikėjimo demokratinėmis institucijomis stoka, žemas socialinis kapitalas, bendradarbiavimo ir pasitikėjimo stoka, nelanksti valdysena, nelygybė ir skurdas. Siekiant spręsti kylančius ateities iššūkius ir realizuoti atsiveriančias galimybes, neišvengiamai reikės strategiškos viešosios politikos, stiprių institucijų ir bendriems tikslams susitelkusios, kaitai pasirengusios visuomenės.

Lietuvos transformacijos ir pastarųjų metų krizių valdymo patirtis suteikia pasitikėjimo, kad valstybė gali sėkmingai suvaldyti ir ateities pokyčius. Santykinai mažas Lietuvos dydis, platus sutarimas dėl esminių valstybės politikos orientyrų – suverenumo, demokratinų vertybių ir euroatlantinės integracijos – ir visuomenės gebėjimas mobilizuotis krizių akivaizdoje leidžia greitai reaguoti į pokyčius ir lanksčiai prisitaikyti prie naujų valstybės raidos aplinkybių.

II SKYRIUS

VALSTYBĖS ATEITIES VIZIJA

Kelrodė Lietuva: valstybė, kurioje noriu gyventi ir kurti. Valstybė, kurią noriu saugoti

Lietuva – tai ją kuriantys žmonės. Valstybės pažanga įmanoma tik kuriančių ir išsilavinusių žmonių dėka. Kūryba čia suprantama labai plačiai – kaip universalus principas, apimantis visas žmogaus veiklos sritis, kaip savo ir visuomenės gerovės kūrimas, tradicijos palaikymas ir jos interpretacija, kaip ko nors visiškai naujo sumanymas ir įgyvendinimas, pagaliau kaip tvarkos nuspėjamame pasaulyje kūrimas. Kūryba suteikia žmogaus gyvenimui prasmės ir išsipildymo jausmą. Kad galėtume kurti, būtina laisvė, taip pat meistriystė ir pasirengimas nuolat tobulėti, todėl pabrėžiame asmens laisvės ir įvairiapusio išsilavinimo svarbą. Paties asmens pareiga ir atsakomybė yra atrasti savo pašaukimą, nuolat lavintis, kad galėtų laisvai rinktis gyvenimo kelią ir save realizuoti, nebijotų sunkumų ir jaustųsi gyvenantis gerą bei prasmingą gyvenimą, o valstybės – sudaryti tam palankias sąlygas.

Mūsų ateičiai ir gyvenimo gerovei taip pat svarbus natūralių ekosistemų išlaikymas, žmogaus ryšys su gamta, kurį išsaugoti technologinės civilizacijos sąlygomis reikia vis daugiau pastangų. Šis ryšys diskusijose su Lietuvos žmonėmis išryškėjo kaip vienas iš esminių lietuviškosios tapatybės elementų šalia valstybinės lietuvių kalbos, bendros kultūros ir istorijos. Buvimas šalia gamtos suprantamas kaip žmogaus gero gyvenimo sąlyga, papildanti jo socialinio ir ekonominio saugumo poreikius. Lietuvos ateitį matome kaip pažangios, inovatyvios šalies, kurioje rasta pusiausvyra tarp šiuolaikinio žmogaus gyvenimui būtinų atributų, naujausių technologijų įvaldymo ir geros laukinės gamtos būklės išsaugojimo. Švari, neužteršta gamta nėra savaime suprantama duotybė, todėl vienas iš kertinių mūsų ateities siekių – atkurti tinkamą santykį su ja, taip išsaugant ją žalia ir nenuniokotą. Kartu tai prisideda prie Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų įgyvendinimo darnaus vystymosi srityje, siekių atkurti biologinę įvairovę ir iki 2050-ųjų tapti klimatui neutralia, atsparia neigiamiems klimato kaitos pokyčiams šalimi.

Galiausiai norime matyti žmogų, laisvai įsipareigojusį savo valstybei, savo politinei bendruomenei ir su ja susisaisčiusį. Vis labiau virtualėjančiame pasaulyje žmogaus ryšys su žmogumi, priklausymo konkrečiai vietai, jos kultūrai ir savo bendruomenei jausmas tampa kaip niekad svarbūs. Lietuva kaip bendruomenė – tai

ne tik tie, kurie dabar yra šalia, bet ir tie, kurie čia buvo iki mūsų, ir tie, kurie dar tik ateis. Taip pat ir tie, kurie dėl kokių nors priežasčių dabar gyvena ne Lietuvoje. Su jais esame susiję savo istorija ir tapatybe. Tačiau žmonių tarpusavio ryšį puoselėja ir gausybė mažesnių, organizuotų ir neorganizuotų, bendruomenių, buriančių bendrą tikslą ir idėjų turinčius žmones.

Šalia **tapatybės išsaugojimo, laisvės ir lygybės, pagarbos žmogaus orumui ir teisingumo** vertybių, kuriomis, žmonių nuomone, turėtume vadovautis konsultuodami savo ateitį, kaip viena iš pagrindinių vertybių išryškėjo **bendruomeniškumas**.

Šioje ateities vizijoje bendruomeniškumas reiškia tarpasmeninį žmonių ryšį, grindžiamą pagarba, pasitikėjimu, darna ir atsakomybe, rūpinimusi ir tarpusavio įsipareigojimu. Jis pasireiškia priimant kasdienes sprendimus, ieškant dermės ir sugyvenimo, gerbiant asmens teisę į pasirinktą gyvenimo būdą ir nuomonę, kuriant geresnę ateitį visiems. Bendruomeniškumas apima ir atsakomybę ateities kartoms – savo vaikams ir jų vaikams turime perduoti išsaugotą ir turtingesnę praeities kartų paveldą, nenuskurdintą aplinką, pasaulį, saugesnį ir geresnį gyventi, negu jis yra šiandien.

Remdamiesi bendruomeniškumo ir tapatybės išsaugojimo siekiais, laisvės, lygybės, pagarbos žmogaus orumui ir teisingumo vertybėmis, norime, kad Lietuva taptų tokia valstybe, kurioje žmonės rinktųsi kurti savo gyvenimą ir kurti jį tokį, kurį patys būtų pasirengę ginti. Pilietiškumo puoselėjimas, pilietinis ugdymas yra šalies savikūros, tapatybės ir tėvynės meilės pagrindas.

Valstybės pažangą ateityje labiausiai atspindės tai, kaip joje jaučiasi čia gyvenantys žmonės. Pažangai būtina sąlyga – orus ir laisvas žmogus, jaučiantis pagarbą savo teisėms ir laisvėms, atspari ir solidari visuomenė, suvereni valstybė, besiremiančios į savo praeitį, gebančios nuolat mokytis ir prisitaikyti, kurti savo ateitį. Būtent ši kelrodė žvaigždė savo pavyzdžiu ir kitus skatintų siekti gražesnio, prasmingesnio gyvenimo.

Lietuva, įgyvendinusi savo ateities viziją 2050-aisiais, yra atspari ir klesinti valstybė, kurios žmonės – pilietiški ir jaučia gyvenantys gerą bei prasmingą gyvenimą:

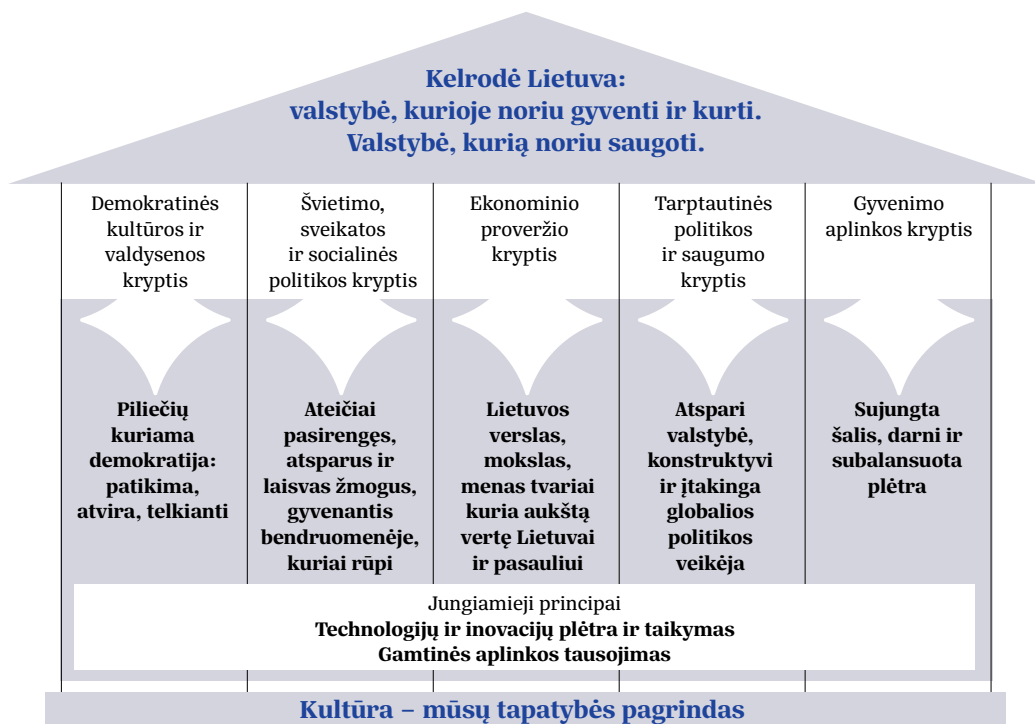
- ✧ **Ji yra atpažįstama kaip brandžios demokratijos valstybė, kuriai būdinga stipri demokratinė politinė kultūra.** Jos piliečiai pasitiki savimi, vienas kitu ir savo valstybe, pasižymi aukšta mokestine morale ir yra aktyviai įsitraukę į bendrą reikalą – savo valstybės valdymą ir kūrimą. Jos valdysena yra strategiška, lanksti ir efektyvi, paremta atvirumo, teisingumo ir skaidrumo principais. Visiems piliečiams suteiktos lygios galimybės naudotis Konstitucijos užtikrintomis politinėmis teisėmis ir laisvėmis, dalyvauti viešųjų klausimų

svarstymuose, viešosios politikos sprendimai priimami remiantis įrodymais ir ateities įžvalgomis, atsižvelgiant į visuomenės vertybes, gerbiant asmenį ir siekiant bendrojo gėrio.

- ✧ **Laisvų ir atsakingų žmonių visuomenė – esame išsilavinę, atsparūs, atečiai pasirengę ir gebame veikti kartu.** Kiekvienas yra atsakingas už savo visapusišką išsilavinimą, integraciją ir tuo rūpinasi, o šiame kelyje jį lydi šeima, visokeriopai remia socialinė aplinka, bendruomenė ir valstybė, sudarydamos tam reikiamas sąlygas ir gerbdamos kiekvieno žmogaus teises. Žmogus geba prisitaikyti prie nuolat kintančios aplinkos, gali laisvai rinktis gyvenimo kelią, pasirūpinti savimi ir yra atidus kitam. Tai šalis, kurioje stipri socialinė sanglauda – prireikus galima atsiremti į savo bendruomenę, kuri vadovaujasi su gyvenimo ir kartų solidarumo principais. Valstybė rūpinasi visuomenės socialine gerove, lygių galimybių ir žmogaus teisių užtikrinimu, laiku teikia pagalbą pažeidžiamoms visuomenės grupėms, skurdo rizikos lygis – nykstamai žemas.
- ✧ **Ji kuria ir eksportuoja pasaulinio lygio žinias bei inovacijas, užimdama kertines pozicijas tarptautinėse vertės grandinėse.** Lietuva yra patraukli talentams šalis, nes čia sudarytos galimybės prasmingam darbui ir visaverčiam gyvenimui. Tai erdvė, kurioje galima įvairiais būdais kurti vertę, nuolat mokytis, atrasti naujų idėjų ir eksperimentuoti, jaustis reikalingam visais amžiaus tarpsniais ir išpildyti savo galimybes. Vystydama ekonominę veiklą, Lietuva tausoja savo ir planetos aplinką bei savo žmones.
- ✧ **Ji atspari ir įtakinga tarptautinės sistemos veikėja.** Lietuva geba numatyti įvairius išorinius sukrėtimus vis labiau nenuspėjamame pasaulyje, pasirengti jiems ir juos atlaikyti, greitai atsigauti nuo jų ir tapti stipresnė. Ji geba remti savo partnerių pastangas plėsti taisyklėmis ir demokratinėmis vertybėmis grindžiamą tarptautinę tvarką ir yra pajėgi savo lyderyste ir pavyzdžiu sutelkti vakarietiškoji demokratijų veiksmus. Lietuvos piliečiai tampa valstybės užsienio politikos bendrakūrėjais ir jos savininkais.
- ✧ **Ji yra šalis, kur gali greitai pasiekti tai, ko reikia žmogaus gerovei.** Visa Lietuvos teritorija – darniai ir subalansuotai išvystyta. Geras susisiekimasis šalyje ir su pasauliu, pažangi skaitmeninė infrastruktūra leidžia lengvai ir greitai pasiekti reikalingas viešąsias, komercines paslaugas, dalyvauti šalies kultūriname, ekonominiame ir socialiniame gyvenime, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, ir palaikyti ryšius su pasauliu. Išsaugota laukinė gamta ir biologinė įvairovė ne tik užtikrina žmogaus teisę į sveiką, švarią ir gražią aplinką, bet ir yra tapusios Lietuvos konkurenciniu pranašumu.

Vizijai pasiekti reikalingos valstybės vystymosi kryptys

Valstybės ateities vizijai įgyvendinti reikalingos penkios esminės valstybės vystymosi kryptys – strateginės ambicijos, glaudžiai susijusios tarpusavyje. Pirmoji (demokratinės kultūros ir valdysenos pokyčių) kryptis nusako, kaip turėtų keistis mūsų valdymo sistema ir visuomenės nuostatos, siekiant demokratijos šalyje kokybės. Antroji (švietimo, sveikatos ir socialinės politikos pokyčių) kryptis kalba apie ateities visuomenę – pokyčius, kurių reikia, kad Lietuvos žmonės būtų pasirengę ateičiai, laisvi rinktis savo gyvenimo kelią ir solidarūs su kitais. Trečioji (ekonominės politikos pokyčių) kryptis apibrėžia sąlygas, kurių reikia, kad Lietuva pereitų prie aukštos vertės kūrimo, įgyvendintų socialiai teisingą žaliąją pertvarką ir sudarytų sąlygas Lietuvoje kiekvienam realizuoti savo galimybes. Ketvirtosios (tarptautinės politikos ir saugumo pokyčių) krypties atspindimų pokyčių reikia norint pasiekti valstybės atsparumą – ši kryptis apibrėžia veikimo išorinėje erdvėje principus. Penktoji (infrastruktūros ir gyvenimo aplinkos pokyčių) kryptis nusako, kaip turėtų būti vystoma gyvenamoji aplinka ir infrastruktūra, kad gyventojai turėtų geras gyvenimo sąlygas visoje Lietuvoje ir kartu galėtų jaustis pasaulio dalimi.

1 pav. Valstybės ateities vizija ir vystymosi kryptys

Šiose strateginėse ambicijose išdėstyti siekiami pokyčiai toli gražu neišsemia visų veiksmų ir iniciatyvų, kuriuos valstybė turės įgyvendinti ateityje. Čia visų pirma orientuotasi į valdžios institucijų veiksmus ir siekta atspindėti svarbiausius reikiamus pokyčius. Kiekvienoje ambicijoje yra integruotos vertybės, taip pat gamtinės aplinkos tausojimo ir technologijų bei inovacijų taikymo jungiamieji principai, dėl kurių plačiai susitarta diskusijų metu. Jungiamaisiais principais išreikštas siekis nuosekliai ir kompleksiskai formuoti tam tikrą požiūrį ir elgesį sprendžiant problemą, aktualią daugelyje valstybės veiklos sričių.

Jungiamasis gamtinės aplinkos tausojimo principas apima ne vien neutralų poveikį klimatui ir atsparumą neigiamiems klimato kaitos pokyčiams, bet ir biologinės įvairovės saugojimą, ekocentrinį požiūrį – tausojantį žmogaus santykį su gamta ir jos puoselėjimą ateities kartoms. Žaliosios pertvarkos darbotvarkei, apimančiai daugelį valstybės veiklos sričių, ir Jungtinių Tautų patvirtintiems darnaus vystymosi tikslams įgyvendinti reikia veiksmingo tarpinstitucinio bendradarbiavimo, sutelktų valstybės institucijų, privataus sektoriaus ir pilietinės visuomenės pastangų.

Jungiamasis technologijų ir inovacijų plėtros ir taikymo principas nurodo tiek aukštųjų ar fizinių technologijų plėtrą, tiek ir socialines inovacijas siekiant spręsti visuomenei kylančius uždavinius. Technologijų plėtra neturėtų būti savi-tikslė ar suprantama siaurai, pavyzdžiui, vien kaip ekonomikos augimo variklis. Šis principas apima ir įsipareigojimą valdyti su technologine kaita susijusias rizikas, ypač gyventojų psichikos ir fizinei sveikatai, socialiniams santykiams ir visuomenės atskirčiai. Naujausios technologijos jau šiandien yra fundamentalus visų valstybės veiklos sričių kontekstas, į kurį turime atsižvelgti ir kuris aprėpia ne tik skaitmenizaciją.

Vizijos pamatas – kultūra

Kultūra yra valstybės, kaip politinio darinio, išlikimo ir gyvybingumo pagrindinė sąlyga. Tai mus kaip bendruomenę jungianti paveldėta, mūsų kuriama ir permaš-toma simbolių ir prasmų visuma, apibrėžianti asmens santykį su pačiu savimi, kitais ir pasauliu. Ji leidžia žmonėms bendrauti, įprasminti ir plėtoti savo žinias bei požiūrį į gyvenimą. Kultūra suteikia prasmę pasauliui ir žmogaus egzistencijai. Šiame dokumente ji apima Lietuvos materialųjį ir nematerialųjį paveldą, kultū-riskai įprasmintą gamtos paveldą, tautos atmintį, kasdienę visuomenės kultūrą, jos vertybes ir praktikas, mokslą, taip pat profesionaliąją kūrybą ir naujasias kū-rybinės raiškos formas – mūsų praeitį, dabartį, ateitį.

Tarp šių kultūros raiškos būdų vyksta nuolatiniai mainai. Išsaugota praeitis ir kultūros tradicija bei jų santykis su mūsų kūrybiniu potencialu, besiskleidžiantis

dabartyje, yra visuomenės gyvybingumo garantas, jos stiprybės ir atsinaujinimo šaltinis. Istorinės tradicijos ir daugialypio mūsų kultūros paveldo, jo šaknų pažinimas ir aktualizavimas yra atspirties taškas, kuris leidžia kritiškai permąstyti save dabarties ir istorijos tėkmės akivaizdoje. Kultūra sudaro sąlygas vis iš naujo atrasti amžinąsias vertybes ir kartu rasti patikimus laiko išbandytus šiandienos problemų sprendinius, o kasdienę patirtis, mokslinio žinojimo sklaidą ir kultūrų sąveikas – atpažinti ir kurti išties naujus ateities horizontus. Per savitą kultūrą esame atpažįstami pasaulyje, per ją, visų pirma per lietuvių kalbą, įprasminame save dabartyje. Kultūra įgalina mus keistis ir save permąstyti plėtojant įtemptą dialogą tarp buvusių, esamų ir ateinančių kartų. Užtikrinti galimybę mūsų kultūrai skleistis ir klestėti dinamiškame pasaulyje – šios vizijos įgyvendinimo sąlyga, padėsianti išlaisvinti kūrybines visuomenės galias ir judėti naujos gyvenimo kokybės link.

Lietuva turi į ką atsiremti: esame konsoliduotos demokratijos valstybė, vi-savertė Vakarų demokratinės bendruomenės narė, užsitikrinusi gana didelę visuomenės, taip pat ir tautinių bendrijų, paramą demokratinėi sistemai. Valstybėje susiformavo patikimas profesionalų sluoksniš, galintis sėkmingai veikti viešajame, privačiame ir nevyriausybiniam sektoriuose, gerai insti-tucionalizuotos strateginio planavimo, teisėkūros ir kitos valstybės valdymo sistemos. Spartus ekonomikos augimas leido pasiekti šalies ekonominę pa-žangą, sumažinti absoliutaus skurdo lygį. Lietuva turi keletą stiprių pasaulyje pripažintų universitetų, į technologinę plėtrą ir taikomuosius tyrimus orien-tuotų tarptautinio lygmens mokslo centrų, palankias sąlygas kurti startuo-lius. Lietuva garsi meno, sporto talentais ir unikaliomis šimtmečius siekian-čiomis etninės kultūros ir daugiakultūriškumo tradicijomis. Šalyje yra daug išsilavinusių, kūrybingų ir išradingų žmonių. Stiprėja suvokimas, kokia yra kultūros lauko strateginė svarba valstybės gyvenimui.

Esame stipri tauta, išlikusi per amžius: prireikus gebame susitelkti ben-driems tikslams, lanksčiai prisitaikyti prie kintančių aplinkybių. Jos ir dabar panašios į audringą jūrą, tačiau tikime, kad susitelkus mūsų kelionė per jūrą, siekiant įgyvendinti šią viziją, ją regint kaip kelrodę žvaigždę, gali būti sė-kminga.

III SKYRIUS

STRATEGINĖS AMBICIJOS IR SVERTINIŲ INICIATYVŲ ŽEMĖLAPIS

PIRMASIS SKIRSNIS

Piliečių kuriama demokratija: patikima, atvira, telkianti

Lietuvos valstybės sėkmė ateityje daugiausia priklausys nuo to, kiek, reaguodama į kintantį ateities kontekstą, jos valdysena gebės prisitaikyti ir garantuoti viešosios politikos rezultatus, taip pat nuo to, kiek stipri bus mūsų pilietinė visuomenė. Neapibrėžtumo ir iššūkių kupiname ateities pasaulyje pasitikėjimas savimi, vienas kitu ir savo valstybės institucijomis tampa vienu svarbiausių mūsų egzistencinių siekių. Kad kurtume ir atkurtume pasitikėjimą pačia valstybe ir bendrapiliečiais, Lietuva turi įgyvendinti savo, kaip respublikos, prigimtį – politika turi būti visuomenės bendras, viešas reikalas (lot. *res publica*). Be šio pasitikėjimo ir pilietinės bendrystės jausmo visuomenės sutartis tampa sunkiai įmanoma, o jos ateities perspektyvos – miglotos.

Norėdami kurti šį pasitikėjimą valstybe, turime naujai permąstyti viešosios valdysenos principus, o kintantis ateities horizontas taip pat verčia naujai permąstyti valdžios institucijų vaidmenį ir veikimo būdus. Visų pirma jos turi nuosekliai stiprinti visuomenę ir ją remtis, gebėti kartu naviguoti neapibrėžtumo sąlygomis ir siekti bendrų tikslų, pradedant ekonominės, socialinės gerovės kūrimu ir baigiant krašto gynyba, kartu gebėti atliepti piliečių poreikius ir užtikrinti apčiuopiamus viešosios politikos rezultatus, pasitelkdamos platų priemonių spektrą. Atsižvelgiant į mažėjančių gyventojų skaičių Lietuvoje ir ribotus išteklius, tampa ypač svarbu veikti efektyviai, lanksčiai ir greitai prisitaikyti prie kintančių aplinkybių, ieškoti naujų ir veiksmingesnių sprendimų, sudaryti erdvės eksperimentams, bendrakūrybai ir piliečių iniciatyvoms. Teisingumas turi tapti svarbiausiu tikslu ir veikimo principu ne tik priimanč valdžios ir teismų sprendimus, bet ir visuomenės gyvenime.

Todėl, žvelgiant į ateitį ir siekiant stiprinti pasitikėjimą valstybėje, pagrindiniai valstybės valdymo pokyčiai turėtų apimti tris sritis:

- ✧ **strategiško, lankstaus ir efektyvaus valdymo**, kurį siejame su stipria savarankiška visuomene ir stipriomis valstybės institucijomis, gebančiomis kartu su visuomene numatyti būsimus pokyčius, vadovautis atsakomybe visuomenei

ir ateities kartoms, tinkamai nustatyti vystymosi prioritetus ir juos nuosekliai įgyvendinti; gebėti kurti naujoves ir greitai prisitaikyti prie kintančios aplinkos;

- ✧ **valdymo sistemos atvirumo, skaidrumo ir pagarbos įvairovei** – tai suprantame kaip valdžios atvirumą ir pasitikėjimą žmonėmis, būtinybę suinteresuotoms šalims įsitraukti į viešosios politikos sprendimų priėmimą nuo pat viešosios politikos problemos apibrėžimo iki viešosios politikos vertinimo, žmogaus teisių principų integravimą į sprendimų priėmimą;
- ✧ **kultūros vaidmens valstybėje ir bendruomenių saitų stiprinimo** – klestinti kultūra matoma kaip esminė sąlyga tvirtai mūsų tapatybei ir galimybėms susikalbėti tarpusavyje, be kurių būtų neįmanoma rasti sutarimo apie bendrąjį gerį ir geresnio bendruomenės gyvenimo pagrindus.

Strateginę ambiciją įgyvendinusioje Lietuvoje

Lietuvos visuomenė tampa stipri, savarankiška ir pasitikinti savimi. Dauguma Lietuvos piliečių pasitiki valstybės institucijomis, kurios veikia lanksčiai ir patikimai, turi aiškią strategiją ir yra inovatyvios. Lietuvos atstovaujamosios demokratijos valdymo sistema pasižymi sklandžia valdžios grandžių sąveika, joje įgyvendintas stiprus visapusės (tiek horizontaliosios, tiek vertikaliosios) atskaitomybės principas, užtikrintas racionalus galių ir funkcijų pasiskirstymas bei valdymo struktūrų ir procesų efektyvumas. Priimant sprendimus ir formuojant visuomenės ir valdžios santykius, nuosekliai laikomasi subsidarumo principo.

Visuomenė ir kiti politinės sistemos veikėjai noriai bendradarbiauja tarpusavyje ir su valdžios institucijomis, bendromis pastangomis geba nustatyti strateginius prioritetus, o institucijos nuosekliai juos įgyvendina. Šalyje susiformavusi konsensuso politinė kultūra. Stiprios ir kompetentingos institucijos remiasi stipria visuomene, geba patenkinti jos keliamus lūkesčius ir įgyvendinti duotus pažadus. Savo kasdieniame darbe jos vadovaujasi tokiomis vertybinėmis nuostatomis kaip pagarba žmogui, patikimumas, atvirumas, integralumas (viešojo intereso gynimas, viešųjų ir privačių interesų pusiausvyra), sąžiningumas, teisės viršenybės principas.

Lietuva yra stipri teisinė valstybė, garantuojanti ir ginanti žmogaus teises ir vykdanči teisingumą atvirai, atsakingai, profesionaliai ir sąžiningai. Lietuvos teismų sistema yra patikima, išmintinga, efektyvi ir autoritetinga.

Valstybės tarnyba – stipri ir profesionali, atliepianti gyventojų poreikius, o jos darbas valstybei – gerbiamas ir vertinamas. Savo veikloje ji taiko ateities išvalgų metodus, priimdama sprendimus remiasi dialogu su visuomene, įrodymais ir patikima duomenų analize, į sprendimų priėmimą įtraukia įvairias suinteresuotas šalis, siekdama geriau suprasti ir atliepti gyventojų lūkesčius, susijusius su viešąja

politika. Pažangiosios technologijos ir duomenys yra etiškai ir teisėtai integruoti į sprendimų priėmimo procesus. Skaitmeninės technologijos pasitelkiamos viešoms paslaugoms teikti, o tai leidžia turėti efektyvesnes, į vartotoją orientuotas paslaugas ir ilgainiui pasiekti skaitmeninę valdžią. Nuolat stebimos ateities technologijos ir vertinami jų paskatinti pokyčiai – dirbtinis intelektas ir kitos naujovės, siekiant, kad jie tarnautų demokratijai ir žmonių gerovei.

Pakitusi viešojo sektoriaus kultūra: jai būdingas kūrybiškumas ir naujų galimybių paieška, plačiau aprėpiantis žvilgsnis, geresnis tarpusavio bendradarbiavimas ir sąveika su kitais veikėjais. Nuolat kintančioje aplinkoje reguliariai peržiūrimi valdžios institucijų siejami tikslai ir veiklos procesai, kad jie atitiktų laiko dvasią ir viešojo gyvenimo poreikius, lanksčiai prie jų prisitaikytų. Viešosios politikos srityje diegiamos inovacijos, eksperimentuojama, pasitelkiamos naujos technologijos; kartu atsisakoma perteklinio, tikslų nebeatitinkančio reguliavimo, naudojamas platesnis viešosios politikos priemonių spektras. Valstybės valdymo sistemos ir visuomenė yra pasirengusios galimoms krizėms ir ekstremaliosioms situacijoms, taip pat ir visuotinei gynybai. Lietuvoje yra įveiktos visuomenę skaldančios diskriminacijos, nelygybės ir smurto apraiškos. Lietuvos visuomenė – įtraukti, gebanti gyventi įvairovėje ir mokytis iš esamų skirtumų.

Visiems Lietuvos piliečiams, nepaisant amžiaus, lyties, gyvenamosios vietos, socialinės padėties, fizinių galimybių, etninės priklausomybės ir kitų asmens tapatybės bruožų, sudarytos lygios galimybės įsitraukti į viešosios politikos klausimų svarstymą nuo pat pradžių visuose etapuose. Bendra kūryba, kurioje dalyvauja pilietinės visuomenės organizacijos ir visuomenės nariai, socialiniai partneriai, akademinė bendruomenė, taikoma viešajam sektoriui kurti ir tobulinti.

Piliečiai ir valdžios institucijos siejami abipusio pasitikėjimo ir atvirumo santykio. Visuomenėje ir valstybės institucijose netoleruojamos net menkiausias korupcijos apraiškos. Piliečiai noriai ir gausiai įsitraukia į valstybės valdymą, o pačios institucijos aktyviai ieško būdų, kaip įtraukti viešajame gyvenime menkliau atstovaujamas grupes, nepamirštant šalies tautinių bendrijų ir lietuvių diasporos. Plėtojami atviros valdžios principai – skaidrumas, atskaitomybė, suinteresuotų šalių įtraukimas, kur įmanoma, – dalyvaujamąsios ir svarstomosios demokratijos formos, pradedant vietos lygmeniu.

Institucionalizuota profesionali viešoji komunikacija suprantama kaip valdžios institucijų pareiga bendrauti su žmonėmis, išklausti ir atliepti piliečių lūkesčius veikiant bendrojo gėrio tikslais, pasirenkant į auditoriją orientuotas komunikacijos būdus, užtikrinant grįžtamąjį ryšį. Valdžios įstaigų pateikiama informacija žmonėms lengvai randama, suprantama ir jie ja pasitiki.

Šalyje veikia stiprios ir atsakingos politinės partijos, o dauguma Lietuvos piliečių aktyviai naudojami savo politinėmis teisėmis, yra įsitraukę į valstybės

reikalus – dalyvauja nevyriausybinių organizacijų, bendruomenių ir savanorystės veiklose. Įdiegti atviros valdžios principai ir bendrai kuriami sprendimai lemia geresnę viešosios politikos rezultatų kokybę. 2050-aisiais dauguma Lietuvos piliečių jaučiasi savo valstybės šeiminkais, aktyviai dalyvauja rinkimuose ir viešųjų klausimų svarstymuose. Klesti stipri demokratinė politinė kultūra.

Lietuvoje sudarytos sąlygos kultūros įvairovei ir žmogaus kūrybingumui reikštis viešajame gyvenime. Kultūros potencialas pasitelkiamas demokratinės savimonės ir humaniško ugdymui, tarpusavio saitų stiprinimui ir įvairių kultūrinių grupių įtraukimui į visuomenę, nuolatiniam tapatybės permąstymui, ateities kūrimui. Nuo mažens ugdomos asmens vertybinės nuostatos, kūrybinės kompetencijos ir profesionaliosios kultūros poreikis. Lietuvoje nebėra teritorinės kultūrinės atskirties. Valstybė yra sudariusi sąlygas žmonėms įsitraukti į kultūrines veiklas, kurios suprantamos kaip būtina prasmingo gyvenimo sąlyga.

Igyvendindama šią ambiciją, Lietuva:

Strategiško, lankstaus ir efektyvaus valdymo srityje:

- ✧ Peržiūrės valdymo sistemos ir jos institucijų veikimą, stiprins (horizontaliosios ir vertikaliosios) atskaitomybės principų veikimą, mažins valdžios centralizaciją, stiprins subsidiarumo principo vaidmenį ir daugiapakopį valdymą, kur sprendimai priimami tinkamu lygmeniu; plėtodama partnerystę su nevyriausybinio ir privačiojo sektoriais, piliečiais, sutars dėl funkcijų, kurias jie galėtų įgyvendinti patys, kartu nustatydama reikalingus kokybės standartus.
- ✧ Užtikrins žaliosios pertvarkos, demografijos ir kitų ilgalaikių strateginių prioritetų įgyvendinimą, reformų pagrįstumą, sąsajas su finansiniais ištekliais. Viešąjį valdymą grįs atsakomybės ateities kartoms principu. Plėtos ateities įžvalgų ekosistemą, plės viešojo sektoriaus bendradarbiavimą su mokslinių tyrimų institucijomis, analitiniais ir tyrimų centrais. Stiprins įrodymais grindžiamą valdymą – *ex ante* ir *ex post* vertinimų sistemas. Sudarys erdvę eksperimentams atlikti ir naujoms idėjoms bandyti, o pasiteisinusias idėjas taikys plačiau.
- ✧ Stiprins viešojo sektoriaus lankstumą, gebėjimą kurti naujoves ir greitai prisitaikyti prie kintančių aplinkybių, kad ši savybė taptų mūsų konkurenciniu pranašumu. Sieks, kad vyktų nuolatinė ateities konteksto, siekiamų tikslų, galiojančių teisinių nuostatų, nusistovėjusių papročių ir metodų peržiūra, kad tai, kas nebeatitinka gyvenimo poreikių, būtų atnaujinta arba panaikinta.
- ✧ Sieks nuosekliai įgyvendinti teisės viršenybės principą, užtikrinti teisingumą ir žmogaus teises, taip pat teisingumui vykdyti būtiną teismų sistemos

savarankiškumą, stabilumą ir nepriklausomumą nuo bet kokios pašalinės įtakos. Teismuose tobulins paslaugas ir procesus, užtikrindama jų kokybę, atvirumą inovacijoms, paslaugų orientavimą į žmogų, stiprins žmogiškuosius išteklius.

- ✧ Investuos į šalies IT sektorių ir duomenų apdorojimo sistemas, siekdama į vartotoją orientuotos, vieno langelio principu veikiančios e. valstybės. Standartizuos viešąsias paslaugas, vadovaudamasi iš karto kaip skaitmeninės kuriamos valdžios koncepcija, judėdama sąveikumo ir integruotų sistemų link. Kartu, nepamiršdama ir skaitmeninio saugumo, nuolat vykdys šių naujų skaitmeninių technologijų stebėseną, užtikrindama etišką jų taikymą priimant sprendimus, šių technologijų pritaikymą žmonėms, turintiems individualių poreikių; rūpintis, kad būtų nustatytas pagarba žmogaus teisėms grindžiamas skaitmeninės erdvės teisinis reguliavimas.
- ✧ Suformuos profesionalią, stiprią, konkurencingą valstybės tarnybą. Nustatys jai lūkesčius ir reikalavimus, sudarys patrauklias darbo sąlygas. Ugdys valstybės tarnybos lyderystės, analitines, darbo su duomenimis ir suinteresuotomis šalimis kompetencijas, skaitmeninius įgūdžius, gebėjimus kurti naujoves, vystys sisteminį požiūrį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą.
- ✧ Viešajam sektoriui taikys atskaitomybės, veiklos efektyvumo ir poveikio (rezultato) reikalavimus, kartu suteikdama daugiau laisvės bei autonomijos įgyvendinant tikslus. Sieks, kad valstybės tarnyba teiktų prasmės pojūtį ir teigiamą motyvaciją. Formuos viešojo sektoriaus kultūrą – kūrybingą, nukreiptą į naujų galimybių ir veiksmingesnių sprendimų paiešką, orientuotą į žmogų.
- ✧ Orientuodamasi į žmones, jų kaip vartotojų patirtis, viešąsias ir administracines paslaugas įgyvendins vadovaudamasi „valdžios kaip paslaugos“ principu.
- ✧ Stiprins gebėjimus numatyti krizes ir ekstremaliasias situacijas, joms pasirngti ir jas valdyti, atremti hibridines atakas, pasirngimą organizuoti visuotinę valstybės gynybą.

Valdymo sistemos atvirumo, skaidrumo ir pagarbos įvairovei srityje:

- ✧ Kurs atvirą, skaidrią, profesionalią, patikimą (paremtą duomenimis ir įrodymais) ir dezinformacijai bei manipuliacijoms informacija atsparią viešosios komunikacijos erdvę, kuri tarnaus atviros valdžios principams, išmaniai panaudos technologines naujoves. Taikys priemones, skirtas visuomenei geriau pažinti ir jos lūkesčiams atliepti, atitinkamai pritaikydama viešąją komunikaciją.
- ✧ Užtikrins Konstitucijoje įtvirtintas piliečių politines teises ir laisves, skatins piliečių aktyvų dalyvavimą viešojoje politikoje. Stiprins nevyriausybines organizacijas, kurios savo ruožtu prisidės prie visuomenės įsitraukimo į valdymą.

- ✧ Sudarys lygias galimybes visiems piliečiams dalyvauti svarstymuose, atsižvelgiant į Lietuvoje egzistuojančią įvairovę. Plėtos dalyvaujamąją ir svarstomąją demokratiją – tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu, ieškos kitų inovatyvių būdų, kaip įtraukti į sprendimų priėmimą įvairias piliečių, taip pat ir tautinių bendrijų, grupes, ypač jaunąją kartą, ieškodama kūrybingų viešosios politikos problemų sprendimų, pritaikytų vietos kontekstui.
- ✧ Skatins ir palaikys iš pačių piliečių kylančias pilietines iniciatyvas.
- ✧ Taikys priemones, skatinančias pagarbą vakarietiškomis demokratinėms vertybėms, pilietiškumui ir, tikėtina, didėsiiančiai visuomenės įvairovei. Užtikrins žmogaus teisių įgyvendinimą spręsdama nelygybės, diskriminacijos, smurto ir kitas problemas.

Kultūros vaidmens valstybėje ir bendruomenių saitų stiprinimo srityje:

- ✧ Sudarys sąlygas stiprinti tarpusavio saitus, pasitikėjimo, bendradarbiavimo, atsakomybės ir pilietinio dalyvavimo nuostatas, plėtoti kultūrinės ir kūrybinės veiklas, kritiškai apmąstyti ir veikti viešąjį gyvenimą.
- ✧ Pasitelkdama švietimą, skatins pilietinio sąmoningumo formavimąsi, visuomenės vertybių refleksiją, tapatybės stiprinimą ir ugdys norą sieti save su Lietuvos valstybe.
- ✧ Sieks, kad Lietuvos istorinis ir kultūros paveldas, kaip sudėtinė bendro Europos kultūros paveldo dalis ir visuomenės tapatybės pagrindas, būtų geriau pažįstamas piliečiams, viešojoje erdvėje jų nuolat naujai aktualizuojamas ir permąstomas.
- ✧ Įgyvendindama valstybės kultūros politiką, numatys priemones, kuriomis valstybė galėtų paskatinti piliečius kurti ir palaikyti kuo įvairesnes intelektinės ir kultūrinės raiškos formas ir būdus, užtikrins kūrybinės raiškos laisvę.
- ✧ Investuos į valstybinės lietuvių kalbos gyvybingumo stiprinimą ir raiškos plėtrą šiuolaikiniame valstybės gyvenime, įskaitant skaitmeninę erdvę, taip pat ir į kitų kalbų mokymąsi.
- ✧ Stiprins kultūros, kaip strateginio valstybės išteklaus, vaidmenį, taip pat ilgalaikių kultūros politikos programų sąsają su socialinės, švietimo, mokslo ir ekonominės politikos programomis.
- ✧ Imsis priemonių kultūrinei teritorinei atskirčiai Lietuvoje mažinti, skatins tautinių bendrijų įsitraukimą į bendrą viešąjį ir kultūrinį gyvenimą, puoselės jų kultūrą.
- ✧ Įtvirtins nuolatinės diskusijas dėl valstybės ateities ir dėl dabarties iššūkių sprendimo.

ANTRASIS SKIRSNIS

Ateičiai pasirengęs, atsparus ir laisvas žmogus, gyvenantis bendruomenėje, kuriai rūpi

Ateities Lietuvos pagrindas – laisvas, atsakingas ir kūrybingas žmogus, kuris jaučiasi saugiai ir prireikus gali atsiremti į savo bendruomenę. Žmonės renkasi gyventi Lietuvoje, nes čia jie jaučiasi gerai visais savo amžiaus tarpsniais.

Šiandien mūsų visuomenė sensta, mažėja valstybės gyventojų skaičius, visuomenėje vis dar daug nepasitikėjimo, abejingumo viešiesiems reikalams, didelė socialinė atskirtis. Kartu didėja žinojimo – mokslo žinių, joms suvokti, valdyti ir pritaikyti reikalingų kompetencijų, įgūdžių ir gebėjimų visumos – reikšmė. Tad ypač svarbus tampa visapusiškas išsilavinimas, kurį suprantame ne tik kaip akademinį žinių, bet ir ateičiai reikalingo kritinio mąstymo, kūrybiškumo, bendradarbiavimo ir kitų socialinių emocinių kompetencijų įgijimą bei nuolatinį atnaujinimą, taip pat atsparumas ir gebėjimas pasirūpinti savimi ir kitais, kuriems prireikia pagalbos. Apie ateitį galvojantis žmogus turi rūpintis savo išsilavinimu, sveikata ir gerove, o šeima, bendruomenė ir valstybė, veikdamos kartu, sudaryti tam reikalingas sąlygas, pasirūpinti lygiomis galimybėmis visiems.

Išplėtotas aukštos kokybės ir visiems gyventojams prieinamas švietimas – šios ambicijos pamatas. Bendra švietimo, sveikatos ir socialinės politikos misija – stiprinti visuomenės socialinį kapitalą, kurti socialinio saugumo tinklą ir atkurti visuomenės demografinę pusiausvyrą.

Norėdama realizuoti šią ambiciją, Lietuva turi siekti pažangos trijose pagrindinėse srityse:

- ✧ **ateičiai pasirengusio ir gebančio kurti prasmingą gyvenimą asmens ugdymo**, kuris pirmiausia sietinas su švietimu ir kultūra, neapsiribojant vien formaliąja Lietuvos švietimo sistema, ir kurio tikslas – įvairiapusės, išsilavinusios, kūrybiškos, turinčios sveiką savivertę, atsparios, empatiškos, bendruomeniškos ir nuolat besimokančios asmenybės ugdymas ir saviugda;
- ✧ **saugiam, sveikam ir fiziškai aktyviam gyvenimui reikalingų sąlygų plėtros ir užtikrinimo**, įsipareigojant suteikti visoms visuomenės grupėms prieigą prie jų poreikius atitinkančių viešųjų paslaugų; kelti bendrąjį socialinės gerovės standartą šalyje, vadovaujantis lygių galimybių ir nediskriminavimo principais; įtraukti nevyriausybinės organizacijas ir kitas bendruomenes į socialinio saugumo tinklo, apimančio socialinę, sveikatos ir švietimo sritis, sudarymą;
- ✧ **visuomenės demografinio atsparumo ir kartų solidarumo didinimo**, apimančio palankių sąlygų kurti šeimą ir auginti vaikus Lietuvoje sudarymą,

galimybes vyresnio amžiaus gyventojams ilgiau gyventi savarankišką gyvenimą ir išlikti socialiai aktyviems, išmintingą migracijos ir integracijos politiką.

Strateginę ambiciją įgyvendinusioje Lietuvoje

Švietimas ir mokslas išplėtoti kaip kartinė Lietuvos kultūros dalis, užtikrinanti šios kultūros ir ją grindžiamos valstybės tęstinumą, gyvybingumą ir intelektualinį savarankiškumą. Švietimas, kurio raida pranoksta bendrą visuomenės raidą, sėkmingai atlieka savo vaidmenį ir veda visuomenę pirmyn.

Visiems prieinamas kokybiškas švietimas sudaro sąlygas kiekvienam išlavinti asmeninius gebėjimus, susikurti savo, kaip Lietuvos piliečio, kultūrinę tapatybę, atrasti ir savarankiškai bei pagal gebėjimus pasirinkti gyvenimo kelią, gyventi prasmingą gyvenimą visais amžiaus tarpsniais. Sukurta integrali ir atvira ugdymosi sistema tarnauja asmeniui: ji suteikia laisvam žmogui būtinų akademinių žinių, kultūrinių, pilietinių, socialinių emocinių ir politinių kompetencijų, finansinio, medijų, sveikatos ir aplinkosauginio raštingumo įgūdžių, ugdo savarankišką, atsakingą ir su kitais gebančią bendradarbiauti asmenybę. Taip pat ji ugdo demokratijai būtiną asmens charakterį ir patriotizmą, gebėjimus ir įgūdžius, kurių reikia norint rasti savo vietą kintančiame pasaulyje ir jame klestėti: atsparumą, sveiką savivertę, kūrybiškumą, kritinį mąstymą. Tam pagrindas padedamas dar šeimoje ir ikimokyklinio ugdymo metu. Nuosekliai visuose švietimo lygmenyse ugdant kritinį mąstymą, visuomenė tampa vis atsparesnė dezinformacijai ir kitoms informacinėms manipuliacijoms.

Bendrojo ugdymo sistema yra grindžiama personalizuotu mokymusi, kuriame greta humanitarinės ir socialinės perspektyvos bei tikslųjų mokslų pasitelkiamos modernios technologijos, pavyzdžiui, dirbtinis intelektas. Tai ne tik užtikrina, kad visi įgyja bazinių žinių, bet ir leidžia atsiskleisti kiekvieno mokinio unikalią potencialą ir galioms. Pagal mokinių akademinius pasiekimus Lietuva yra tarp pirmaujančių ES valstybių.

Formaliojo ir neformaliojo švietimo programos ne tik suteikia reikalingų žinių apie pasaulį, bet ir remiasi daugialypio intelekto ugdymo principais, ugdo asmenį holistiškai, plėtodamos kultūrinę, kūrybiškumą, pažinimo, kritinio mąstymo, pilietiškumo, skaitmenines, socialines, emocines ir sveikos gyvensenos kompetencijas. Daugiau dėmesio atkreipiama į kritinį mąstymą, psichologinį atsparumą, medijų, ekologinį ir finansinį raštingumą. Kartu užtikrinamas žinių kanono branduolys, kuris leidžia formuotis bendrai kultūrinei tapatybei, integruojant tautinių bendrijų kultūras ir sudarant galimybes joms skleisti.

Naujas Lietuvos kartas ugdo geriausieji. Ugdymo mokslai yra virtę patraukliomis visapusiško žmogaus pažinimo studijomis su garantuota didžiausia

stipendija ir patrauklia karjeros perspektyva. Taikomos įvairios praktinio mokymosi formos, mentorystė. Kartu suteikiama daugiau galimybių tapti mokytojais, pritraukiant dirbti mokytojais įvairių profesijų ir įvairios patirties motyvuotus žmones. Lietuvos mokytojai – visapusiškai išsilavinusios, nuolat besimokančios, savarankiškos, stiprios ir kūrybingos asmenybės, švietimo sistemos bendrąjį reiką, gebantys atskleisti kiekvieno mokinio potencialą.

Lietuvos mokyklos tampa savarankiškomis, kūrybingomis ir tarpusavyje bendradarbiaujančiomis bendruomenėmis. Jos veikia kaip visuomenei atviros mažosios respublikos, kaip patirties perėmimo ir ateities kūrimo laboratorijos, kaip modernūs ir ekologiški daugiaviečiai centrai, kuriuose verda ne tik akademinis, bet ir kultūrinis, meninis, socialinis, pilietinis gyvenimas. Čia visi gali jaustis vienuodais svarbūs ir girdimi, vyrauja bendradarbiavimo ir pagarbos įvairovei kultūra ir netoleruojama diskriminacija. Mokiniai, pradėdami nuo lokalių problemų sprendimo, mokosi priimti sprendimus ir priimti atsakomybę už juos, būti pilietiškai. Mokykloje skatinama eksperimentuoti, suprantant, kad klaidos yra natūrali mokymosi proceso dalis, tam pasitelkiamos ir naujos technologijos – jomis mokiniai ne tik naudojasi, bet ir yra mokomi jas kurti. Visos Lietuvos mokyklos yra atviros ir pritaikytos įvairių individualių poreikių turintiems vaikams, mokyklų erdvės lengvai pertvarkomos pagal bendruomenių poreikius, jos aprūpintos vienos kokybės mokymosi priemonėmis.

Paskatų mokytojams sistema užtikrina lygiavertį išsilavinimą visoje šalies teritorijoje.

Jaunimas noriai renkasi aukštąjį mokslą Lietuvoje, nes studijos ir čia atliekami moksliniai tyrimai konkuruoja pasauliniu mastu, yra tinkamai finansuojami. Vykdomos jungtinės studijų programos, įprasta praktika tampa akademinis judumas ir kreditų kaupimas, beveik neegzistuoja ribos tarp žinių kūrimo, perdavimo ir pritaikymo. Mokymosi procesui būdingas tarpdalykiškumas ir integruotos dirbtinio intelekto bei kitų technologijų galimybės. Orientuojamasi į studentų kūrybinių ir analitinių įgūdžių ugdymą. Svarbus vaidmuo aukštajame moksle tenka socialiniams ir humanitariniams mokslams, kurie lavina kritinį mąstymą ir kūrybiškumą, skatina visuomenei aktualių problemų sprendimų paiešką. Lietuvoje vykdomi aukščiausio lygio tarpdalykiniai moksliniai tyrimai, o studijos orientuojasi į individualius studentų interesus.

Žmonėms sudarytos paskatos ir galimybės mokytis visą gyvenimą, atrasti ir plėtoti asmeninius gebėjimus, įgyti norimų ir reikalingų įgūdžių, juos atnaujinti ir keisti kvalifikaciją. Mokymasis tapo įpročiu ir kasdienybės dalimi. Veikia efektyvi ir integrali įvairių įgūdžių, įgytų per švietimą ar praktiką, pripažinimo sistema. Darbo rinka pritaikyta mokytis visą gyvenimą ir kelti kvalifikacijas.

Lietuvoje ugdoma savarankiška ir atspari asmenybė, nebijanti imtis iniciatyvos ir atsakomybės. Susiformavęs daugiasluoksnis socialinio saugumo tinklas ir įgalintos nevyriausybinės organizacijos teikia žinojimą, kad prireikus žmogus gali gauti savo poreikius atitinkančią socialinę, finansinę, mokymosi ir sveikatos pagalbą, taip pat ir psichologinę. Visi gyventojai turi užtikrintas teises ir galimybes naudotis paslaugomis ir visavertiškai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Stiprios nevyriausybinės organizacijos ir bendruomenės leidžia gyventojams įsitraukti į bendras veiklas ir jaustis reikalingiems, taip didinant ir įvairių pažeidžiamų visuomenės grupių socialinę įtrauktį. Pažeidžiamoms visuomenės grupėms reikalinga pagalba teikiama visą gyvenimą, taip pasirūpinant, kad visi turėtų lygias galimybes ir labai sumažėtų socialinė atskirtis.

Žmonės rūpinasi savo sveikata, naudodamiesi išplėtota infrastruktūra bei tam sudarytomis sąlygomis, gyvena sveikai ir fiziškai aktyviai. Akivaizdžiai išaugo Lietuvos gyventojų bendroji ir sveiko gyvenimo trukmė. Išplėtota sveikos gyven-senos infrastruktūra, o stipriame sveikatos priežiūros tinkle pasitelkiamos modernios technologijos leidžia ne tik užkirsti kelią daugeliui ligų, bet ir efektyviai gydyti jau esamas ligas. Holistinis požiūris į žmogaus gerovę atsispindi ir instituciniame mechanizme, kuriame sveikatos, socialinė ir švietimo sistemos veikia vieningai, žmogus gauna tikslingas paslaugas. Sustiprėjęs socialinio ir ekonominio saugumo jausmas, psichologinis visuomenės atsparumas ir įsigalėjusi pusiausvyra tarp darbo ir laisvalaikio reiškia stipriai pagerėjusią visuomenės emocinę sveikatą.

Kompleksiškai vykdoma mokslo įrodymais grindžiama šeimos politika, apimanti visas šeimų formas ir skatinanti lyčių lygybę šeimoje, leidžianti lanksčiai derinti vaikų priežiūrą ir karjerą, taip pat didinamas būsto prieinamumas. Orientuojamasi į tvirtą, ekonomiškai saugią ir darnią šeimą, gebančią priimti šeiminius išpareigojimus. Ši politika, kartu ir užtikrintas socialinis ir ekonominis saugumas lemia Lietuvos gyventojų skaičiaus stabilizavimą ir gimstamumo didėjimą, jo rodikliai artėja link užtikrinančių tolygią kartų kaitą.

Geresnė gyventojų sveikata ir integruotos viešosios paslaugos lemia, kad vis didesnė vyresnio amžiaus gyventojų dalis geba gyventi savarankiškai ir yra visaverčiai visuomenės nariai. Didėjančios galimybės tęsti karjerą šiame amžiaus tarpsnyje – tai proga save realizuoti, perduoti patirtį ir jaustis reikalingam, o ne ekonominė būtinybė. Seniorams pritaikyta viešųjų paslaugų infrastruktūra padeda ilgiau aktyviai dalyvauti socialiniame gyvenime.

Lietuva yra patraukli šalis gyventi, kurioje noriai kuriasi ir kitų šalių talentai. Sėkminga imigrantų integracija padeda spręsti darbo jėgos trūkumo problemas, suteikia postūmį pažangių industrijų vystymui, ekonominės veiklos įvairovei ir naujiems prekybiniais ryšiams. Į Lietuvą sugrįžta vis daugiau išeivijoje gyvenančių

lietuvių. Išmintinga demografijos politika stabilizuoja gyventojų skaičių šalyje. Į šalį atvykusiems darbuotojams suteikiamos ilgalaikio gyvenimo ir darbo perspektyvos Lietuvoje, o pabėgėliams teikiamas adekvatus prieglobstis.

Lietuva, įgyvendinusi nuoseklią ir integruotą politiką, 2050 m. tapo valstybe, kurioje žmonės jaučiasi orūs, savarankiški, laisvi ir socialiai saugūs, nes žino, kad jų indėlis į valstybės kūrimą yra svarbus ir vertinamas, o susidūrę su sunkumais jie neliks vieni.

Igyvendindama šią ambiciją, Lietuva:

Ateičiai ir savarankiškam gyvenimui pasirengusio asmens ugdymo srityje:

- ✧ Sudarys prielaidas švietimo sistemos pokyčiams: užtikrins adekvatų švietimo finansavimą valstybės, verslo, bendruomenių ir šeimų pastangomis, kurs eksperimentuoti su mokymo metodais švietimo įstaigose ir pasiteisinusioms praktikoms bandyti bei taikyti platesniu mastu palankią teisinę bazę.
- ✧ Pagerins ikimokyklinio ugdymo kokybę ir užtikrins jos standartus visose ikimokyklinio ugdymo įstaigose; laiku nustatys, ar vaikas turi individualiųjų poreikių, ir patenkins tokių vaikų poreikius, teiks reikalingą paramą ugdymui šeimose.
- ✧ Siekdama ugdyti mokytojų bendruomenę ir stabilizuoti jos demografiją, investuos į mokytojų rengimą, edukologiją, didaktiką, didins mokytojo profesijos patrauklumą.
- ✧ Švietimo sistemą orientuos į ateičiai pasirengusių, atsparių, kūrybingų, demokratines vertybes išpažįstančių asmenybių ugdymą, pagrindus tam dedant dar ikimokykliniame amžiuje.
- ✧ Užtikrins, kad mokykla kompensuotų turtinės nelygybės šeimose lemiamą mokymosi galimybių stoką ir kad kiekvienas mokinys bendrojo ugdymo programą baigtų įgijęs reikiamų bazinių žinių, o mokymosi procesą formuos, siekdama atskleisti kiekvieno mokinio ir studento unikalią potencialą ir galias; pereis prie individualizuoto ir personalizuoto ugdymo ir palaipsniui jį intensyvins, pasitelkdama modernias technologijas, kurios prisidės ir prie naujų mokymo platformų atsiradimo. Taip pat taikys inovatyvius mokymo metodus, atskleidžiančius kiekvieno unikalius gebėjimus, tarp jų ir patirtinį ugdymą. Visiems – susiduriantiems su mokymosi sunkumais, turintiems individualiųjų ugdymosi poreikių, gabiems mokiniams ir studentams – bus sudarytos sąlygos mokytis pagal savo tempą ir gebėjimus. Greta tradicinio, pažymiais grindžiamo mokinių pasiekimų vertinimo skatins formuoti kokybinio vertinimo pedagoginę praktiką.

- ✧ Vykdydys Lietuvos aukštojo mokslo sistemos tarptautinį konkurencingumą didinančias programas, skatins aukštojo mokslo tarpkryptiškumą ir lankstumą, stiprindama socialinių ir humanitarinių mokslų bei kultūrinio ugdymo komponentus studijose, derindama ir integruodama juos su gamtos ir fizinių mokslų disciplinomis, bus atvira universitetų intelektinei lyderystei rengiant visuomenės pažangai svarbius sprendimus.
- ✧ Sudarys sąlygas ir paskatas mokytis visą gyvenimą. Užtikrins ir formaliojo, ir neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumą visiems gyventojams, pasitelkdama nevyriausybinės organizacijas ir atsižvelgdama į skirtingus įtraukimo poreikius. Šiuo tikslu bus mažinama takoskyra tarp formaliojo ir neformaliojo ugdymo, t. y. sudaromos sąlygos įgyti naujų žinių bei kompetencijų ir jas pritaikyti, atnaujinti įgūdžius.

Saugiam, sveikam ir fiziškai aktyviam gyvenimui reikalingų sąlygų plėtros ir užtikrinimo srityje:

- ✧ Užtikrins, kad organizuojant ir teikiant viešąsias paslaugas būtų vadovaujama lygių galimybių principu.
- ✧ Stiprins gyventojų sveikatą ir sudarys sąlygas ją išsaugoti, ugdydama visuomenės sveikatos raštingumą, sveikos gyvensenos nuostatas, aplinkai draugiškus vartojimo įpročius ir skatindama gyventojus įsitraukti į rūpinimąsi savo bei artimųjų sveikata. Užtikrins šiai sveikai gyvensenai ir fizinio aktyvumo veikloms būtinas sąlygas – plačiai visuomenei ir profesionaliems sportininkams pritaiktą sporto infrastruktūrą, darnų judumą.
- ✧ Reikšmingai sumažins jaunų ir vidutinio amžiaus žmonių mirtingumą nuo ligų ir išorės priežasčių.
- ✧ Užtikrins sveikatos apsaugos sistemos efektyvumą. Šios pastangos apims didesnę sveikatos apsaugos sistemos orientavimąsi į žmogų, efektyvų išteklių panaudojimą užtikrinančią finansavimo peržiūrą ir sveikatos priežiūros įstaigų valdymo pokyčius, pačių sistemos darbuotojų įgalinimą, pažangiųjų technologijų integravimą ir bendrą sistemos pasirengimą krizėms.
- ✧ Susitars dėl bazinio kokybiškų viešųjų paslaugų paketo ir jį užtikrins. Teiks gyventojų poreikius atitinkančias socialines paslaugas, diegdama į rezultatus orientuotą socialinių paslaugų modelį, taip pat individualizuotas socialines paslaugas bendruomenėje.
- ✧ Sudarys prielaidas sveikatos ir socialinės apsaugos sistemoms veikti išvien ir galiausiai sujungs šias sistemas į vieną.
- ✧ Įgalins nevyriausybinės organizacijas ir glaudų įvairių viešųjų paslaugų teikėjų bendradarbiavimą.

Visuomenės demografinio atsparumo ir kartų solidarumo didinimo srityje:

- ✧ Vyriausybės lygmeniu spręst demografinius klausimus ir stabilizuos gyventojų skaičių Lietuvoje.
- ✧ Sudarys palankesnes sąlygas kurti šeimas Lietuvoje ir auginti vaikus (didins būsto ir paslaugų šeimoms prieinamumą, daugiau dėmesio skirs daugiavakėms šeimoms ir šeimoms su individualių poreikių turinčiais vaikais ir kt.).
- ✧ Siekdama atkurti visuomenės demografinę pusiausvyrą, vykdys išmintingą ir efektyvią migracijos politiką, sudarys sąlygas į Lietuvą kurti gyvenimo atvykstantiems ir grįžtantiems žmonėms čia integruotis, skatins palankų visuomenės požiūrį į juos.
- ✧ Didins vyresnio amžiaus gyventojų užimtumą ir įtrauktį, sudarydama sąlygas ir paskatas ilgiau likti darbo rinkoje. Kurs viešąsias paslaugas, kurios leis gyventojams kuo ilgiau išlikti savarankiškiems, ir pasirūpins tais, kurie iki galo savimi pasirūpinti nebegali.

TREČIASIS SKIRSNIS

Lietuvos verslas, mokslas ir menas tvariai kuria aukštą vertę Lietuvai ir pasauliui

Ateityje ilgalaikis Lietuvos ekonominis klestėjimas bus vis labiau susijęs su tuo, kiek valstybė yra palanki erdvė kurti ir partnerė kuriantiesiems. Lietuvos kūrėjų įgalinimas ir mobilizavimas bus itin svarbūs – ateityje ekonomikos konkurencingumas ir tvarumas priklausys nuo gebėjimo paversti žinias, įgūdžius ir technologijas į šaliai ir pasauliui reikalingas inovacijas bei unikalius produktus ar paslaugas. Gebėjimas kurti inovatyvius sprendimus jau šiandien reikalingas ne vien siekiant konkurencingumo – novatoriškos idėjos būtinos ir siekiant suvaldyti iššūkius, susijusius su globaliomis grėsmėmis: klimato kaita, ekosistemų krize, spartėjančia technologijų raida, augančiu demografiniu disbalansu ir socialine nelygybe. Kaip ir visam pasauliui, Lietuvai reikės persiorientuoti nuo neriboto augimo ir vartojimo pagrįstos ekonomikos prie tvarios ir darnios, aplinkos apribojimų paisančios saikios ekonomikos. Lietuva turės įgalinti ir tausoti savo dirbančius ir kuriančius žmones – vertės kūrėjus – per išmintingą ir atsakingą ekonominę, mokslo, inovacijų, kultūros ir socialinę politiką bei sutelkti juos bendram tikslui.

Dėmesys pagrindiniam Lietuvos ekonomikos stiprybės ir tvarumo šaltiniui – kuriantiems jos žmonėms – yra ekonominės politikos ambicijos pamatas. Norėdama realizuoti šią ambiciją, Lietuva turi siekti pažangos trijose esminėse srityse:

- ✧ **mokslo ir inovacijų kūrimo, įsitvirtinimo aukštos vertės pasaulinėse rinkose** – kurti mokslo žinias ir valdyti inovacijas, kurios sudaro tarptautinių vertės grandinių pagrindą;
- ✧ **atsakingos bei socialiai ir ekologiškai tvarios ekonomikos plėtros** – atsižvelgti į valstybės, visuomenės ir planetos galimybių ribas ir užtikrinti socialiai teisingą viešųjų pajamų paskirstymą;
- ✧ **talentų, karjerų ir profesijų įvairovės** – būti vertinančia, puoselėjančia ir įgalinančia erdve, kurioje kiekvienas gali atrasti ir panaudoti savo potencialą.

Strateginę ambiciją įgyvendinusioje Lietuvoje

Lietuva pasaulyje žinoma kaip inovatyvus, žiniomis, kūrybingumu ir technologijomis grindžiamo, konkurencingo ir socialiai atsakingo verslo šalis, kuri prisideda prie globalių ir vietos problemų sprendimo. Lietuvos verslas orientuojasi į aukštą pridėtinę vertę ir geba ją kurti, o visuomenė – tai įvertinti. Pažangi šalies švietimo įgūdžių ugdymo sistema ne tik suteikia reikiamų kompetencijų ir įgūdžių, bet ir skatina bei įkvepia būsimus įvairių sričių vertės kūrėjus. Horizontaliai į įgūdžių ir talentų ugdymo programas integruoti kūrybiškumo, dizaino, socialiai atsakingo ir tvaraus verslo kūrimo ir kritinio mąstymo principai bei metodai užtikrina didelę profesionalų, gebančių suderinti skirtingas dalykines kompetencijas ir taip išvystyti inovacijų galimybes, pasiūlą. Palankios galimybės įsitraukti į pasauliui aktualių problemų sprendimą bei kurti inovacijas ar verslą Lietuvoje išlaiko vietos ir traukia pasaulio talentus, skatina juos realizuoti savo potencialą čia.

Lietuvoje klesti integruota, efektyvi ir globaliai konkurencinga mokslo ir inovacijų ekosistema, kurioje aktyviai dalyvauja tiek valstybė, tiek akademinė, verslo, kultūros ir meno bendruomenės. Jos gyvybingumą užtikrina misijomis grindžiama nacionalinė ir europinė mokslo ir inovacijų plėtros politika, mokslinga, kūrybinga ir veržli visuomenė, atviras akademinis institucijų bendradarbiavimas bei iniciatyvus verslas, nuosekliai investuojantis į tyrimus ir inovacijas. Lietuvos mokslo ir inovacijų ekosistema kartu yra kertinė pasaulinės mokslo ir inovacijų bendruomenės dalis – tiek stipriausių pasaulio universitetų, tiek korporacijų ir transatlantinės inovacijų erdvės valstybių partnerė. Lietuvos verslas yra pasirengęs ir pajėgus investuoti į naujausias technologijas ir inovacijas ir iš jų gauti didelę grąžą.

Kurdama ir eksportuodama žinias bei inovacijas, Lietuva užima unikalią lyderio poziciją strateginėse tarptautinėse vertės grandinėse. Apibrėžusi prioritetinės mokslo ir inovacijų plėtros misijas, Lietuva turi pajėgumų kurti ir eksportuoti kritines technologijas ir inovacijas, kurių pagrindu kuriami ir vystomi visame pasaulyje reikalingi produktai ir paslaugos. Valstybės mokesčių ir reguliacinė politika

ir turimos aukštos kapitalo valdymo, finansų ir teisės kompetencijos padeda pritraukti, auginti ir išlaikyti reikiamą vietos bei užsienio kapitalą. Valstybės pozicijas tarptautinėse vertės grandinėse stiprinti padeda ir išplėta tinklinė diplomatija, neformaliai pasitelkianti individus ir organizacijas, įtraukianti ir Lietuvos garbės konsulus, ir lietuvių diasporos profesionalus užsienyje. Ji leidžia Lietuvos verslo ir mokslo bendruomenėms aktyviai dalyvauti tarptautiniuose konsorciimuose bei ambicinguose ateities technologijų vystymo projektuose ir lengviau prieiti prie kitose šalyse vystomų lūžio technologijų.

Lietuva darniai plėtoja klimatui neutralią, neigiamiems klimato kaitos pokyčiams atsparią, gamtos ekosistemų atkūrimu, subalansuoto augimo ir saiko principais grindžiamą ekonomiką. Šalies gamintojai ir vartotojai vadovaujasi plačiai priimtais ir praktiškai pasiteisinusiais atsakingo išteklių naudojimo ir žiedinės ekonomikos principais. Valstybė tinkamai vertina ir rūpestingai naudoja visokeriopą gamtos teikiamą naudą (ekosistemines paslaugas). Reikšmingai sustiprinus pastatų ir pramonės energinį efektyvumą, išplėtojus viešojo transporto sistemas, visus Lietuvos energijos poreikius patenkina atsinaujinantys (vėjo, saulės energija ir t. t.) ir alternatyvūs žalieji (vandenilis, sintetinis kuras ir t. t.) energijos šaltiniai. Atsakinga valstybės politika padeda sušvelninti socialines žaliosios pertvarkos pasekmes. Lietuva tausoja valstybės ir planetos aplinką bei pagrindinį savo pačios augimo garantą – Lietuvos žmones.

Lietuvos darbo rinkoje sukurta daug prasmingų, tvarių ir gerai apmokamų darbo vietų. Užuoat kėlę grėsmę pažeidžiamiems darbuotojams, automatizavimo procesai ir mokslo ir inovacijų plėtros programos darbuotojus įgalina ir prisideda prie tvarios darbo rinkos plėtros. Vykdoma aktyvi darbo rinkos politika: veikia išplėta mokymosi visą gyvenimą sistema, o individualizuotos konsultacijos dėl karjeros padeda gyventojams rasti savo sveikatai, talentams ir lūkesčiams tinkamiausią darbą visais gyvenimo etapais. Darbo rinka įtrauki įvairių galimybių ir poreikių turintiems žmonėms. Verslas turi kompetencijų ir pajėgumų patogiai, pagarbiai ir motyvuojančiai darbo aplinkai skirtingų tapatybių bei pajėgumų žmonėms užtikrinti.

Valstybėje yra suvaldyta socialinė nelygybė. Socialiai teisinga mokesčių sistema ir veiksmingos viešosios paslaugos, įskaitant prieinamą švietimą bei mokymąsi visą gyvenimą, užtikrina lygias galimybes ir didelį socialinį mobilumą. Pakankami valstybės biudžeto, verslo ir bendruomeniniai ištekliai ir jautri socialinės apsaugos politika reikšmingai sumažina pajamų nelygybę bei skurdo riziką. Socialinės nelygybės problemos, atsižvelgiant į teritorinės atskirties dimensiją, sprendžiamos tikslinių intervencijų priemonėmis ir stiprinant regionų ekonominį potencialą.

Horizontaliai ir vertikaliai Lietuvoje klesti išplėtotą sidabrinę ekonomiką. Vyresnio amžiaus žmonės yra aktyvūs darbo rinkos dalyviai. Jų poreikiai, apimantys produktus, paslaugas ir inovacijas, sudaro svarbią vidaus paklausos dalį.

Svarbią vertės dalį šalies ekonomikos struktūroje sudaro meno ir kūrybinių industrijų produktai. Lietuvos vardas pasaulyje žinomas dėl savitos kultūros ir jos kūrėjų.

Igyvendindama šią ambiciją, Lietuva:

Mokslo ir inovacijų kūrimo, įsitvirtinimo aukštos vertės pasaulinėse rinkose srityje:

- ✧ Integruotai vystys šalies mokslo, inovacijų ir įgūdžių ekosistemas – kokybiškas atečiai reikalingų kompetencijų bei įgūdžių – kūrybiškumo ir verslumo – ir vertybių, ypač ekosisteminio sąmoningumo ir atsakomybės, ugdymas užtikrins aukštą tarptautiškumo lygį, svarbų inovacijoms kurti, ir gebėjimą prisitaikyti prie kintančių socialinių ir ekonominių poreikių.
- ✧ Siekdama didesnio tarptautinio konkurencingumo, konsoliduos aukštojo mokslo ir tyrimų centrų sistemą – sieks turėti bent vieną dėl pasaulinių talentų sėkmingai varžytis gebantį universitetą.
- ✧ Taps eksperimentams ir inovacijoms atvira erdve, ypač lūžio technologijų srityje, o ilgainiui – ir konkurencingiausia regione inovacijų ekosistema; taip pat plėtos socialines inovacijas, joms vystyti sutelks Lietuvos kultūros ir kūrėjų potencialą.
- ✧ Sutelks valstybės išteklius proveržiui didžiausią potencialą turinčiuose mokslo ir ekonomikos sektoriuose.
- ✧ Skatins tiesioginių užsienio investicijų, galinčių prisidėti prie technologijų, žinių ir inovacijų plėtros Lietuvoje, pritraukimą ir sieks, kad Lietuva būtų patraukliausias pasirinkimas regione aukštą pridėtinę vertę kuriančiam tarptautiniam verslui. Skatins tvarių, patikimų ir saugių tarptautinių vertės grandinių plėtrą ir verslo bendradarbiavimą valdant rizikas, susijusias su tiekimo grandinėmis.
- ✧ Greitai reaguos į tarptautinėse vertės grandinėse vykstančius pokyčius – suvienys verslo, mokslo ir valstybės institucijų pastangas lanksčiai pasinaudoti šių pokyčių suteikiamomis galimybėmis pažangių ekonomikos sričių proveržiui pasiekti.
- ✧ Skatins tolesnę ES bendrosios rinkos gilinimą, egzistuojančių barjerų šalinimą ir konkurencingumo skatinimą. Sieks, kad atvira ir integruota ES rinka būtų esminis instrumentas, kuriant technologijų ir inovacijų proveržį Europoje.

- ✧ Stiprins verslo skatinimo ir inovacijų plėtros programas, siekdama glaudesnio mokslo ir verslo bendruomenių bendradarbiavimo ir didesnio privataus sektoriaus įsitraukimo į mokslo ir inovacijų plėtrą.
- ✧ Formuos Lietuvos ir pasaulio talentams patrauklią aplinką – subalansuos reguliacinę ir ekonominių paskatų politiką, siekdama gerinti sąlygas Lietuvos ir kitų valstybių piliečiams šalyje vystyti savo profesinę veiklą, kurti verslą ir šeimą, gyventi įdomiai ir turiningai.
- ✧ Vykdydys aktyvią ir išmintingą valstybės migracijos ir integracijos politiką, teikiančią prioritetą aukštos kvalifikacijos darbuotojų pritraukimui.

Atsakingos bei socialiai ir ekologiškai tvarios ekonomikos plėtros srityje:

- ✧ Įdiegs horizontaliai ir vertikalčiai teisingą ir į plačią mokestinę bazę orientuotą mokesčių sistemą, skatinančią aukštą mokestinę moralę. Ji užtikrins pakankamas valstybės biudžeto pajamas socialinei nelygybei valdyti visais žmogaus gyvenimo etapais ir pakankamus finansinius išteklius veiksmingai reaguoti į kitus visuomenės pažangos iššūkius.
- ✧ Pritaikys pensijų sistemą didėjančiam vyresnio amžiaus gyventojų užimtumui ir aktyvumui. Šalins ankstyvą išėjimą į pensiją lemiančias ekonomines ir socialines priežastis, o išėjusiems užtikrins glaudesnę ryšį tarp pensinių pajamų ir socialinių įmokų viso žmogaus gyvenimo ciklo metu. Šie pokyčiai bus vykdomi kartu su kitomis programomis, skirtomis Lietuvos socialinei ir sveikatos apsaugos sistemoms stiprinti.
- ✧ Stiprins atsakingą požiūrį į vartojimą ir išteklių naudojimą – tam sukurs tinkamą mokestinių ir nemokestinių paskatų sistemą, ugdys saiko nuostatomis grindžiamą atsakingo vartojimo kultūrą. Užtikrins didelę konkurencingos žaliavos energijos pasiūlą.
- ✧ Integruos ekologinio tvarumo ir saiko nuostatas į verslo skatinimo, pramonės ir infrastruktūros plėtros politikos programas. Stiprins kompetencijas ir pajėgumus, siekdama mažinti išteklių naudojimą pramonėje. Plėtos atsakingą ir konkurencingą žemės ūkį ir maisto gamybą, skatins palaikyti ir plėtoti ekosistemas, atkurti pažeistus jų elementus. Tinkamai įvertins ir įveiklins ekosisteminių paslaugų potencialą bei užtikrins apsirūpinimą maistu.
- ✧ Investuos į sidabrinės ekonomikos plėtrą, įtvirtins lanksčią ir pažangią jos reguliacinę aplinką.

Talentų, karjerų ir profesijų įvairovės srityje:

- ✧ Vystys tvariam socialinio verslo, meno ir kūrybinių industrijų sektorių augimui tinkamą reguliacinę aplinką ir infrastruktūrą, užtikrins šiems sektoriams reikalingų įgūdžių pasiūlą. Per tikslingas verslą skatinančias priemones ragins gyventojus įsitraukti į šiuos sektorius.
- ✧ Vykdyt aktyvią ir veiksmingesnę darbo rinkos politiką, orientuotą į socialines inovacijas ir individualizuotas paslaugas, verslų kūrimąsi, atsižvelgdama į įvairių šalies ekonomikos sektorių ir visuomenės grupių poreikius.
- ✧ Sudarys kiekvienam norinčiajam sąlygas čia realizuoti savo potencialą ir jaustis vertinamu visuomenės gerovės kūrėju.

KETVIRTASIS SKIRSNIS

Atspari valstybė, konstruktyvi ir įtakinga globalios politikos veikėja

XX a. pabaigoje atkūrusi nepriklausomybę ir įtvirtinusi save, kaip politinį subjektą, tarptautinėje sistemoje, Lietuva šiandien vėl svarsto, kaip užsitikrinti saugumą ir ateityje stiprinti savo, kaip visavertės tarptautinės politikos veikėjos, vaidmenį. Visų pirma tai lemia kylanti geopolitinė įtampa tarp didžiųjų pasaulio galybių ir tarptautinės tvarkos, pripažįstančios visų valstybių lygiateisiškumą, eižėjimas. Lietuvai būti realia politine veikėja reiškia gebėjimą išreikšti savo politinę valią ir jos pagrindu formuoti tarptautinę darbotvarkę bei įgyvendinti savo strateginius interesus. Dėl pasaulinių klimato, technologinių ir demografinių pokyčių didėjant tarptautinės politikos neapibrėžtumui ir daugėjant potencialių grėsmių, ši užduotis ateityje taps vis sudėtingesnė. Kartu tai lemia didesnio valstybės atsparumo įvairiems sukrėtimams poreikį. Be to, norint, kad įvairiais artimais ryšiais susijusiame pasaulyje mūsų valstybės balsas būtų girdimesnis ir jos interesams geriau atstovaujama, formuojant valstybės užsienio politiką būtina glaudesnė sąveika su įvairiomis piliečių grupėmis.

Kompleksinis iššūkis būti stipria ir visaverte XXI a. tarptautinės politikos veikėja yra „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ strateginės ambicijos tarptautinės ir saugumo politikos srityje atspirties taškas. Ši ambicija apima tris esmines pokyčių sritis:

- ✧ **veržlios ir konstruktyvios užsienio politikos vystymo ir vykdymo** – Lietuva vykdys veržlią ir konstruktyvią politiką regione ir pasaulio mastu, derindama lyderystės, atviro bendradarbiavimo ir solidarumo principus su partneriais, ypač ES ir NATO, formuos tarptautines darbotvarkes svarbiausiais ateities klausimais;

- ✧ **valstybės atsparumo stiprinimo** – Lietuva stiprės kaip atspari valstybė, ji gebės atlaikyti vidinį ir išorinį spaudimą, greitai atsigauti bei sustiprėti po ne-numatytų sukrėtimų;
- ✧ **užsienio politikos įtraukumo** – Lietuva stiprins užsienio politikos įtraukumą, tad Lietuvos visuomenė svariau prisidės prie tarptautinių šalies tikslų formavimo ir įgyvendinimo. Proveržis šiomis kryptimis leis Lietuvai tapti kokybiškai nauja globalios politikos veikėja: ne vien saugumo gavėja, bet ir jo teikėja, ne vien Vakarų bendruomenės nare, bet ir aktyvia ateities tarptautinės tvarkos kūrėja.

Strateginę ambiciją įgyvendinusioje Lietuvoje

Lietuvos pozicija tarptautinėje sistemoje lemia šalies saugumą. Lietuva yra aktyvi ir patikima euroatlantinės bendruomenės narė, puoselėja užtikrintus ir abipusiškai naudingus santykius su įvairiais regiono ir pasaulio partneriais. Lietuvos narystė sustiprėjusioje NATO, dalyvavimas plačioje demokratinių valstybių koalicijoje ir kritinėse tarptautinėse vertės grandinėse daro ją svarbią jos partneriams ir visam pasauliui, ir šis statusas yra savaiminis šalies saugumo šaltinis. Kartu Lietuva išmintingai valdo savo išorines priklausomybes: valstybė turi reikiamus nacionalinius gynybos pajėgumus, yra nepriklausoma energetiškai ir vykdo tvarią viešųjų finansų politiką. Tai leidžia valstybei atlaikyti bet koki sukrėtimą trumpuoju laikotarpiu ir dar labiau sustiprina partnerių įsipareigojimą paremti mūsų valstybę ištikus krizei.

Lietuvos piliečiai pasižymi dideliu psichologiniu atsparumu ir mobilizacijos pajėgumais. Šalies gyventojai jaučia, kad turi dėl ko kovoti, ir yra pasiryžę ginti Lietuvos nepriklausomybę, dirbti dėl jos gerovės bei saugumo. Visuomenės atsparumo pagrindą sudaro abipusiu pasitikėjimu grindžiamas valstybės ir gyventojų tarpusavio santykis, jausmas, kad šalyje nuosekliai ginamos visų gyventojų žmogaus teisės, veiksmingas gerovės valstybės funkcionavimas, aiški ir atvira valdžios komunikacija bei gyventojus įgalinanti švietimo sistema, tvarūs ekonominės plėtros pagrindai. Gyventojai geba ir žino, kaip elgtis įvairių krizių ir ekstremaliųjų situacijų atvejais, kaip savo pastangomis galėtų geriausiai prisidėti prie šalies gynybos, valstybės saugumo ir gerovės. Gyventojų pasitikėjimo šalies politine vadovybe, diplomatine tarnyba bei ginkluotosiomis pajėgomis lygis yra aukštas.

Lietuvos valdžia parengė išsamius nacionalinius krizių ir ekstremaliųjų situacijų valdymo planus konvencinių, hibridinių ir kibernetinių atakų, pandemijų, ekstremalių gamtos reiškinių, ekonominės krizės, nereguliarių migracijos srautų ir kritinės infrastruktūros sutrikimų atvejais, suformavo strateginius analitinius

pajėgumus. Planai ir pajėgumai nuolat peržiūrimi ir atnaujinami. Lietuva užtikrina kritinių išteklių atsargas ir gali jas veiksmingai tiekti krizės ar ekstremaliosios situacijos atveju, ypač pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms, o tarnybos visada pasirengusios veikti. Aiški krizių ir ekstremaliųjų situacijų valdymo institucinė struktūra ir atsakomybių paskirstymas tarp nacionalinės valdžios, savivaldybių, verslo, nevyriausybinių organizacijų, piliečių ir valstybės tarptautinių partnerių garantuoja tinkamai veikiančią lyderystę visais krizės valdymo lygmenimis ir etapais. Lietuva moka mokytis iš patiriamų krizių ir ekstremaliųjų situacijų. Pereidama nuo krizės ar ekstremaliosios situacijos valdymo į atsigavimo etapą, Lietuva geba mobilizuoti inovacijas ir visuomenines iniciatyvas, kurios padeda paversti krizes ir ekstremaliasias situacijas proveržio galimybėmis.

Lietuva valdo platų, tinkamai finansuojamą ir gerai subalansuotą diplomatinį tinklą, kurį dar labiau sustiprina tinklinė diplomatija visais valdysenos lygmenimis. Reikiamų žinių, kompetencijų ir ekspertizės pasiūlą užtikrina veiksminga valstybės tarnautojų ir diplomatų ugdymo sistema, gyvybinga tarptautinė analitinių centrų ekosistema. Platus ir profesionalus diplomatinis tinklas, aukštas pareigas tarptautinėse organizacijose einantys Lietuvos atstovai, efektyvi strateginė komunikacija bei viešoji diplomatija užsienio visuomenėms padeda sujungti šalies kietąją ir švelniąją galią į sumaniąją galią ir taip vykdyti skirtingoms problemoms tinkamiausias užsienio politikos priemones.

Lietuva gali tikslingai paremti savo partnerių pastangas atnaujinti ir plėsti taikyklėmis ir demokratinėmis vertybėmis grindžiamą tarptautinę tvarką, ES ir NATO gyvybingumą, savo lyderyste ir pavyzdžiu pajėgi mobilizuoti Vakarų demokratijų koalicijos veiksmus. Lietuva geba numatyti globalios darbotvarkės raidą ir įsitraukti į jos formavimą bei įgyvendinimą. Nuosekliai siekti ilgalaikių strateginių tikslų ir greitai reaguoti į naujai iškilančius tarptautinės politikos klausimus padeda veiksmingas tarpinstitucinis koordinavimas ir reguliariai atnaujinami gairių dokumentai.

Lietuva geba paversti savo stiprybes realia įtaka ir drąsiai imasi lyderystės valstybės ateičiai svarbiausiose tarptautinės politikos srityse. Vienas iš pamatinių valstybės siekių – stipri ir gyvybinga ES, todėl Lietuva siūlo, kaip didinti jos pasaulinę įtaką ir padaryti jos veikimą efektyvesnį, užtikrinant, kad visų valstybių narių balsas būtų išgirstas. Lietuva savo užsienio ir Europos politikoje prisideda prie pozityvios transformacijos ir demokratijos plėtros Rytų kaimynystės šalyse, remia jų visavertę integraciją į ES bei plėtoja veiksmingą, pridėtinę vertę kuriantį bendradarbiavimą. Atspari visuomenė, pažangi ekonomika, švari gamta ir stipri vertybinė reputacija atveria galimybes Lietuvai vykdyti ambicingą politiką demokratinų vertybių plėtros, ateities rinkų reguliavimo, klimato kaitos valdymo ir regiono saugumo klausimais.

Lietuva puikiai supranta savo partnerių vertybes, interesus, pajėgumus ir poreikius, formuoja savo politines pozicijas, vadovaudamasi solidarumo, subsidiarumo, tarpusavio pagalbos ir kolektyvinio veikimo principais. Veikdama išvien su plačia bendraminčių koalicija, Lietuva kryptingai siekia, kad daugiašalio bendradarbiavimo sistema atspindėtų teisėtus pasaulio valstybių lūkesčius, atitiktų laikmečio poreikius ir prisidėtų prie bendrų iššūkių planetai, žmonijai ir žmogaus teisių apsaugai sprendimo. Lietuva moka išnaudoti globalaus veikimo galimybes, kurias atveria strateginių mūsų partnerių iniciatyvos, be kita ko, per paramą verslo, nevyriausybinių organizacijų, mokslo ir kultūros institucijoms, kad jos galėtų dalyvauti tarptautiniuose konsorciuose, daugiašalėse bendradarbiavimo programose ir kt.

Lietuva vykdo užsienio politiką, grindžiamą plačiu politinių jėgų, visuomenės, išievių iš Lietuvos susitarimu. Šalį gina NATO saugumo skėtis, patvirtinti ir efektyviai veikia gynybos nuo agresijos planai. Remdamasi vertybiniu sutarimu dėl demokratinės ir euroatlantinės valstybės orientacijos, Lietuvos valdžia vykdo visuomenę girdinčią ir visuomenei suprantamą užsienio politiką. Sprendimų priėmėjai ir įgyvendintojai geba aiškiai susieti ilgalaikius valstybės tarptautinės politikos tikslus su gyventojų interesais ir lūkesčiais, išskirtinį dėmesį teikdami pažeidžiamoms visuomenės grupėms. Visuomenė jaučiasi gerai informuota apie Lietuvos vykdomą politiką ir ją palaiko.

Plėtodama konkrečias užsienio politikos programas ir siekdama kuo efektyviau jas įgyvendinti, nacionalinė valdžia aktyviai siekia įtraukti visuomeninius partnerius: unikalių žinių turinčias nevyriausybines ar verslo organizacijas, mokslininkus, bendruomenes ir diasporą. Šalies savivaldybės ir miestai aktyviai dalyvauja tarptautiniame bendradarbiavime, o nacionalinė valdžia suteikia tam reikalingą palaikymą.

Lietuvoje veikia stipri tinklinės diplomatijos sistema – Lietuva aktyviai bendradarbiauja su jai palankiais visuomeniniais partneriais ir suinteresuotomis šalimis kitose valstybėse. Tam padeda aktyvių ir gerai atpažįstamų garbės konsulų tinklas, tarptautinėje erdvėje aktyvios verslo ir mokslo organizacijos bei šalies diaspora.

2050 m. Lietuva yra būtina pasauliui ir tarptautinei sistemai veikėja, kurios vertybinė orientacija, valstybės ir diplomatiniai pajėgumai ir konstruktyvi lyderystė padeda jai burti bendraminčių koalicijas ir puoselėti demokratinėmis vertybėmis grindžiamą tarptautinę tvarką.

Igyvendindama šią ambiciją, Lietuva:

Veržlios ir konstruktyvios užsienio politikos vystymo ir vykdymo srityje:

- ✧ Tobulins ir prireikus reformuos dabartinę užsienio politikos formavimo modelį, siekdama sukurti mechanizmus, kurie sudarytų sąlygas skirtingoms politinėms

jėgoms ir institucijoms reguliariai diskutuoti užsienio politikos klausimais ir plėtoti nuoseklią, ilgalaikę ir išsamią tarptautinio veikimo strategiją. Šie pokyčiai turėtų būti siejami su platesne Lietuvos valdysenos ir teisinės sistemos analize, siekiant strategiško, lankstaus ir efektyvaus viešojo valdymo.

- ✧ Užtikrins pakankamą diplomatinės tarnybos finansavimą, kad diplomatinis darbas būtų patrauklus, pritrauktų ir išlaikytų gabius darbuotojus, o Lietuvos diplomatinės atstovybės veiktų visose Lietuvai svarbiausiose vietose.
- ✧ Stiprins analitinius Lietuvos užsienio ir saugumo politikos ekosistemos, taip pat ir diplomatinio tinklo, pajėgumus. Skatins analitinių centrų plėtrą ir jų tarptautinį bendradarbiavimą. Šie pokyčiai turėtų būti vykdomi dar labiau plėtojant Lietuvos švietimo, mokslo ir inovacijų ekosistemą.
- ✧ Didins įtaką ES, NATO, Jungtinių Tautų ir kitose tarptautinėse organizacijose, prisidedama prie šių organizacijų efektyvumo ir bendrų darbotvarkių įgyvendinimo.
- ✧ Aktyviai veiks regione, siekdama, kad saugumo ir demokratijos erdvė aplink Lietuvą stiprėtų ir plėstųsi. Lietuva kryptingai skatins demokratinę, ekonominę ir ekologinę transformaciją Rytų kaimynystės šalyse ir aktyviai remis visavertę Ukrainos ir kitų regiono valstybių integraciją į euroatlantines struktūras.
- ✧ Kur tikslinga, įtvirtins bendrus diplomatinius formatus su Baltijos, Šiaurės ir Vidurio Europos šalimis, siekdama efektyviau naudoti diplomatinius išteklius ir daryti didesnę poveikį tarptautinei sistemai.
- ✧ Stiprins transatlantinę ir dvišales strategines partnerystes su bendramintėmis šalimis, bendradarbiavimą su Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono partnerėmis.
- ✧ Sieks išsaugoti taisyklėmis ir demokratinėmis vertybėmis grindžiamą tarptautinę tvarką, kovos prieš autoritarinių režimų įsigalėjimą pasaulyje ir ekonominę prievartą tarpvalstybiniuose santykiuose. Aktyviai veiks daugiašaliuose formatuose svarbiausiais globalios politikos klausimais, ypač darnaus vystymosi ir pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms srityse.
- ✧ Analizuos ir stiprins vystomojo bendradarbiavimo programas, suvokdama jas kaip ilgalaikę investiciją, atsižvelgdama į aplinkos ir klimato kaitos klausimus bei savo interesus.

Valstybės atsparumo stiprinimo srityje:

- ✧ Įtvirtins karines ir nekarines priemones apimančią visuotinę valstybės gynybos koncepciją, parengs Lietuvos valstybės gynybos planą ir su juo supažindins visuomenę, numatydamą konkrečias skirtingų visuomenės grupių įtraukimo į šalies gynybą programas. Ugdys gyventojų valią ir pasirengimą ginti valstybę. Šie pokyčiai turės būti vykdomi kartu su pokyčiais, sudarančiais platesnes sąlygas

gyventojams įsitraukti į kultūrinį ir pilietinį gyvenimą, didinti jų subjektyvų ir ekonominį saugumą, užtikrinti pagarbą visų šalies gyventojų žmogaus teisėms, laisvėms ir orumui.

- ✧ Sustiprins krizių ir ekstremaliųjų situacijų valdymo ir prevencijos sistemą, parengdama nacionalines energetinio, skaitmeninio, ekonominio, klimato, ekologinio, kosmoso ir epidemiologinio saugumo darbotvarkes. Užtikrins ir kitų Nacionalinio saugumo strategijoje nustatytų valstybės atsparumo ir viešojo saugumo stiprinimo įgyvendinimą.
- ✧ Aktyviai skatins tolesnį NATO ir Europos kolektyvinės gynybos pajėgumų stiprinimą. Palaikys tolesnę ES gynybos politikos integraciją, įskaitant bendrą gynybos planavimo ir finansavimo mechanizmų plėtrą.
- ✧ Plės priimančiosios šalies pajėgumus. Atnaujins šalies infrastruktūrą, stengdamasi užtikrinti didesnę karinį mobilumą ir sukrėtimams atsparų kritinių paslaugų teikimą, ypač komunikacijų, transporto, duomenų valdymo ir energetikos srityse.
- ✧ Plėtos visapusę Lietuvos integraciją į Vakarų Europą – pradedant infrastruktūros (visų pirma geležinkelių, elektros jungčių bei sistemų, bet ne tik) pertvarka ir galutine integracija į Vakarų Europos sistemas ir baigiant įsitinklinimu sprendimų priėmimo institucijose.
- ✧ Stiprins šalies saugumą, vystydama tvarias ir atsparias tarptautines vertės grandines. Skatins nacionalinės gynybos pramonės integraciją į tarptautinę (ES ir NATO) gynybos pramonės plėtrą. Aktyviai sieks tolesnio ES bendrosios rinkos gilinimo, siekiant stiprinti Europos ekonominį atsparumą.
- ✧ Plėtos nacionalinę kibernetinio saugumo ir gynybos sistemą, įgalins Lietuvos valstybę siekti aukšto kibernetinio saugumo lygio ir jį išlaikyti.
- ✧ Vykdydys Lietuvos ekonominį proveržį įgalinančią ir apsaugančią ekonominės diplomatijos ir ekonominio saugumo politiką. Siekdama mažinti strategines priklausomybes nuo priešiškų valstybių, skatins tarptautinį bendradarbiavimą ir strateginę diversifikaciją, saugių ir patikimų tarptautinių vertės grandinių vystymą, nacionalinės ir ES pramonės plėtrą ir stiprinimą. Užtikrins tvarumo ir žalumo standartų plėtrą ir lygias konkurencingumo sąlygas daugiashalėje sistemoje. Skatins kritinės infrastruktūros, jungiančios Lietuvą su svarbiausiais partneriais, plėtrą.

Užsienio politikos įtraukumo srityje:

- ✧ Plėtos tinklinę diplomatiją, siekdama abipusės naudos principais stiprinti Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos dialogą su skirtingais

esamais ir potencialiais Lietuvos užsienio politikos veikėjais, įgalins jų tarpusavio bendradarbiavimą ir sudarys jiems sąlygas dalyvauti valstybės užsienio politikoje.

- ✧ Plėtos viešąjį diskursą su įvairiomis visuomenės grupėmis aktualiais užsienio ir saugumo politikos klausimais ir, kur tinkama, kurs konsultacines institucijas.
- ✧ Stiprins Lietuvos prieinamumą skaitmeninėje erdvėje, kad jos istorija bei kultūra būtų lengviau ir labiau pažįstama ir kitakalbiame pasaulyje.
- ✧ Stiprins kultūrinę diplomatiją.

PENKTASIS SKIRSNIS

Sujungta šalis, darni ir subalansuota plėtra

Dabartinė gyvenamosios aplinkos būklė miestuose ir regionuose nebeatitinka žmonių poreikių ir darnaus vystymosi principų, nes Lietuvos visuomenė sensta, demografiškai mažėja, įvairėja ir, tikėtina, ateityje vis labiau įvairės. Gyventojų senėjimo ir migracijos procesai tampa rimtu iššūkiu Lietuvos kaimo gyvenamosioms vietovėms, nuo didesnių centrų nutolusiems regionams, beje, ir didmiesčiams. Be to, kai kuriems regionams būdinga didesnė skurdo rizika ir socialinė atskirtis. Todėl būtina darni, tvari ir vientisa teritorinė plėtra, apimanti glaudžiai tarpusavyje susietą viešąją infrastruktūrą, kuri užtikrintų paslaugų pasiekiamumą ir įgalintų aktyviai dalyvauti ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje veikloje, nepaisant gyvenamosios vietos. Sutvarkę ir pritaikę savo gyvenamąją aplinką, galime sukurti harmoningo gyvenimo sąlygas skirtingose Lietuvos vietose, išsaugodami ir ateities kartoms puoselėdami unikalią gamtą, kartu ją paversdami konkurenciniu pranašumu.

Todėl, žvelgiant į ateitį ir siekiant sukurti žmogaus gyvenimui ir gamtinei jo aplinkai palankią erdvę, reikia pokyčių trijose esminėse srityse:

- ✧ **subalansuoto ir darnaus teritorijų vystymo**, užtikrinančio kokybiškų viešųjų ir komercinių paslaugų pasiekiamumą nepaisant vietos, išlaikančio miestų sistemos policentriškumą, pirmenybę teikiant žaliajai infrastruktūrai;
- ✧ **sugyvenimo su gamta**, tampančio saikingo ir subalansuoto gyvenimo pamatu, mentaliteto dalimi ir konkurenciniu pranašumu;
- ✧ **gero susisiektimo šalyje ir su pasauliu**, įgalinančio dalyvauti kultūriniame, ekonominiame, socialiniame ir pilietiniame gyvenime, užtikrinančio valstybės saugumą ir ekonominį konkurencingumą.

Strateginę ambiciją įgyvendinusioje Lietuvoje

Visa šalies teritorija – darniai ir subalansuotai išvystyta, remiasi integruota teritorijų plėtra. Nauja ir renovuojama infrastruktūra – daugiafunkcė, atspari ir tvari. Investuojant į infrastruktūrą, orientuojamasi į esminius konkrečios vietos ir bendruomenės, specifinių visuomenės grupių poreikius, darnumo principus, įskaitant ir istorinį bei kultūros paveldą, ateities kartų gyvenimo kokybę. Savivaldybių ir regionų bendradarbiavimas leidžia bendrai naudoti ir vystyti infrastruktūrą, įgyvendinti investicinius projektus ir teikti viešąsias paslaugas, taip užtikrinant racionalų turimų išteklių naudojimą.

Projektuojant architektūros ir urbanistinę aplinką, tvarumas ir atsparumas derinamas su estetika. Dėl renovacijos ir modernizacijos tempų, paspartėjusių per pastaruosius keletą dešimtmečių, dauguma pastatų pasižymi aukšta energinio efektyvumo klase, atnaujinti ar nugriauti ir perstatyti sovietiniai daugiabučiai ir ištisi kvartalai. Dėl nebenaudojamų pramoninių teritorijų sėkmingos konversijos ir regeneracijos miestų centruose nebėra tuščių ir apleistų pramoninių pastatų. Kadaise buvęs vienas taršiausių, statybos sektorius veikia žiedinės ekonomikos pagrindu.

Kraštovaizdis planuojamas taip, kad būtų atkurta ir palaikoma ekologinė pusiausvyra, išsaugotos ir kuriamos naujos žaliosios erdvės. Kompaktiški miestai – ne tik klimatui neutralūs, atsparūs neigiamiems klimato kaitos pokyčiams, išsaugoję savo kultūros paveldą bei tapatybę, bet ir geriau pritaikyti žmonėms: juose intensyvumas dera su socialinių grupių įvairove, kokybiškomis viešosiomis erdvėmis, funkcijų ir paslaugų įvairove ir išplėtotu viešuoju transportu. Miestų ir kitų teritorijų gyvybingumą palaiko stiprūs tarpusavio funkciniai ryšiai. Dėl subalansuotos teritorinės plėtros užtikrinta tiek miesto ir priemiesčio, tiek nutolusių teritorijų gyventojų gerovė, įskaitant kokybiškų viešųjų paslaugų prieinamumą ir pasiekiamumą, sumažinta socialinė, ekonominė ir teritorinė atskirtis, išvengta socioerdvinės segregacijos didmiesčiuose. Vilnius – visoje Europoje matomas tarpvalstybinio lygmens urbanistinis centras, kuris konkuruoja su kitais panašiais regiono miestais ir savo kuriama pridėtine verte prisideda prie žmonių gerovės visoje šalyje.

Dėl išaugusio sąmoningumo mes iš naujo atradome santykį su gamta. Ekocentrinis požiūris, lig šiol buvęs būdingas mūsų visuomenei veikiau tik kaip teorinė nuostata, dabar įsitvirtinęs teritorijų plėtros planavimo bei valdysenos srityse ir kasdienėje praktikoje. Vadovaudamiesi šiuo požiūriu, žmonės įvairias gyvybės formas vertina ir puoselėja, o jų natūralų būvį veikia tik tada, kai reikia užtikrinti būtinus oraus gyvenimo poreikius.

Gamtosauga orientuota į kiekybinius ir į kokybinius pokyčius: išplėstas realiai funkcionuojančių saugomų teritorijų, sujungtų ekologiniais koridoriais, plotas; saugomos ne tik atskiros rūšys, bet ir ekosistemų struktūrinė sudėtis bei gamtiniai procesai, kurie užtikrina natūralią ekosistemų kaitą. Puikiai išplėtos ekosisteminės paslaugos, o jų būklės vertinimas – tarp šalies gerovę atspindinčių vertinimo rodiklių.

Kiekvienas mėgaujasi teise į sveiką, gražią ir švarią aplinką, galimybe lengvai pasiekti žaliuosius plotus. Didesnis laukinės gamtos masyvas nuo miesto pasiekiamas per pusvalandį. Prieiga prie gamtos padeda žmonėms palaikyti gerą sveikatą, iš naujo atrasti tylą, saiką ir pusiausvyrą.

Sėkmingas prisitaikymas prie klimato kaitos, sustabdytas biologinės įvairovės nykimas, išsaugota gamta tapo Lietuvos konkurenciniu pranašumu – esame viena žaliausių Europos zonų, rekreacinis traukos centras, masinantis ne tik pailsėti, bet ir gyventi. Į lengvai pasiekiamus šalies regionus traukia ne tik gamtos paveldas, bet ir išplėtos inovatyvios apgyvendinimo paslaugos šalia gamtos ar gamtoje, sveikas ir vietoje užaugintas maistas, taip pat įveiklintas kultūros paveldas ir šiuolaikiškos kultūros paslaugos.

Remiantis regioninėmis demografinėmis prognozėmis, miestai, miesteliai ir kaimai susieti bendra susisiekimo sistema. Tai stiprina bendruomenių ryšius, padeda išsaugoti ir plėtoti šalies kultūros paveldą, kuris prisideda prie kultūrinės, socialinės ir ekonominės vertės kūrimo, taip pat padeda spręsti užimtumo netolygumus ir darbuotojų trūkumo problemas. Visoje šalies teritorijoje išplėtojus skaitmeninę infrastruktūrą, visiems namų ūkiams prieinamas sparčiausias interneto ryšys.

Šalyje veikia efektyvi, tvari ir į gyventojų poreikius orientuota susisiekimo infrastruktūra, užtikrinanti integruotą, greitą ir patogią kelionę. Tarpmiestinis ir priemiestinis eismas sklandžiai įsilieja į miesto audinį ir transporto sistemą. Pakitę judumo įpročiai transformavo Lietuvos susisiekimo piramidę. Jos pagrindą vietos lygmeniu sudaro pėstieji, dviratininkai ir kelionės viešuoju transportu, kurio tvari ir efektyvi įvairiarūšė infrastruktūra apima visą šalį.

Lietuvoje išplėtos tarptautinių jungčių sistemos (tiek keleivių, tiek krovinių pervažos) užtikrina patogų susisiekimą su užsieniu, įskaitant visus pagrindinius pasaulio verslo centrus. Geležinkelis ir oro susisiekimas taip pat yra tapę tarptautinio susisiekimo ašimis.

Igyvendindama šią ambiciją, Lietuva:

Subalansuoto ir darnaus teritorijų vystymo srityje:

- ✧ Atliks esamos viešosios infrastruktūros inventorizaciją ir būklės bei pajėgumų įvertinimą – nustatys kritinės infrastruktūros poreikį; sudarys veiksmų planą,

kaip šią infrastruktūrą pagerinti ir pritaikyti įvairių poreikių turintiems visuomenės nariams, užtikrins jo finansavimą, tam pasitelkdama ir privataus sektoriaus dalyvius.

- ✧ Tinkamu teritoriniu lygmeniu užtikrins kompleksinę plėtrą, atsižvelgdama į vietos sąlygas bei regionines demografines prognozes. Planuodama ir įgyvendindama vietos plėtrą, vadovausis neutralumo klimatui, universalaus dizaino (suteikiančio vienodą galimybę infrastruktūra naudotis visiems žmonėms) ir kultūros paveldo aktualizavimo principais, vietinės bendruomenės nuomone (kūrybiškos vietokūros principu).
- ✧ Siekdama įgalinti savivaldybių ir regionų bendradarbiavimą, sukurs tinkamą reguliacinę aplinką – sudarys teisinės, institucinės ir finansinės sąlygas, reikalingas savivaldybių bendrai veiklai teikiant viešąsias paslaugas ir valdant viešąją infrastruktūrą.
- ✧ Peržiūrės viešąsias paslaugas teikiančių įstaigų tinklą, siekdama nustatyti optimalų viešųjų paslaugų teikimo teritorinį lygmenį, mastą ir modelį. Atitinkamai išplėtos veiksmingą viešųjų paslaugų tinklą, į paslaugų teikimą įtraukdama nevyriausybines organizacijas, privatų sektorių ir užtikrindama paslaugų prieinamumą.
- ✧ Paspirtins energišškai neefektyvių daugiabučių renovacijos, modernizavimo ir likvidacijos tempus, tam pasitelkdama kvartalinę renovaciją. Skatins naudoti tvarias medžiagas.
- ✧ Kraštovaizdį planuos išsaugodama ir kurdama žaliąsias zonas bei jungtis tarp jų; užtikrins, kad miestų plėtra vyktų tik lygiagrečiai plėtojant viešojo transporto koridorius.

Sugyvenimo su gamta srityje:

- ✧ Imsis gamtos išteklių tausojimo ir gamta grindžiamų sprendimų, kurie yra ir ekonomiškai veiksmingi, ir teikia aplinkosauginę, socialinę bei ekonominę naudą; išplėtos gamtos ir jos sukurtų ekosistemų žmogui ir visuomenei teikiamas paslaugas (ekosistemines paslaugas), sustiprins sprendimų poveikio aplinkai vertinimo kokybę.
- ✧ Įgyvendins nulinės taršos įsipareigojimus.
- ✧ Įtvirtins ekocentrinį požiūrį teritorijų planavimo, valdysenos ir kitose viešosios politikos srityse.
- ✧ Derindama gyventojų, bendruomenių ir viešąjį interesus plės efektyvią apsaugą užtikrinančias saugomas teritorijas, sujungs jas ekologiniais koridoriais.

- ✧ Saugodama aplinką, orientuosis ne tik į pavienių rūšių, bet ir į ekosistemų natūralių struktūrų ir joms būdingų gamtinių procesų išsaugojimą.
- ✧ Stabdys biologinės įvairovės nykimą ir užtikrins jos apsaugą.
- ✧ Remdamasi Helsinkio konvencija ir koordinuodama savo veiksmus kartu su kitomis Baltijos jūros regiono šalimis, aktyviai spręs Baltijos jūros taršos klausimą.
- ✧ Vietos lygmeniu parengs ir įgyvendins klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos sprendinius.

Gero susisieikimo šalyje ir su pasauliu srityje:

- ✧ Pasiuks susitarimą dėl Lietuvai tinkamo eismo infrastruktūros lygio bei ilgalaikio norimo šalies susisieikimo modelio ir jį nuosekliai įgyvendins.
- ✧ Plėtos viešąjį transportą jį pritaikydama žmonėms, turintiems sveikatos sutrikimų.
- ✧ Vystys tarptautinio susisieikimo su ES ir trečiosiomis šalimis infrastruktūrą, plėtodama įvairiarūšį susisieikimą ir užtikrindama tarptautinio susisieikimo integraciją su vidaus susisieikimo sistema.
- ✧ Plėtodama susisieikimo infrastruktūrą, atsižvelgs į gyvenimo kokybės, turizmo ir verslo skatinimo bei šalies gynybinius poreikius.
- ✧ Visoje šalyje plėtos skaitmeninę infrastruktūrą, siekdama sumažinti regionų socialinius, kultūrinius ir ekonominius netolygumus bei atskirti.

ŠEŠTASIS SKIRSNIS

Svertinių iniciatyvų žemėlapis

Svertinių iniciatyvų žemėlapis (2 priedas) rodo, kaip bus sukurtas Lietuvos ateities vizijos išsipildymo pokytis: šiame žemėlapyje matyti, kaip Lietuva judės pirmyn ir sieks proveržio bei klestėjimo ateityje. Žemėlapyje parodytos būtinosios iniciatyvos, surinktos iš aprašytų penkių strateginių ambicijų įgyvendinimo iniciatyvų, laikantis principo, kad svertinėmis iniciatyvomis gali tapti tik daugiau nei vienai strateginei ambicijai svarbios iniciatyvos. Žemėlapyje atvaizduojama reikiamų pokyčių įgyvendinimo eiga bėgant laikui ir jų loginiai ryšiai.

Valstybės ateities vizijai įgyvendinti reikalingi trys pagrindiniai elementai:

- 1) atrama – mūsų tapatybė, valstybės atsparumo užtikrinimas;
- 2) galimybė kasdien mokytis ir eksperimentuoti – inovacijų ir eksperimentavimo erdvių, kitokios gyvenimo kokybės prielaidų sukūrimas;

3) naujų idėjų kūrimas ir įgyvendinimas, išėjimas į naujas erdves – kokybinė gyvenimo transformacija ir jos įtvirtinimas.

Pagrindinėmis pokyčių, kuriuos turime pasiekti per artimiausią dešimtmetį, svertinėmis iniciatyvomis laikoma:

- ✧ viešojo valdymo pertvarka;
- ✧ visuotinės gynybos sukūrimas ir įtvirtinimas;
- ✧ valstybės ekonominio, energetinio ir kibernetinio saugumo ir atsparumo užtikrinimas.

Kartu turi būti stiprinama konkurencinga mokslo ir inovacijų sistema, įgyvendinama socialiai atsakingos ir ekologiškai tvarios ekonomikos plėtra, vykdoma subalansuota ir tvari teritorinė plėtra. Per visą laikotarpį iki 2050-ųjų įgyvendinama integrali šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą stabdanti ir neutralaus poveikio klimatui politika. Šiems pokyčiams valstybėje sąlygas sudaro kokybiškas švietimas, tvirti demokratijos principai ir kultūra – mūsų stiprybės ir nuolatinio atsinaujinimo šaltinis bei pokyčių varomoji jėga.

IV SKYRIUS

„LIETUVOS ATEITIES VIZIJOS „LIETUVA 2050“ ĮGYVENDINIMAS

„Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimas ir jo valdymas

„Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ įgyvendinama per Nacionalinį pažangos planą (toliau – NPP), kuris yra ištekliais paremta strategija su dešimtmečiui nustatomais strateginiais tikslais ir pažangos uždaviniais bei jiems įgyvendinti skiriama finansine projekcija. Vizijos pažangos kryptims ir jos horizontaliesiems elementams (jungiamiesiems principams) įgyvendinti ir vizijos pamatui stiprinti gali būti rengiamos nacionalinės darbotvarkės, apimančios įgyvendinimo kelrodžius iki 2050 m., įvertinant ir jiems reikalingus išteklius. NPP įgyvendinti rengiamos nacionalinės plėtros programos, kurios apibrėžia pažangos uždavinių įgyvendinimo būdus ir sąlygas per pažangos priemones ir joms įgyvendinti reikalingą pažangos lėšų poreikį. NPP kuriamas remiantis valstybės ateities vizijos ir strateginių ambicijų iniciatyvomis pagal svertinių iniciatyvų žemėlapi ir atitinkamas nacionalines darbotvarkes. Dėl svertinėms iniciatyvoms įgyvendinti reikalingų nacionalinių plėtros programų pažangos priemonių ir veiklų bei geriausio jų valdymo būdo sprendžia Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Integralus požiūris į „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimą (per NPP, nacionalines plėtros programas, jų pažangos priemones ir konkrečias veiklas bei projektus) padeda sutelkti visus reikiamus išteklius reikalingiems pokyčiams pasiekti, numato aiškią atsakomybę.

„Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimas – tai nuolatinis dinamiškas procesas, kuriame valstybė (visuomenė kartu su visais strateginio valdymo sistemos dalyviais) realizuoja valstybės ateities viziją ir strategines ambicijas (valstybės vystymosi kryptis). „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimą koordinuoja Vyriausybė, o jį prižiūri Valstybės pažangos taryba, kuri telkia valstybės institucijų ir įstaigų bei visuomenės pajėgas valstybės ir visuomenės ateities raidai analizuoti, modeliuoti ir projektuoti, valstybės pažangos idėjoms skleisti ir šiais klausimais teikia pasiūlymus Lietuvos Respublikos Seimui ir Vyriausybei. Valstybės pažangos taryba taip pat inicijuoja reguliarias viešąsias diskusijas, konferencijas ir forumus valstybės ir visuomenės ateities raidai ir valstybės pažangos idėjoms bei jų įgyvendinimui aptarti, prižiūri „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimą, *inter alia*, svarstydamą pažangą, pasiektą įgyvendinant šią

valstybės ateities viziją ir NPP, taip pat teikia Seimui ir Vyriausybei su pasiekta pažanga susijusias išvadas, pasiūlymus ir rekomendacijas.

Valstybės pažangos tarybą Ministro Pirmininko teikimu sudaro Vyriausybė, iš anksto sudėtį apsvaarsčius Seimo Ateities komitete. Valstybės pažangos tarybos nariais kviečiami tapti aktyvūs visuomenės veikėjai, parlamentinių frakcijų ir valdžios institucijų atstovai. Išvadas, pasiūlymus ir rekomendacijas Seimui ir Vyriausybei Valstybės pažangos taryba tvirtina posėdžiuose.

Valstybės pažangos taryba veikia pagal savo patvirtintą darbo reglamentą. Jos sekretoriato funkciją atlieka Vyriausybės kanceliarija, bendradarbiaudama su Seimo Ateities komiteto biuru. Be kita ko, Valstybės pažangos tarybos sekretoriatas yra atsakingas už sklandžią „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimo komunikaciją ir visuomenės įtraukimą į nuolatinės viešąsias diskusijas apie Lietuvos ateitį. Bus siekiama išlaikyti ir prie Lietuvos ateities vizijos kūrimo prisidėjusių kūrėjų bendruomenę ir ją plėsti. Pokalbiai apie ateitį ir toliau bus įvairiomis formomis tęsiami Lietuvos miestuose ir miesteliuose, taip siekiant įtraukti žmones į šios vizijos įgyvendinimą ir ugdyti ateities raštingumą.

Pagrindiniai principai, kuriais vadovaujamasi įgyvendinant „Lietuvos ateities viziją „Lietuva 2050“:

- ✧ **Atvirumo ir įtraukimo principas:** vizija įgyvendinama į sprendimų priėmimo procesus įtraukiant visas suinteresuotąsias šalis ir konsultuojantis su visuomene, socialiniais ir ekonominiais partneriais. Vadovaujantis šiuo principu, didžiausias dėmesys skiriamas aktyviam visuomenės įtraukimui į valstybės ateities vizijos ir strateginių ambicijų (valstybės vystymosi kryptį) įgyvendinimui aktualių klausimų sprendimą, taip pat nuolatinėms diskusijoms su visuomene dėl valstybės saugumui ir ilgalaikiai plėtrai užtikrinti būtinų pamatinių vertybių puoselėjimo ir naujų idėjų kūrimo palaikymui.
- ✧ **Ateities vertinimo principas:** valstybės ateities vizija yra grindžiama ateities įžvalgomis. Ateities vertinimas ir su juo susijęs galimų raidos scenarijų rengimas palaipsniui integruojamas į atskirų viešosios politikos sričių ilgalaikių vizijų rengimą.
- ✧ **Rezultatų vertinimo principas:** siejami tikslai ir pasiekti rezultatai nuolat vertinami per ateities įžvalgų prizmę.

Už „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimo valdymą – ją įgyvendinančio NPP parengimą, NPP įgyvendinimo priežiūrą, valstybės strategijų, strateginio ir programavimo lygmens dokumentų peržiūrą – yra atsakingas ši darbą nuolat dirbantis Vyriausybės įgaliotasis aukšto (ne žemesnio kaip Vyriausybės kanclerio pavaduotojo) lygio pareigūnas, kuriam talkina Vyriausybės kanceliarijos

Strateginio valdymo grupė, taip pat jos sudėtyje esantis nuolat dirbantis Valstybės pažangos tarybos sekretoriatas.

„Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ stebėsena ir vertinimas

„Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimo pažangos stebėseną koordinuoja Vyriausybės kanceliarija, konsultuodamasi su Seimo Ateities komitetu.

„Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimo sėkmė vertinama stebint ir analizuojant poveikio rodiklių (1 priedas), atskleidžiančių visuomenės būklę ir jos pokyčius, kitimo tendencijas. Šie poveikio rodikliai yra perkeliami į NPP nustatant tarpines jų pasiekimo reikšmes pagal NPP įgyvendinimo trukmę. „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ strateginių ambicijų, pamato ir pamatinių (jungiamųjų) principų įgyvendinimo pažangai svarbūs rodikliai yra įtraukiami į NPP ir peržiūrimi (įtraukiami nauji svarbūs rodikliai, išbraukiami stebėsenai nebeaktualūs rodikliai, tikslinamos rodiklių siektinos reikšmės) kiekvieną kartą, kai pagal strateginio valdymo sistemos veikimą reglamentuojančius teisės aktus NPP yra peržiūrimas ir tvirtinami jo pokyčiai. Visų šių rodiklių švieslentė prieinama Valstybės duomenų valdysenos informacinėje sistemoje (VDV IS) ir skelbiama Vyriausybės interneto svetainėje.

Siekiant nustatyti visuomenės būklę ir jos pokyčius, padidinti visuomenės savivoką ir užtikrinti taiklesnę Vyriausybės komunikaciją su visuomene ne tik „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“, bet ir viešosios politikos įgyvendinimo klausimais, inicijuojami ir nuo 2024 m. reguliariai atliekami paneliniai ir (arba) tęstiniai (longitudiniai) tyrimai – Lietuvos ilgalaikis socialinis tyrimas (LIST) bei Gimstamumo ir šeimos tyrimas (GŠT).

Sistemiškai ir reguliariai „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimas yra vertinamas per tarpinį arba baigiamąjį NPP vertinimą. Strateginių ambicijų ar jų atskirų dalių vertinimas gali būti inicijuojamas ir dažniau, norint įvertinti tuo metu aktualius jų įgyvendinimo aspektus, pavyzdžiui, rezultatyvumą, naudingumą, kai kurių krypčių tinkamumą ar tęstinumo poreikį. Šių vertinimų išvados yra įtraukiamos į kasmetinę Valstybės pažangos ataskaitą.

„Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimo vertinimo ataskaitos – Valstybės pažangos ataskaita kaip pagrindinė vertinimo ataskaita ir kitos – pristatomos Valstybės pažangos tarybai, suinteresuotoms šalims ir visuomenei. Remdamasi vertinimo rezultatais ir išvadomis, Valstybės pažangos taryba gali rekomenduoti inicijuoti „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ peržiūrą, atnaujinimą arba naujos valstybės ateities vizijos rengimą dar nesukakus Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatyme nustatytiems (planiniams) rengimo pradžios terminams.

Atsiskaitymas už pasiektą pažangą

„Lietuvos ateities vizijoje „Lietuva 2050“ numatytą pasiekti pažangą ne rečiau kaip vieną kartą per metus vertina Valstybės pažangos taryba.

Informacija apie „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimą kiekvienais metais pateikiama Valstybės pažangos ataskaitoje, kuri yra rengiama Lietuvos Respublikos viešojo sektoriaus atskaitomybės įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

Valstybės pažangos ataskaita teikiama Valstybės pažangos tarybai, Vyriausybei, Seimui ir skelbiama Vyriausybės interneto svetainėje, siekiant informuoti visuomenę ir įtraukti ją į pasiektos pažangos vertinimą.

Ateities įžvalgų institucinė sistema ir jos plėtra

Ateities įžvalgų Lietuvoje institucinės sistemos pagrindą sudaro Seimo Ateities komitetas, Seimo kanceliarijos ir Vyriausybės kanceliarijos padaliniai, STRATA, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, universitetai, kitos tyrimų institucijos ir centrai. Ši ekosistema yra plėtojama ir stiprinama, diegiant ir aktyvinant sisteminius numatomojo valdymo elementus. Ji, kaip visuminė, integrali numatomosios valdysenos sritis, Lietuvoje plėtojama tam, kad ateities apmąstymas iš epizodinio virstų sisteminiu, o numatomoji valdysena ir jos pagrindą sudaranti nuolatinė ateities refleksija būtų integrali visų lygių Lietuvos viešojo valdymo dalis. Lietuvoje formuojama numatomojo valdymo paklausa. „Lietuvos ateities vizijos „Lietuva 2050“ praktika, kai valstybės lygmeniu buvo formuluojami galimi valstybės ateities scenarijai, pageidautina valstybės pažangos vizija ir jai įgyvendinti reikalingos valstybės vystymosi kryptys (strateginės ambicijos) plečiama į visas viešosios politikos sritis. Ateities valdysena Lietuvoje grindžiama visuotinio ir vientisumo principais. Stiprinami ateities valdysenos centrai įstatymų leidžiamojoje valdžioje (tobulinant Seimo Ateities komiteto veiklą) ir vykdomojoje valdžioje, Vyriausybės kanceliarija pertvarkoma (evoliucionuoja) iš teisėkūros administratorės į strateginių reformų valdymo centrą. Siekiant geros tinklinės sąveikos, kuriamas lankstus strateginio koordinavimo tinklas – ieškoma sektorių ir sričių bendrų platformų sudėtingiems ir ilgalaikiams iššūkiams spręsti, mobilizuojama tinkama ekspertinė ir analitinė parama, naudojamosi geresne valstybės finansuojamų mokslo prioritetų sąsaja su Lietuvos visuomenės ateities iššūkiais, plėtojamose specializuotos analitinės ir patariamiosios struktūros – sprendimų priėmėjų ir mokslo tarpininkės, skatinamas nuo valdžios nepriklausomų ateities įžvalgų kūrimasis. Siekiama, kad Lietuvos ateities ekosistemos koordinaciniai centrai ir analitinės institucijos taptų aktyvia tarptautinės numatomojo valdymo ekosistemos dalimi.

Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ poveikio rodikliai

Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ poveikio rodiklių rinkinys apima valstybės ateities vizijos strateginių ambicijų ir jungiamųjų principų stebėseną.

Šią viziją atspindinčius rodiklius sudaro: gyventojų skaičius, dėl kurio numatomas ir aiškus kiekybinis tikslas – gyventojų skaičiaus stabilizavimas 2050 m.; kokybinio visuomenės gyvenimo būklės pokyčio rodikliai (subjektyvus gerovės (laimės ir pasitenkinimo gyvenimu) vertinimas iš gyventojų perspektyvos), atotrūkio nuo svajonių Lietuvos rodikliai, taip pat Lietuvos atpažinimo užsienyje rodiklis.

Strateginių ambicijų rodikliai apima šių aspektų matavimą:

- ✧ žmogaus ir šeimos atsparumo, kūrybingumo, sveikatos, žmonių tarpusavio ryšių ir pasitikėjimo;
- ✧ valstybės, kaip organizacijos, kokybinio pokyčio, kuris matuojamas visuomenės pasitikėjimo ja aspektu;
- ✧ ekonomikos transformavimo į aukštą pridėtinę vertę;
- ✧ Lietuvos, kaip globalios politikos veikėjos, vaidmens;
- ✧ subalansuotos teritorinės plėtros.

Jungiamajam gamtinės aplinkos tausojimo principui siūlomi išteklių produktyvumo, ekologinio rezervo (deficito), šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimo ir biologinės įvairovės rodikliai; jungiamajam technologijų ir inovacijų plėtros principui – pagal Lietuvos ilgalaikio socialinio tyrimo (toliau – LIST) papildomo temų bloko „Technologijų priėmimas“ atsakymų duomenis skaičiuojamas rodiklis, kultūros kaip vizijos pamatui atspindėti – tapatybės puoselėjimo rodiklis.

Rodiklių rinkinį sudaro 28 rodikliai. Daliai iš jų numatomi keli alternatyvūs arba detalizuojantys rodikliai. Rodikliais matuojamas siekiamų būklių įgyvendinimas. Rodikliai, rodantys intervencijų, skirtų šioms būklėms pasiekti, įgyvendinimo rezultatus, numatomi Nacionalinio pažangos plano ir jo įgyvendinamosiose nacionalinėse plėtros programose. Nustatant rodiklių reikšmių ambicijas, remiamasi

dabartinėmis lyderiaujančių Europos Sąjungos valstybių narių bei kitų pasaulio šalių rodiklių reikšmėmis.

Didelė siūlomų svarstyti rodiklių dalis bus skaičiuojama remiantis planuojamo vykdyti LIST duomenimis, taip pat Gimstamumo ir šeimos tyrimo (GŠT) rezultatais. Tai ateityje sudarys galimybes ne tik stebėti rodiklių reikšmių kitimą, bet ir atlikti išsamesnius tyrimus ir analizes, siekiant nustatyti priežastinius ryšius su kitais kintamaisiais ir geriau įvertinti Lietuvos visuomenės būklę.

Sudarant rodiklių rinkinį remtasi:

- ✧ 2021–2030 metų nacionaliniu pažangos planu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“;
- ✧ Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“;
- ✧ LIST (projektuojamu Lietuvos ilgalaikiu socialiniu tyrimu);
- ✧ kitų šalių (pavyzdžiui, Estijos ir Ispanijos) ilgalaikėmis strategijomis;
- ✧ Eurostato gyvenimo kokybės rodiklių rinkiniu, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) parengtu geresnio gyvenimo indeksu (angl. *Better Life Index*), darnaus vystymosi tikslų (DVT) rodikliais;
- ✧ Ateities įžvalgų rodiklių rinkiniu (Europos Komisija);
- ✧ įvairiais Lietuvos viešosios politikos vertinimais ir tyrimais.

1 lentelė. Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ poveikio rodikliai

Nr.	Rodiklio pavadinimas ⁽¹⁾	Pradinė reikšmė			Siekstina reikšmė 2050 m.		Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių	
Vizijos lygmens rodikliai							
1.	Lietuvos gyventojų skaičius ⁽²⁾	2,83 mln. gyventojų (2022 m.)	–	–	Stabilizuoti gyventojų skaičių, orientuojantis į Jungtinių Tautų (toliau – JT) prognozių vidutinį scenarijų, pagal kurį viršijama 2,3–2,4 mln. gyventojų skaičiaus riba, ir į amžiaus struktūros atkūrimą, sudarant gyventojų skaičiaus augimo prielaidas po 2050–2060 m.	–	Valstybės duomenų agentūra (toliau – VDA) ⁽³⁾
2.	2.1. Laimės balas (1–10 balų skalė)	6,763 balo (2020–2022 m. vidurkis)	ES 27 – 6,625 balo (Suomija – 7,804 balo)	11 vieta ES arba 20 vieta iš 137 šalių	7,5 balo	5 vieta ES arba 10 vieta pasaulyje	JT „World Happiness report“, remiantis „Gallup World Poll“ tyrimo duomenimis ⁽⁴⁾
	Kiti stebimi rodikliai:						

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė			Siektinga reikšmė 2050 m.		Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių	
	2.2. Patenkintų savo gyvenimu gyventojų dalis (labai patenkintų ir greičiau patenkintų) ⁽⁵⁾	77 proc. (2023 m.)	ES 27 – 83 proc. (Danija – 98 proc.)	22 vieta ES	95 proc.	5 vieta ES	LIST (pradinės reikšmės – Eurobarometro apklausa) ⁽⁶⁾
	2.3. Laimingų gyventojų dalis ⁽⁵⁾	75 proc. (2020 m.)	–	–	90 proc.	–	LIST (pradinė reikšmė – Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimas) ⁽⁷⁾
3.	Atotrūkis nuo 2050 m. svajonių Lietuvos 3.1. Esama reikšmė apskaičiuojama gyventojų skaičių dauginant iš tyrime „World Happiness Report“ Lietuvos turimos reikšmės ir iš tikėtinos gyvenimo trukmės, atotrūkis apskaičiuojamas esamą reikšmę atimant iš maksimalios galimos	Esama būklė – 1,44 mlrd. Atotrūkis – 1,56 mlrd. (2022 m.)	–	–	Svajonių Lietuvos būklė 2050 m. yra 3 mlrd. Lietuva, kurioje gyvena 3 mln. gyventojų, laimės vertinimo pagal tyrimą „World Happiness Report“ reikšmė yra maksimali (10), o tikėtina gyvenimo trukmė – 100 metų	–	VDA, „World Happiness Report“

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė			Siektinga reikšmė 2050 m.		Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių	
	3.2. Atotrūkis nuo siekiamo visuomenės gyvenimo kokybės lygio (indekso)	Indekso reikšmė – 60,4 balo Atotrūkis – 39,6 balo (2019 m.)	–	–	Maksimali visuomenės gyvenimo kokybės indekso reikšmė – 100 balų, kai pasiektos visos atskirų indeksų sudaranciu rodiklių siektinos reikšmės	–	Specialus tyrimas (pradinė reikšmė – ES fondų investicijų ir kitų valstybės intervencijų poveikio visuomenės gyvenimo kokybės augimui vertinimas, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu atliktas ESTEP, 2020) ⁽⁸⁾
4.	Lietuvos, kaip pirmąjančios šalies, atpažinimas užsienyje	Lietuvos įvaizdžio dimensijų vertinimo vidurkis (1–7 balų skalėje): turizmas – 4,9; gyventojai – 4,5; kultūra – 4,7; mokslas ir inovacijos – 4,1; investicijos, imigracija – 4,2; valdymas – 4,2 (2019 m.)	–	–	(Rodiklio apibrėžimas ir siektina reikšmė bus nustatyti peržiūrint Nacionalinį pažangos planą (toliau – NPP)	–	Vyriausybės kanceliarijos atliekamas Lietuvos įvaizdžio užsienio šalyse tyrimas

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė			Siektina reikšmė 2050 m.		Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių	
Ambicijų rodikliai							
Piliečių kuriama demokratija: patikima, atvira, telkianti							
5.	Pilietinės galios indeksas	35,9 balo (2022 m.)	–	–	60 balų	–	Pilietinės visuomenės institutas ⁽⁹⁾
6.	Pasitikėjimas Lietuvos institucijomis ir organizacijomis ⁽⁹⁾ :	Gyventojų dalis, pasitikinčių:		–	–	Pasiekti Skandinavijos šalių patirtikėjimo institucijomis lygį	LIJST (pradinės reikšmės – Eurobarometro apklausa) ⁽¹⁰⁾
	Lietuvos Respublikos Seimu;	Seimu – 18 proc.;	ES 27 – 33 proc. (Suomija – 68 proc.)				
	teismais;	teisingumu ir teisinge sistemoje – 50 proc.;	ES 27 – 54 proc. (Danija – 88 proc.)				
	vietos valdžia;						
	policija;	regioninėmis ir vietos institucijomis – 54 proc.;	ES 27 – 56 proc. (Danija – 78 proc.)				
	kariuomene;	policija – 78 proc.;	ES 27 – 70 proc. (Suomija – 94 proc.)				
	Valstybine mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos;	kariuomene – 79 proc.;	ES 27 – 71 proc. (Suomija – 96 proc.)				
	Lietuvos Respublikos vyriausiąją rinkimų komisiją;	sveikatos ir medicinos sistema – 64 proc. (2023 m.)	ES 27 – 76 proc. (Danija – 91 proc.)				
	sveikatos apsaugos sistema;						
	švietimo sistema						

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė			Siektina reikšmė 2050 m.		Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių	
7.	Valstybės tarnybos efektyvumo indeksas	0,487 balo (2019 m.)	0,516 balo (36 šalių vidurkis) (Didžioji Britanija – 1 balas)	20 vieta iš 36 šalių	0,85 balo	5 vieta	„International Civil Service Effectiveness (InCiSE) Index“ ⁽¹¹⁾
Ateičiai pasirengęs, atsparus ir laisvas žmogus, gyvenantis bendruomenėje, kuriai rūpi							
8.	Subjektyvus sveikatos vertinimas:	62,4 proc. (2022 m.) (18 metų ir vyresni gyventojai)	–	–	75	–	LIST (pradinė reikšmė – Higienos institutas) ⁽¹²⁾
	suaugusiųjų, kurie vertina savo sveikatą kaip gerą ir labai gerą, dalis ⁽⁵⁾	47,9 proc. (2021 m.) (16 metų ir vyresni gyventojai)	ES 27 – 69 proc.	27 vieta ES	–	Pasiekti ES vi-durkį	VDA (Pajamų ir gyvenimo sąlygų statistinis tyrimas) ir Eu-rostatas ⁽¹³⁾
9.	Standardizuotas mirtinumas dėl išorinių priežasčių (atvejų skaičius 100 tūkst. gyventojų)	83,13 (2021 m.)	ES 27 – 46,55 (2020 m.) (Malta – 28,86)	27 vieta ES (2020 m.)	30	Pasiekti ES vi-durkį	Higienos institutas
10.	Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė:	55,1 metų (2020 m.)	ES 27 – 63,5 metų (Švedija – 72,8 metų)	26 vieta ES	70 metų	Pasiekti ES vi-durkį	VDA ⁽¹⁴⁾
	10.1. Vyrų						
	10.2. Moterų	58,7 metų (2020 m.)	ES 27 – 64,5 metų (Švedija – 72,7 metų)	22 vieta ES	70 metų	Pasiekti ES vi-durkį	

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė			Siektina reikšmė 2050 m.		Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių	
11.	11.1. Pasitikėjimas pažįstamais žmonėmis ⁽⁵⁾	87 proc. (2017 m.)	ES 21 – 89 proc. (Danija – 99,2 proc.)	15 vieta iš 21 ES valstybės	90 proc.	5 vieta ES	LIST (pradinė reikšmė – Europos vertybių tyrimas)
	11.2. Pasitikėjimas žmonėmis, kuriuos sutiko pirmą kartą ⁽⁵⁾	20 proc. (2017 m.)	ES 21 – 38 proc. (Danija – 77 proc.)	19 vieta iš 21 ES valstybės	40 proc.	5 vieta ES	
12.	Neformalus socialiniai tinklai. Dalis asmenų, kurie teigia, kad pažįsta žmonių, į kuriuos prireikus gali kreiptis pagalbos ⁽⁵⁾	89 proc. (2020 m.)	41 šalies vidurkis – 90 proc. (Islandijoje – 98 proc.)	31 vieta iš 41 šalies	95 proc.	5 vieta	LIST (pradinė reikšmė – OECD, „Better Life Index“) ⁽¹⁵⁾
13.	Asmeninio atsparumo rodiklis ⁽⁵⁾ (rodiklis bus parengtas ir skaičiuojamas remiantis LIST duomenimis)	-0,081 balo (2022 m.)	ES 27 – 0,027 balo (Švedija – 0,597 balo)	17 vieta ES	0,5 balo	5 vieta	LIST (pradinė reikšmė – „JRC tyrimas“, 2022) ⁽¹⁶⁾
14.	Kasdienio kūrybingumo rodiklis ⁽⁵⁾ (rodiklis bus parengtas ir skaičiuojamas remiantis LIST duomenimis)	n. d.	–	–	–	–	LIST
15.	Asmenys, patiriantys skurdą riziką ar socialinę atskirtį	23,5 proc. (2021 m.)	21,7 proc.	21 vieta ES	15 proc.	5 vieta ES	Eurostatas ⁽¹⁷⁾

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė			Siektinga reikšmė 2050 m.		Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių	
16.	Mokinių, nepasiekusių 2 (iš 6) tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA lygio, dalis	Skaitymo gebėjimų – 24,4 proc.	22,5 proc.	18 vieta ES	Ne daugiau kaip 15 proc. visose srityse	Pirmajame ES dešimtyje	
		Matematinio raštingumo – 25,6 proc.	22,9 proc.	19 vieta ES			
		Gamtamokslinio raštingumo – 22,2 proc. (2018 m.)	22,3 proc.	17 vieta ES			
Lietuvos verslas, mokslas ir menas tvariai kuria aukštą vertę Lietuvai ir pasauliui							
17.	Darbuotojų pažangių ir vidutiniškai pažangių technologijų gamybos ir žinioms imlių paslaugų sektoriuose dalis nuo visų užimtų gyventojų	14,8 proc. (2021 m.)	19 proc. (2021 m.) (Liuksemburgas – 26 proc.)	24 vieta ES	30 proc.	5 vieta ES	Eurostatas ⁽⁸⁾
18.	Lietuvos darbo našumas per dirbtą valandą pagal perkamosios galios standartą, palyginti su ES vidurkiu	83,3 (2022 m., preliminarūs duomenys)	– (Airija – 223,6, Liuksemburgas – 162,2)	19 vieta ES	170	5 vieta ES	Eurostatas ⁽⁹⁾
19.	19.1. Prekių ir paslaugų eksportas, palyginti su BVP	87,6 proc. (2022 m.)	ES 27 – 40,5 proc. (Liuksemburgas – 211 proc.)	9 vieta ES	150 proc.	5 vieta ES	Pasaulio bankas ⁽¹⁰⁾

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė			Siektinga reikšmė 2050 m.		Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių	
	19.2. Prekybos globalizacija <i>de facto</i> (KOF globalizacijos indekso subindeksas)	85 balai (2020 m.)	ES 27 – 69 balai (Belgija – 86 balai)	2 vieta ES	90 balų	1 vieta ES	Šveicarijos ekonomikos institutas KOF (angl. <i>KOF Swiss Economic Institute</i>) ⁽³¹⁾
Atspari valstybė, konstruktyvi ir įtakinga globalios politikos veikėja							
20.	Minkštoji galia	10,7 balo (2021 m.)	–	70 vieta iš 150 šalių	25 balai	50 vieta	Pradinė reikšmė – „Elcano Global Presence“ indekso subindeksas Karališkasis Elcano institutas (angl. <i>Elcano Royal Institute</i>) ⁽³²⁾
21.	Gyventojų, manančių, kad Lietuva – saugi šalis gyventi, dalis	69 proc. (2022 m.)	–	–	90 proc.	–	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos atliktas gyventojų nuomonės apie viešąją saugumą tyrimas

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė			Siektina reikšmė 2050 m.			Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių		
Vientisa šalis, darni ir subalansuota plėtra								
22.	22.1. Vidutinis gyvenimo kokybės indekso nuokrypis savivaldybėse, palyginti su savivaldybių gyvenimo kokybės indekso vidurkiu	6 balai (2020 m.)	–	–	3 balai	–		Lietuvos Respublikos finansų ministerija
	22.2. Asmenys, patiriantys skurdo riziką ar socialinę atskirtį, – vidutinis nuokrypis regionuose, palyginti su regionų skurdo rizikos ir socialinės atskirties lygio vidurkiu	3,9 proc. p. (2021 m.)	–	–	2 proc. p.	–		VDA
Jungiamųjų principų ir vizijos pamato lygmens rodikliai								
Gamtinės aplinkos tausojimas								
23.	23.1. Išteklių produktyvumas	0,935 EUR/kg (2021 m.)	ES 27 – 2,29 EUR/kg (Nyderlandai – 5,6 EUR/kg)	23 vieta ES	3 EUR/kg	Pasiekti ES vidurkį		Eurostatas ⁽⁴⁵⁾

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė			Siektina reikšmė 2050 m.		Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių	
	23.2. Ekologinis rezervas (arba) deficitas (globalieji hektarai vienam gyventojui)	-1,2 (gha/gyv.) (2018 m.)	–	–	Pasiekti ekologinį rezervą	–	„Global Footprint Network“ ⁽⁶⁴⁾
24.	Grynasis išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažinimas, palyginti su 1990 m.	66,8 proc. (2021 m.)	30,4 proc. (2021 m.)	3 vieta ES	100 proc.	–	Europos aplinkos agentūra ⁽⁶⁵⁾
25.	Agrarinio kraštovaizdžio paukščių populiacijų indeksas (indeksas 2000 m. = 100)	46,4 (2021 m.)	64,05	11 vieta iš 11 ES valstybių, priskirtų geresnės būklės valstybių grupei	115, palyginti su 2025 m. (2025 m. = 100) ⁽⁶⁶⁾	–	EBPO ⁽⁶⁷⁾ Eurostatas ⁽⁶⁸⁾ Lietuvos ornitologų draugija ⁽⁶⁹⁾
Technologijų ir inovacijų plėtra ir taikymas							
26.	Technologijų priėmimas visuomenėje ⁽⁵⁾ (konkretus rodiklis bus parengtas ir skaičiuojamas remiantis LIST duomenimis)	n. d.	–	–	–	–	Pagal LIST papildomo temų bloko „Technologijų priėmimas“ duomenis skaičiuojamas rodiklis

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė			Siektina reikšmė 2050 m.		Šaltinis
		Lietuva	ES vidurkis arba kitos šalys	Vieta tarp kitų šalių	Lietuva	Vieta tarp kitų šalių	
27.	Lietuvos įvertinimas pagal Pasaulinį inovacijų indeksą (angl. <i>Global Innovation Index</i>)	37,3 balai (2022 m.)	– (Šveicarija – 64,6)	39 vieta iš 132 šalių	55 balai	10 vieta	Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija ⁽³⁰⁾
Vizijos pamatas: kultūra – mūsų tapatybės pagrindas							
28.	28.1. Visuomenės dalis, kuri labai didžiuojasi savo šalies pilietyste	28,5 proc. (2017 m.)	ES 27 – 46,8 proc. (Portugalija – 70,3 proc.)	13 vieta iš 21 ES valstybės	60 proc.	5 vieta	Europos vertybių tyrimas
	28.2. Tapatinimasis su Lietuva: gyventojų, kurie jaučiasi artimais susiję su Lietuva, dalis (proc.) ⁽⁶⁾	89,5 proc. (2017 m.)	ES 21 – 91,1 proc. (Slovakija – 96,0 proc.)	16 vieta iš 21 ES valstybės	95 proc.	5 vieta	LIST (pradinės reikšmės – Europos vertybių tyrimas)

Pastabos:

- (1) Tikslūs rodiklių apibrėžimai pateikiami rodiklių aprašymuose, skelbiamuose Valstybės duomenų valdysenos informacinės sistemos (VDV IS) rodiklių švieslentėje.
- (2) Lietuvos gyventojų skaičiaus rodiklio stebėseną papildys išsamesni kiekybiniai ir kokybiniai demografiniai rodikliai (jų sąrašas yra pateikiamas toliau).
- (3) Rodiklių duomenų bazė – Oficialiosios statistikos portalas.
- (4) „World Happiness Report“.
- (5) Rodiklis bus matuojamas LIST pagrindu.
- (6) „Standard Eurobarometer 98 – Winter 2022–2023“.
- (7) „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“, Lietuvos kultūros taryba, 2020.
- (8) ES fondų investicijų ir kitų valstybės intervencijų poveikio visuomenės gyvenimo kokybės augimui vertinimas | 2014–2020 Europos Sąjungos fondų investicijos Lietuvoje (esinvesticijos.lt).
- (9) Pilietinės galios indeksas (Pilietinės visuomenės institutas).
- (10) „Standard Eurobarometer 98 – Winter 2022–2023“.
- (11) „The International Civil Service Effectiveness (InCiSE) Index Results Report 2019“.
- (12) Suaugusiųjų gyvenimo stebėsenos tyrimas (Rodiklių suvestinė-ataskaita).
- (13) „Self-Perceived Health By Sex, Age And Income Quintile“ (Eurostat).
- (14) Rodiklių duomenų bazė (Oficialiosios statistikos portalas).
- (15) „OECD Better Life Index Lithuania“; „OECD. Stat Better Life Index“ (EBPO skaičiavimai remiasi „The Gallup World Poll“ apklausomis).
- (16) „JRC Technical Report. Measuring and understanding individual resilience across the EU“.
- (17) Statistics | Eurostat (europa.eu).
- (18) „Employment in technology and knowledge-intensive sectors at the national level, by sex“ (from 2008 onwards, NACE Rev. 2, Eurostat).
- (19) „Labour productivity per person employed and hour worked“ (EU27_2020=100), Eurostat.
- (20) „Exports of Goods and Services (% of GDP) – Lithuania“ (The World Bank).
- (21) „KOF Globalisation Index“.
- (22) „Elcano Global Presence Index“.
- (23) Statistics | Eurostat (europa.eu).
- (24) „Global Footprint Network Country Trends (Lithuania) / Global Footprint Network“.
- (25) <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer>.
- (26) Reikšmė nurodyta remiantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl gamtos atkūrimo pasiūlymu (Briuselis, 2022 06 22, COM⁽²⁰²²⁾ 304 final, 2022/0195(COD). Priėmus Reglamentą, reikšmė gali būti tikslinama.
- (27) Valstybių duomenys, <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=77269>.
- (28) Suvestiniai ES duomenys, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_15_60/default/table.
- (29) Lietuvos duomenys: Tyrimo „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose 2020–2022 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ ataskaita, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos užsakyму parengta Lietuvos ornitologų draugijos, 2021 m.
- (30) „Global Innovation Index 2022“.

Lietuvos gyventojų skaičiaus rodiklio stebėseną papildantys išsamesni kiekybiniai ir kokybiniai demografiniai rodikliai:

Kiekybiniai rodikliai (šaltinis – Valstybės duomenų agentūra):

- A. gyventojų skaičiaus prieaugis, natūralusis gyventojų prieaugis, migracijos prieaugis (pateikiami absoliutūs (tūkst.), bendrieji (tenka vienam tūkst. gyventojų) ir santykiniai (procentinio pokyčio) metiniai rodikliai);
- B. gyventojų skaičiaus kaita svarbiausiose amžiaus grupėse (0–14 m., 15–64 m., 65 m. ir vyresni) (absoliutūs (tūkst.) ir santykiniai (procentinio pokyčio) metiniai rodikliai);
- C. gyventojų amžiaus struktūros kaita ir senėjimas: gyventojų skaičiaus dalis (proc. nuo visų gyventojų) ir jos kaita svarbiausiose amžiaus grupėse (0–14 m., 15–64 m., 65 m. ir vyresni);
- D. reprodukcinio amžiaus (15–49 m.) moterų ir gimimų skaičių metinis pokytis (absoliutūs (tūkst.) ir santykiniai (procentinio pokyčio) rodikliai);
- E. vyresnių nei 65 m. ir darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus santykis (procentais) ir metinis pokytis.

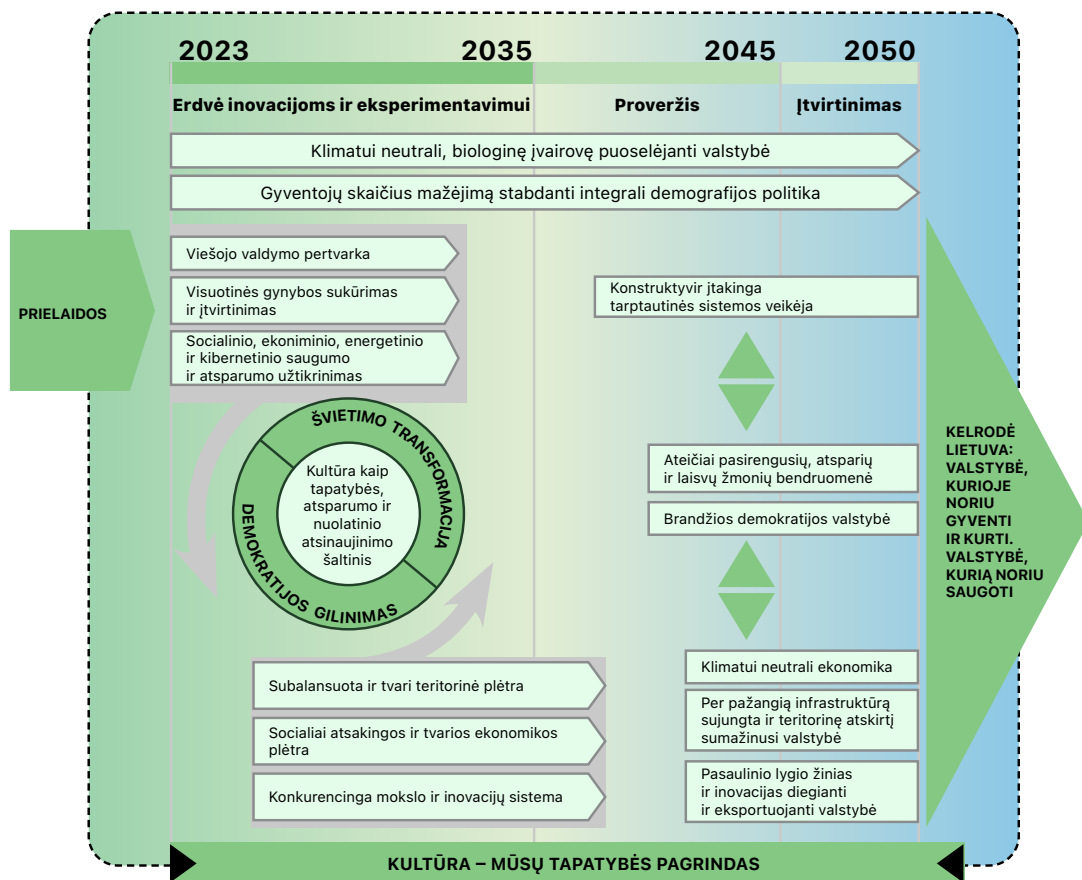
Specialieji demografiniai rodikliai:

- A. gimstamumas (2 rodikliai): periodinis ir kartų suminio gimstamumo rodikliai;
- B. migracija: neto migracijos rodiklis (tūkst. gyv.); bendrasis emigracijos rodiklis (tūkst. gyv.); bendrasis imigracijos rodiklis (tūkst. gyv.);
- C. mirtingumas: vyrų ir moterų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė (gimus ir sulaukus 65 m); standartizuotas darbingo amžiaus (15–64 m.) vyrų ir moterų mirtingumo rodiklis.

Kokybiniai rodikliai (šaltinis – būsimas Gimstamumo ir šeimos tyrimas):

- A. gimstamumas: norimas vaikų skaičius;
- B. lyčių vaidmenų šeimoje indeksas;
- C. vaikų susilaukimo sąlygų vertinimo indeksas;
- D. migracijos ketinimai.

Svertinių iniciatyvų žemėlapis

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
REZOLIUCIJA

**DĖL LIETUVOS SKAITMENINĖS ATEITIES
TRANSFORMACIJOS IR SKAITMENINIO SUVERENUMO**

2021 m. gruodžio 7 d. Nr. XIV-732
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas,

akcentuodamas Lietuvos skaitmeninio suverenumo, kaip šalies modernios ateities egzistencijos klausimo, svarbą atsižvelgiant į globalius pokyčius ir pasaulines tendencijas;

pabrėždamas, kad Lietuvos skaitmeninis suverenumas gali užtikrinti ekonominius ir nacionalinio saugumo interesus;

įvertindamas galimybes prisidėti prie 2021 m. kovo 9 d. Europos Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2030 m. skaitmeninės politikos kelrodis: Europos skaitmeninio dešimtmečio kelias“ Nr. COM (2021)118 įgyvendinimo;

akcentuodamas, kad skaitmeninis raštingumas yra mąstysena ir požiūris, o ne tik įgūdžių rinkinys, apimantis galimybę naudotis technologijomis, gebėjimą kritiškai ir veiksmingai veikti skaitmeniniu požiūriu nuolat kintančioje aplinkoje;

akcentuodamas, kad pagrindinė skaitmeninės transformacijos varomoji jėga ir tikslai – visapusiškas visuomenės patirties optimizavimas, operatyvumas ir naujovės, taip pat naujų pajamų šaltinių ir informacija grindžiamų vertės ekosistemų kūrimas;

pripažindamas, kad skaitmeninė transformacija yra ne tik technologinė – tai susiję su visuotinėmis socialinėmis ekonominėmis transformacijomis ir strateginėmis

reformomis svarbiausiose valstybės gyvenimo ir valdymo srityse, atliepiant pasaulines tendencijas;

atkreipdamas dėmesį į tai, kad skaitmeniniai sprendimai ir naujos technologijos yra ne savaiminis tikslas, o priemonė, padedanti laiku reaguoti į kintančius visuomenės poreikius;

pabrėždamas, kad valstybės skaitmeninės erdvės informacinių išteklių ir informacinių technologijų infrastruktūros konsolidavimo procesai yra unikalūs, reikalaujantys aukšto lygio skaitmeninių įgūdžių ir skaitmeninių technologijų plataus naudojimo bei lyderystės susiduriant su nacionalinio skaitmeninio suverenumo užtikrinimo problemomis – rizika, grėsmėmis ir iššūkiais;

akcentuodamas, kad daug dėmesio turi būti skiriama semantinės infrastruktūros kūrimui ir jos sąveikai su daugiakultūriu ir daugiakalbiu kontekstu bei sparčiai semantinių technologijų ir kalbos technologijų infrastruktūrinių programų plėtotei;

atkreipdamas dėmesį į tai, kad valstybė turi prisiimti naujus vaidmenis pertvarkant ir modernizuojant regioninę politiką, miestų valdymą, kultūrinio, kūrybinio, žmogaus, ekologinio kapitalo darniąją plėtrą;

patvirtindamas, kad remia mokslu grindžiamą viešojo valdymo skaitmeninės transformacijos plėtotę;

atsižvelgdamas į skaitmeninių kompetencijų, sprendimų ir technologijų, kaip daugiapakopio valdymo transformacijų generatoriaus, indėlį kuriant įtraukų, dalyvaujančių, atvirą ir skaidrų viešąjį sektorių;

primindamas, kad skaitmeniniais duomenimis paremtos paslaugos gali pasiūlyti sprendimų, susijusių su šiuolaikiniais sveikatos, demografijos, judumo, klimato ir ketvirtosios pramonės revoliucijos „Pramonė 4.0“ iššūkiais, ir padėti laiku reaguoti į visuomenės poreikius;

pabrėždamas, kad žmogiškasis veiksnys yra esminis visais skaitmenizacijos lygmenimis ir visais skaitmeninės transformacijos etapais;

pripažindamas, kad skaitmeninė transformacija yra perėjimas prie naujo socialinio modelio „Visuomenė 5.0“, o skaitmeninės technologijos – svarbus šalies strateginis–nacionalinis išteklius;

pabrėždamas, kad Lietuvos skaitmeninės transformacijos esmė yra perėjimas nuo *ad hoc* skaitmeninių technologijų taikymo prie nuoseklaus skaitmeninių technologijų kūrimo ir diegimo;

pripažindamas, kad skaitmeninė transformacija ir ketvirtoji pramonės revoliucija „Pramonė 4.0“ neišvengiamai keičia darbo ateitį;

reikšdamas supratimą, kad skaitmenizavimas nėra vien atskiras ekonomikos sektorius, o viso valstybės socialinio ir ekonominio gyvenimo ir šalies globalios egzistencijos pagrindas;

akcentuodamas būtinybę pereiti prie skaitmeninės ekonomikos modelio, užtikrinant mokslinį, technologinį ir valstybinį suverenumą skaitmeninėje erdvėje, sudarant sąlygas inovacijų ekonomikai ir žinioms imlių veiklų paslaugų prioritetams;

reikšdamas susirūpinimą, kad, nors šalyje ir vykdoma skaitmenizavimo politika, nėra realios viešojo sektoriaus skaitmenizavimo darbotvarkės;

atkreipdamas dėmesį į tai, kad sklandus, tvarus ir veiksmingas valstybės infrastruktūros ir informacijos išteklių konsolidavimas yra prielaida didinti lygiavertį regioninių, nevalstybinių bei privačių politinių, ekonominių bei kultūrinių struktūrų skaitmenizavimo efektyvumą, gerinti tarpusavio sąveikas, veiksmų koordinavimą ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo naudingumą;

reikšdamas susirūpinimą, kad valstybės informacinių technologijų infrastuktūros konsolidavimo procesas nevyksta sklandžiai dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo ir paskatų sistemos institucijoms dalyvauti šiame procese nebuvimo;

akcentuodamas, kad būtina atsižvelgti į duomenų apsaugos sistemų tobulinimą (įskaitant techninius, ekonominius ir saugumo aspektus) per visą esamą ir naują skaitmeninių technologijų gyvavimo ciklą kaip į neatsiejamą nacionalinio saugumo sistemos dalį;

pažymėdamas, kad Lietuvos skaitmeninė ateitis priklausys nuo kompetencijų ir gebėjimų pasinaudoti galimybėmis, atsirandančiomis dėl platesnės skaitmeninių naujovių sklaidos įvairiuose valstybės valdymo sektoriuose;

reikšdamas tvirtas politines pozicijas dėl esminių Lietuvos skaitmeninės ateities transformacijos ir skaitmeninio suverenumo iniciatyvų:

dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2050“ vizionieriškų siekių:

ragina Lietuvos Respublikos Vyriausybę rengiant Valstybės pažangos strategiją „Lietuva 2050“ kartu parengti ir nacionalinį skaitmeninės Lietuvos kelrodį, kuriame atspindėtų šalies daugiamečių skaitmeninių dešimtmečių, įskaitant ir dabartinį, strateginės gairės, užsitikrinant duomenų suverenumą ir veiklos suverenumą Europos Sąjungos (ES) erdvėje bei technologinį suverenumą ES ir NATO erdvėje, taip pat ypatingą dėmesį skiriant valstybės sistemų ir kritinės infrastruktūros gebėjimui tęsti veiklą net ir didelio masto sutrikimų ar atakų atvejais;

dėl ypatingo dėmesio skaitmeninei švietimo transformacijai:

ragina Vyriausybę nedelsiant spręsti skaitmeninio švietimo, jo modernaus ir integralaus turinio bei skaitmeninių įgūdžių ir analitikos iššūkius, pasiekiant, kad iki 2025 metų:

- 1) ne mažiau kaip 85 proc. Lietuvos gyventojų naudotųsi internetu (2020 m. – 82 proc.), 95 proc. įmonių – sparčiuoju internetu (2020 m. – 84,9 proc.);
- 2) 70 proc. šalies suaugusiųjų turėtų pagrindinius skaitmeninius įgūdžius (2020 m. – 56 proc.);
- 3) Lietuva pasiektų Europos Sąjungos žmogiškojo kapitalo būklės vertinimo vidurkį, tai yra 13 vietą (2019 m. – 19 vieta);
- 4) į ugdymo turinį sistemiskai būtų įtrauktos superkompiuterijos, dirbtinio intelekto, kibernetinio saugumo, aukšto lygio skaitmeninių įgūdžių ir skaitmeninių technologijų naudojimo kompetencijos;
- 5) parengti ir įgyvendinti švietimo ir (ar) mokslo iniciatyvas ir (ar) programas, reikalingų įvairių duomenų valdymo specialistų ir (ar) profesionalų grupių įgūdžių ir kompetencijų taksonomijoms sukurti, plėtojant duomenų mokslo sritis;
- 6) sutelkti pastangas ir inicijuoti valstybės interesus atliepiančią ateities specialistų, analitikų ir darbo rinkoje paklausių specialistų rengimą;

dėl perėjimo prie tikrojo laiko ekonomikos:

siūlo Vyriausybei sukurti skaitmeninę ekosistemą, suteikiančią galimybių piliečiams, verslui ir viešajam sektoriui tikruoju ar beveik tikruoju laiku keistis duomenimis, o ne „suskaitmenintais dokumentais“, ir iki 2025 metų pereiti prie elektroninių sąskaitų, važtaraščių, elektroninių čekių, virtualių fiskalinių aparatų naudojimo;

dėl skaitmeninių sprendimų pirmenybės:

ragina Vyriausybę:

- 1) iki 2025 metų įdiegti vieno langelio principą – konsoliduoti elektroninių viešųjų paslaugų teikimui naudojamas atskirų valstybės įstaigų svetaines ir sudaryti sąlygas visas elektronines paslaugas pasiekti vienoje svetainėje, jas skaitmenizuojant taikyti bendrą elektroninių viešųjų paslaugų modelį ir infrastruktūrą, integruojant kelių viešųjų paslaugų teikimą, užtikrinant geresnį koordinavimą valdžios lygmenimis ir tarpusavyje, orientuotą į vartotoją visapusišką, patogią, pagrįstą gyvenimo įvykiais ir verslo gyvavimo ciklu paslaugą;
- 2) teisiškai suregulius įtvirtinti skaitmeninių sprendimų pirmenybę;
- 3) duomenų skaitmeninimą ir atvėrimą grįsti aukštais etikos ir saugumo standartais;

dėl dalyvaujamosios demokratijos plėtros:

ragina Vyriausybę:

- 1) kuriant bendrą įsipareigojimą šalies skaitmenizavimo ateičiai, inicijuoti efektyvią viešąją komunikaciją ir edukaciją, nukreiptą į visuomenę, skirtą demokratinių procesų skaitmeninėje erdvėje teikiamai naudai atskleisti, sukuriams rizikoms kritiškai vertinti, sukurtų įrankių žinomumui didinti;
- 2) didinti skaidrumą ir aktyvesnį piliečių įsitraukimą į politinį gyvenimą diegiant sąveikias skaitmenines platformas, pagrįstas atvirais standartais ir techninėmis specifikacijomis, taikomųjų programų sąsajomis ir bendrais duomenų modeliais;
- 3) pasiekti, kad iki 2025 metų ne mažiau kaip 40 proc. gyventojų dalyvautų elektroninės demokratijos procesuose skaitmeninėje erdvėje (2020 m. – 20 proc.);

dėl skaitmenizavimo viešojo valdymo srityje:

ragina Vyriausybę nedelsiant inventorizuoti iki šiol vykusius skaitmenizavimo procesus, taip pat parengti teisės aktus bei procesus, kuriais būtų užtikrinama viešajam sektoriui greita ir plati prieiga prie duomenų ir analitikos įrankių, reikalingų kokybiškam sprendimų priėmimui;

siūlo Vyriausybei visų šalies horizontalių skaitmenizavimo proceso sprendimų įgyvendinimą pavesti Lietuvos skaitmeninės transformacijos vadovui, kuris užtikrintų lyderystę kuriant, diegiant, įgyvendinant ir vystant valstybės informacinių išteklių daugiapakopį valdymą ir reguliariai informuotų Seimą apie visuotinių informacinių išteklių procesų skaitmeninę pažangą;

siūlo Vyriausybei pavesti prižiūrėti strateginį duomenų mokslo ir duomenų valdymo koordinavimą Lietuvoje, įskaitant tokias sritis kaip dirbtinis intelektas ir atvirieji duomenys, Vyriausybės vyriausiajam duomenų pareigūnui;

ragina Vyriausybę dėti visas pastangas užtikrinant tinkamus ir finansavimo laiku išteklius skaitmeninei transformacijai viešojo administravimo institucijose visais lygmenimis;

ragina Vyriausybę teikti sąveikias, individualizuotas, vartotojui patogias viešąsias paslaugas visais viešojo administravimo lygmenimis;

rekomenduoja Vyriausybei projektuoti valstybės informacinių išteklių architektūrą taip, kad būtų užtikrintas valstybės informacinių išteklių infrastruktūros eksponentinis augimas ir išspręstos duomenų centrų ploto ribotumo, tarpusavyje nesąveikių informacinių išteklių ir informacinių technologijų sistemų nesusikalbėjimo problematika;

dėl atviros valstybės:

ragina Vyriausybę iki 2025 metų pasiekti, kad:

- 1) ne mažiau kaip 70 proc. įmonių eksploatuotų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų informacijos pakartotinį naudojimą savo komercinei veiklai (2019 m. – 56 proc.);
- 2) ne mažiau kaip 90 proc. įstaigų būtų atlikusios savo valdomų duomenų inventorizaciją ir nustatčiusios duomenų atvėrimo tvarką (2016 m. – 5 proc.);

siūlo Vyriausybei:

- 1) užtikrinti pasaulinius standartus atitinkančių duomenų architektūros ir infrastruktūros kūrimą, atsižvelgiant duomenų ežero diegimo koncepcijose į atskirus šio darinio architektūrinius aspektus: infrastruktūrą, duomenų saugojimą, duomenų srautus, duomenų modeliavimą, duomenų organizavimą, duomenų procesus, metaduomenų valdymą, duomenų saugumą ir privatumą bei duomenų kokybę;
- 2) gerinti konsolidavimo procese dalyvaujančių institucijų visapusį veiksmų koordinavimą ir bendradarbiavimą horizontaliuoju lygmeniu;
- 3) ypatingos svarbos duomenų kopijoms nustatyti aukščiausio lygio technines ir organizacines saugumo priemones ar kita rizika paremtus sprendimus;

rekomenduoja Vyriausybei:

- 1) stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą, siekiant maksimaliai padidinti naudą dalijantis žiniomis ir koordinuojant tarptautinius skaitmenizavimo procesus;
- 2) įvertinti atvirojo kodo potencialą, siekiant sumažinti viešojo sektoriaus bendras nuosavybės sąnaudas, taip pat didinant jo skaitmeninę autonomiją;

dėl bendro dokumento dėl Lietuvos skaitmeninės ateities:

įsipareigoja sudaryti nacionalinį susitarimą dėl Lietuvos skaitmeninės politikos, kuriuo būtų reiškiama politinių partijų vieninga šalies skaitmeninių iniciatyvų kryptį plėtotė ir sutariama dėl tvarios įskaitmenintos tikrovės įgyvendinimo;

dėl parlamentinės kontrolės:

įsipareigoja aktyviai vykdyti valstybės skaitmeninės ekosistemos kūrimo, informacinių išteklių ir informacinių technologijų infrastruktūros konsolidavimo parlamentinę kontrolę ir pažangos vertinimą.

SEIMO PIRMININKĖ

VIKTORIJA ČMILYTĖ-NIELSEN

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO REZOLIUCIJA

DĖL LIETUVOS DEMOGRAFIJOS POLITIKOS ATEITIES

2023 m. birželio 15 d. Nr. XIV-2075
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas,
būdamas įsitikinęs, kad:

- 1) Lietuvos depopuliacija, kaip ir autokratinės Rusijos keliama nuolatinė grėsmė, yra ilgalaikė ir esmingiausia šalies nacionalinio saugumo problema ir egzistencinis iššūkis Lietuvos tautos ir valstybės išlikimui;
- 2) gyventojai ir teritorija yra svarbiausi valstybės būties veiksniai, nuo kurių priklauso visuomenės socialinė gerovė, ekonominio ir nacionalinio gyvavimo kokybė bei ateities galia;
- 3) demografijos politika yra kompleksinė ir apima šeimos bei gimstamumo skatinimo politiką, pilietinio ir kultūrinio tapatumo ir lojalumo saitų su savo šalimi ugdymo politiką, Lietuvos diasporos grįžimo ir santykių su Lietuva išlaikymo politiką, užsienio šalių studentų, aukštos kvalifikacijos profesionalų, talentų bei kitų darbuotojų pritraukimo į Lietuvą ir jų integracijos politiką, sveikos gyvensenos, visaverčio gyvenimo amžiaus ilginimo ir mirtingumo mažinimo politiką;

atkreipdamas dėmesį į tai, kad:

- 1) gimstamumo mažėjimas yra globalus reiškinys, būdingas labiausiai išsivysčiusioms pasaulio šalims, todėl būtina imtis ilgalaikių ir sistemiškų priemonių neigiamoms jo pasekmėms mažinti;
- 2) Lietuvoje nuo 1992 m. (buvo 3,7 mln. gyventojų) iki 2022 m. gyventojų sumažėjo ketvirtadaliu, arba beveik milijonu gyventojų, tai yra daugiau, negu šiuo metu gyvena Vilniuje ir Kaune kartu sudėjus;

- 3) Lietuvos visuomenė senėja, šiuo metu sveikatos ir socialinės apsaugos išlaidas dalijasi didesnė santykinė darbingo amžiaus gyventojų dalis negu Europos Sąjungos (ES) vidurkis, tačiau Lietuvos populiacijos senėjimo tempas yra beveik du kartus greitesnis negu ES vidurkis;
- 4) Europos Sąjungos statistikos tarnyba (Eurostatas) prognozuoja, kad, jeigu niekas iš esmės nepasikeis, 2030 m. Lietuvoje gyvens jau tik 2,4 mln., o 2045 m. – 2 mln. gyventojų;
- 5) pasaulyje auga nekontroliuojamos migracijos srautai, susiję su politiniais neramumais, nelygybe tarp šalių, taip pat numatomos didžiulės klimato migrantų bangos;

reikšdamas susirūpinimą dėl to, kad:

- 1) Lietuvoje trūksta tiek aukštos kvalifikacijos darbuotojų, tiek mažiau kvalifikuotų darbininkų, o darbo jėgos trūkumas ypač kelia įtampą regionuose, kurie labiausiai nukentėjo dėl emigracijos, urbanizacijos ir gyventojų senėjimo;
- 2) nepakankamos mokestinės pajamos ateityje trukdys Lietuvos Respublikos Vyriausybei patenkinti didėjančią socialinių ir sveikatos paslaugų bei pensijų poreikį;
- 3) dabartinė šalies demografijos politika yra nenuosekli, stokojanti ilgalaikės perspektyvos ir globalaus konteksto, o iki šiol tris dešimtmečius taikytos neigiamų demografinių tendencijų valdymo priemonės yra nepakankamos;
- 4) stokojama pozityvios šalies demografinės raidos vizijos – net ateities demografijos valdymo siūlymuose dominuoja pesimistinė ir realistinė kryptis, kad nieko padaryti nebegalima, neva tenka su tuo susitaikyti ir prisitaikyti prie gyvenimo vis mažėjančioje Lietuvoje;

turėdamas tikslą iki 2050–2060 m. šalyje atkurti buvusią gyventojų populiaciją ir pripažindamas tautos depopuliaciją strategine, ilgalaikę, visų valdžios institucijų nuolatinio dėmesio reikalaujančia problema;

reikšdamas tvirtą politinę poziciją dėl esminių Lietuvos demografijos politikos siekių ir visuomenės raidos ateities,

ragina Lietuvos Respublikos Vyriausybę šeimos, gimstamumo ir sveikos gyvensenos politikos srityje:

- 1) puoselėti teigiamą visuomenės požiūrį į šeimą kaip visuomenės ir valstybės pagrindą;
- 2) tobulinti socialines paslaugas vaikus auginančioms šeimoms, ypač išskiriant vaikus auginančių moterų karjeros apsaugos ir rėmimo priemones, taip pat pagalbą vaikų negalinčioms susilaukti šeimoms;

- 3) didinti būsto nuomos ir įsigijimo prieinamumą jaunoms šeimoms;
- 4) įgyvendinti kompleksines paramos šeimoms ir gimstamumo skatinimo priemonės, apimančias:
 - a) finansinį skatinimą (tokias kaip vienkartinės ir periodinės išmokos, mokesčių lengvatos, nemokamos ar subsidijuojamos paslaugos ir prekės vaikams, būsto subsidijos);
 - b) valstybės paramą darbo ir šeimos įsipareigojimams derinti (tokią kaip motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros atostogos, vaiko priežiūros paslaugos, lanksčios užimtumo formos, lyčių lygybės užtikrinimas darbo vietoje);
 - c) socialinius pokyčius, remiančius vaikus, tėvystę ir motinystę užimtumo politikos srityje, kuriančius vaikui palankią aplinką ir užtikrinančius lyčių lygybę;
- 5) užtikrinti 0–6 metų ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros, ugdymo paslaugų ir jų įvairovės plėtrą ir pasiekti, kad būtų visiškai patenkintas vaikų lopšelių ir darželių poreikis, užtikrintas patogus jų pasiekiamumas, prieinama kaina, gera paslaugų kokybė;
- 6) užtikrinti vaikų visos dienos užimtumą ir neformalųjį ugdymą; sukurti viešojo ir privataus sektorių bei tėvų kooperacijos principu organizuotą, patogią vaikų pavėžėjimo paslaugų sistemą, taip pat užtikrinti papildomas paslaugas mokyklinio amžiaus vaikus auginančioms šeimoms (tokias kaip trumpalaikės priežiūros kambariai ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams darbovietėse, švietimo, kultūros įstaigose, dideliuose prekybos centruose);
- 7) užtikrinti sąlygas vaikams nepriklausomai nuo jų socialinio statuso įgyti vienodai kokybišką vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą, valstybei įsipareigojant suteikti pakankamą paramą vaikams, dėl skurdo negalintiems siekti išsilavinimo, taip pat ir aukštojo;
- 8) sukurti visas amžiaus grupes apimančią sveikos gyvensenos politiką, užtikrinančią išsivysčiusių šalių lygį siekiančią sveiko gyvenimo trukmę;
- 9) plėtoti galimybes vyresnio amžiaus žmonėms savo pačių pasirinkimu likti aktyviems darbo rinkoje ir viešajame gyvenime;

ragina Lietuvos Respublikos Vyriausybę lietuviškosios tapatybės, lojalumo ir pilietiškumo ugdymo srityje:

- 1) stiprinti pilietinį ir kultūrinį ugdymą visų pakopų švietimo sistemoje, atskleidžiant lietuviškosios tapatybės vertybes ir turtingumą, Lietuvos, kaip šalies, kurioje verta kurti savo gyvenimą, privalumus ir galimybes;
- 2) plėtoti bendrąsias socialines ir humanitarines studijas aukštosiose mokyklose, skatinant kritinį Lietuvos visuomenės raidos apmąstymą, demokratijos pagrindų tvirtinimą, atviros, tolerantiškos, humanistinės lietuviškosios pilietinės tapatybės augimą;

- 3) skatinti vaikus ir jaunimą rinktis mokymąsi ir gyvenimą Lietuvoje;
- 4) orientuojantis į talentų rengimą ir jų išlaikymą Lietuvos mokslo ir studijų institucijose, sukurti paskatų sistemą talentingiems jaunuoliams rinktis tas mokslo ir technologijų sritis, kuriose šaliai trūksta kompetencijos, pritraukiant talentams ugdyti reikalingų užsienio mokslininkų, derinant talentingų jaunuolių studijas Lietuvoje ir užsienyje;
- 5) skatinant jaunimo užimtumą, skirti ypatingą dėmesį verslumui, inovatyvumui, dalijimuisi sėkmės istorijomis ir regionų socialiniam ir ekonominiam atgimimui;

ragina Lietuvos Respublikos Vyriausybę Lietuvos diasporos grįžimo ir santykių su Lietuva išlaikymo politikos srityje:

- 1) skatinti, į tai plačiau įtraukiant Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybes, reemigraciją didinantį švietimą, diasporos informavimą apie galimybes įsitraukti į Lietuvos darbo rinką, socialinės ir sveikatos apsaugos sistemą, verslo plėtrą ir karjeros galimybes;
- 2) įgyvendinti diasporos ryšių su Lietuva stiprinimo priemones, skatinant išvykusių Lietuvos piliečių, jų palikuonių ir suinteresuotų kitų šalių asmenų politinį, ekonominį, socialinį ir kultūrinį integravimąsi į Lietuvos visuomenę;
- 3) suburti užsienio lietuvių ir lietuvių kilmės profesionalų tinklus užsienio šalyse, kuriose jų yra daugiausia, palaikyti nuolatinę komunikaciją su jų nariais, stengiantis įtraukti aukštos kvalifikacijos specialistus ir tyrėjus į projektus ar programas Lietuvoje;
- 4) sukurti patrauklių finansinių ir mokestinių priemonių bazę, siekiant pritraukti itin kvalifikuotų iš Lietuvos kilusių specialistų ir talentų iš užsienio;
- 5) reikšmingai pagerinti oro susisiekimo tiesioginiais skrydžiais su Lietuva galimybes;
- 6) sukurti diasporai atskirą programą, kuria būtų sudaroma galimybė kiekvienam lietuvių kilmės asmeniui aplankyti Lietuvą ir artimiau susipažinti su jos dabartimi, istorija ir kultūra;
- 7) skatinti Lietuvos mokslininkus, išvykusius dirbti į užsienio valstybes, grįžti į Lietuvą ir dirbti Lietuvoje;
- 8) įgyvendinant diasporos ryšių su Lietuva puoselėjimo politiką, išspręsti dvi-
gubos pilietybės teisinio reguliavimo klausimus;

ragina Lietuvos Respublikos Vyriausybę užsienio šalių studentų, ypač aukštos kvalifikacijos profesionalų, talentų pritraukimo į Lietuvą ir integravimo politikos srityje:

- 1) tobulinti teisinį reguliavimą, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas užsienio studentams mokytis ir baigus studijas likti dirbti Lietuvoje;

- 2) parengti Lietuvos bei Lietuvos mokslo ir studijų institucijų patrauklumo užsienio studentams tobulinimo programą, kurioje būtų numatytos nemokamos bakalauro studijos lietuvių kalba kitų šalių studentams, Lietuvos viešojo valdymo institucijų, aukštųjų mokyklų, diplomatinė atstovybių, verslo, viešojo ir nevyriausybinių sektorių partnerių veiksmai, nukreipti į geresnį užsienio studentų informavimą, studijų ir gyvenimo Lietuvoje sąlygų gerinimą, ypatingą dėmesį skiriant užsienio studentų ir stažuotojų pritraukimui, jų socialinei ir kultūrinei adaptacijai, įsitraukimui į darbo rinką ir kitoms palankiausioms sąlygoms jiems integruotis Lietuvoje;
- 3) skatinti Lietuvos aukštąsias mokyklas plėtoti aukštos kokybės studijų pasiūlą kitų šalių studentams, tobulinti dėstytojų anglų kalbos žinias, pritraukti kvalifikuotų užsienio dėstytojų dėstyti Lietuvoje;
- 4) gerinti studijų praktikų ir įsidarbinimo Lietuvos įmonėse, įstaigose ir organizacijose galimybes kitų šalių studentams, taip pat ir studijuojantiems ne Lietuvoje, stiprinti jų kalbinę ir kultūrinę integraciją, tobulinti socialines paslaugas;
- 5) parengti ir įgyvendinti aukščiausio lygio užsienio mokslininkų pritraukimo poreikio prioritetinėse mokslo ir technologijų srityse, kuriose šaliai trūksta mokslinės ir inovacinės kompetencijos (tokiose kaip robotika, kvantinė kompiuterija, sintetinė biologija, nanotechnologijos, dirbtinis intelektas ir kt.), programą ir siūlyti sukurti šiam tikslui finansinę priemonę, nesuvaržytą biurokratinių apribojimų, leidžiančią skirti dotacijas atitinkamų sričių aukščiausio lygio tarptautiniams mokslo lyderiams, įsipareigojusiems dirbti su Lietuvos mokslo talentais;

ragina Lietuvos Respublikos Vyriausybę aukštos ir vidutinės kvalifikacijos bei trūkstamų darbuotojų pritraukimo (darbo imigracijos) ir integravimo lanksčios politikos srityje, atsižvelgiant į tai, kad valstybė privalo kontroliuoti imigracijos procesą, ir į tai, kad Lietuva iki šiol buvo šalis, į kurią daugiausia atvyksta rusakaliai darbuotojai iš buvusios SSRS teritorijos, į tai, kad trečiųjų šalių darbuotojų pritraukimas neturi apsiriboti tik Rytų kaimynystėje, nes būtina išlaikyti kalbinę ir kultūrinę pusiausvyrą tam, kad šalyje nesikurtų vienos kalbos, religijos arba tautybės getai, taip pat į tai, kad tam būtina praplėsti į Lietuvą atvykstančios darbo jėgos geografiją:

- 1) parengti ir patvirtinti šalių, kurių piliečiams taikomos lengvesnės darbo migracijos taisyklės, sąrašą, atsižvelgiant į aukštos pridėtinės vertės kūrimo, draugiškumo, humanitarinius, nacionalinio saugumo, vertybinius, kultūrinius, religijos bei kitus kriterijus, ir kurių emigrantai Lietuvoje neteiktų pirmenybės bendravimui rusų kalba;

- 2) pagal Vyriausybės patvirtintą šalių, kurių piliečiams taikomos lengvesnės darbo migracijos taisyklės, sąrašą nustatyti ilgalaikės imigracijos į Lietuvą ir jos savivaldybes kvotas (jų dydį balansuojant pagal šiuos tikslus: gyventojų skaičiaus nuoseklaus didėjimo, darbo jėgos trūkumo problemos sprendimo, nepaverčiant Lietuvos pigios darbo jėgos šalimi ir mažinant rusų kalbos kaip *lingua franca* vaidmenį; imigrantų efektyvios integracijos, neleidžiant susikurti izoliuotoms kultūrinėms, religinėms grupėms);
- 3) Vyriausybės patvirtintame šalių, kurių piliečiams taikomos lengvesnės darbo migracijos taisyklės, sąraše nurodytose šalyse aktyviai vykdyti informacinę kampaniją, siekiant į Lietuvą pritraukti geriausius darbuotojus, pasitelkiant atitinkamas tų šalių įdarbinimo agentūras, Lietuvos Respublikos ambasadas, konsulatus, garbės konsulatus, migracijos tarnybos atstovybes ir kt., ypač dėmesį skiriant aukštos kvalifikacijos ir Lietuvoje trūkstamų profesijų asmenų pritraukimui;
- 4) trumpinti visus imigracijos procesus (nacionalinės vizos, laikino leidimo gyventi išdavimo ir kt. terminus), atsisakyti perteklinio institucinio reguliavimo, atsižvelgiant į ES valstybių narių ir kaimyninių šalių geriausią praktiką, kai kriterijumi būtų ne atsakingų institucijų pačių nustatytos asmenų aptarnavimo galimybės, o geriausia, greitesnė negu kitose ES valstybėse narėse, asmenų aptarnavimo praktika, taip prisidedant prie konkurencingos aplinkos sukūrimo; nustatant griežtą atsakomybę už terminų nesilaikymą, biurokratinį vilkinimą ir nekokybišką klientų aptarnavimą, darbdaviui paliekant atsakomybę nustatyti darbuotojo kvalifikacijos (jos įrodymo) reikalavimus;
- 5) pagal galimybes sudaryti sąlygas studentams, visų kvalifikacijų mokslo ir darbo imigrantams leisti atvykti į Lietuvą su artimais šeimos nariais;
- 6) aktyviau įtraukti savivaldybes į imigrantų priėmimo procesą pagal savivaldybių poreikius ir įsipareigojimus dėl integracijos;
- 7) užtikrinti visišką lietuvių kalbos mokymosi prieinamumą, patrauklias sąlygas susipažinti su šalimi, jos kultūra, karjeros ir savarankiško verslo kūrimo galimybėmis, kartu su verslo atstovais spręsti imigrantų akulturacijos ir integracijos problemas, pasirūpinant tinkamu jų apgyvendinimu ir socialinėmis paslaugomis;

įsipareigoja, skelbdamas šiuos ilgalaikės demografijos politikos tikslus ir atsižvelgdamas į iškeltų problemų sudėtingumą ir reikšmę valstybės gyvenimui, iki 2023 m. spalio 1 d. parengti Lietuvos politinių partijų nacionalinį susitarimą dėl demografijos problemų, kuriame būtų numatytas priemonių planas ir jo įgyvendinimo finansavimas, susitarimo parengimo koordinavimą pavedant Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetui;

siūlo Lietuvos Respublikos Vyriausybei:

- 1) institucionalizuoti demografijos politikos įgyvendinimą, paskiriant įgaliotą specialųjį pareigūną (įkuriant biurą, agentūrą) prie Vyriausybės, kuris turėtų visus būtinus įgaliojimus tarpinstituciniam įgalinimui, koordinavimui, būtinų strategijų ir programų rengimui, derinimui su verslo ir profesinių sąjungų atstovais, kad šios rezoliucijos nuostatos būtų visiškai ir neatidėliojant įgyvendintos;
- 2) šiam įgaliotam specialiajam pareigūnui kaip atskirą klausimą, reikalaujantį ypatingos skubos sprendimų, priskirti naujai atvykusių užsienio šalių piliečių, ypač ukrainiečių, baltarusių, rusų, integracijos priemonių programos parengimo ir jos įgyvendinimo koordinavimą, pirmiausia suteikiant šiems užsieniečiams galimybę nemokamai išmokti lietuvių kalbos pagrindų;

paveda Seimo komitetams prižiūrėti, kaip įgyvendinama ši rezoliucija.

SEIMO PIRMININKĖ

VIKTORIJA ČMILYTĖ-NIELSEN

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS MOKSLO, TECHNOLOGIJŲ IR INOVACIJŲ
ILGALAIKĖS POLITIKOS VYSTYMOSI KRYPČIŲ APRAŠO
PATVIRTINIMO**

2024 m. balandžio 11 d. Nr. XIV-2538
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos technologijų ir inovacijų įstatymo 7 straipsnio 2 dalimi, nutaria:

1 STRAIPSNIS.

Patvirtinti Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų ilgalaikės politikos vystymosi krypties aprašą (pridedama).

2 STRAIPSNIS.

Pripažinti netekusiu galios Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. rugsėjo 27 d. nutarimą Nr. XII-2654 „Dėl Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gairių patvirtinimo“.

SEIMO PIRMININKĖ

VIKTORIJA ČMILYTĖ-NIELSEN

LIETUVOS MOKSLO, TECHNOLOGIJŲ IR INOVACIJŲ ILGALAIKĖS POLITIKOS VYSTYMOSI KRYPTIŲ APRAŠAS

I SKYRIUS

BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų (toliau – MTI) ilgalaikė politika – integrali valstybės socialinės ir ekonominės politikos dalis, būtina darniai šalies socialinei, ekonominei ir žmogiškajai raidai, ekonominiam saugumui ir integralumui į Europos Sąjungos (toliau – ES) politikos strategines programas užtikrinti.

2. Lietuvos MTI ilgalaikės politikos vystymosi kryptių aprašo pagrindinis tikslas – perspektyviausias MTI kryptis plėtoti numatant integruotą daugiamečių strateginį planavimą iki 2050 m., sutelkiant dėmesį į šalies žmogiškojo kapitalo (talentų) ugdymą, mokslo ir verslo potencialą, mokslinių tyrimų ir inovacijų rezultatų perkėlimą į ekonomiką ir socialinę politiką, jų integralumo lygį, susiformavusius konkurencinius pranašumus ir rekomenduoti jomis vadovautis įgyvendinant Valstybės pažangos strategiją „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“, patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. XIV-2466 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ patvirtinimo“, (toliau – Strategija „Lietuva 2050“), taip pat sinergiją su ES programomis bei parama, teikiama ES politikos sritims.

3. Poreikį atnaujinti Lietuvos MTI ilgalaikės politikos kryptis lemia pasikeitusi globali aplinka ir svarbiausi jos veiksniai:

3.1. paaštrėjusi konkurencija pasaulyje, nauji ES ekonominiai ir politiniai prioritetai ir Lietuvos nacionalinės raidos bei saugumo iššūkiai;

3.2. didėjanti technologinė priklausomybė, darbo rinkos pokyčiai dėl automatizavimo ir dirbtinio intelekto, taip pat sparčiai besikeičiančios informacijos sklaidos ir komunikacijos aplinkos padariniai, keliantys naujų iššūkių Lietuvos politinei, socialinei ir ekonominei raidai ir reikalaujantys inovatyvių, žmones sutelkiančių politinių sprendimų;

3.3. karo Ukrainoje poveikis visoms Lietuvos gyvenimo sritims;

3.4. socioekonominių transformacijų poreikis, reikalaujantis reformų daugelyje pilietinio gyvenimo, viešojo valdymo, verslo, kultūros, švietimo, regioninės plėtros, darbo rinkos ir demografijos sričių;

3.5. Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslų, klimato kaitos ir žaliojo kurso politikos prioritetų įgyvendinimas;

3.6. visų visuomenės gyvenimo sričių skaitmeninimo spartinimas ir su tuo susiję paradigminiai pokyčiai.

4. Lietuvos MTI ilgalaikė politika apibrėžiamas santykis su:

4.1. pagrindinėmis pasaulio dinamikos tendencijomis, nusakančiomis bendrąsias pasaulio raidos kryptis ir ateities perspektyvas;

4.2. ES valstybių narių patirtimi, jų MTI politikos kryptimis ir programomis, didinant žinojimo ir inovacijų ekosistemų ir visuomenės integracijos į strategines mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros bei inovacijų (toliau – MTEPI) vertės kūrimo grandines bei Lietuvos ekonomikos veiksmingumą ir pasaulinį konkurencingumą;

4.3. Jungtinių Tautų tvarumo tikslų įgyvendinimu, orientuojant MTI į šalies atsparumo, saugumo ir konkurencingumo didinimą, pasaulinių krizių įveikimą ir ekonominių iššūkių sprendimą;

4.4. Europos mokslinių tyrimų erdve ir Europos mokslinių tyrimų ir inovacijų paktu – svarbiausiais ES mokslo ir inovacijų politikos ateities ramsčiais, kartu atsižvelgiant į ES mokslo ir technologijų valorizacijos politiką. Ši politika mokslą laiko varomąja jėga, sprendžiančia visuomenės iššūkius ir pateikiančia sprendimus, o moksliniams tyrimams, technologijoms ir inovacijoms teikia lemiamą vaidmenį remiant perėjimą prie naujų įtraukiosios visuomenės gyvenimo formų, žinioms imlių veiklų, skaitmeninimu, tvarumu ir ekologija grindžiamų socialinių santykių;

4.5. nauja Europos pramonės strategija – dvejopos (skaitmeninės ir žaliosios) Europos pramonės pertvarkos garantu;

4.6. įrodymais grindžiamos politikos formavimu: pradedant nuo šiuolaikinės duomenų analizės ir baigiant inovatyvių sprendimų priėmimu, atsižvelgiant į visuomenės ar šalies poreikius ir strateginius interesus, užtikrinant pusiausvyrą tarp mokslo rezultatų skaidrumo, atvirų duomenų prieinamumo ir intelektinės nuosavybės teisių tinkamos apsaugos;

4.7. antropologine dimensija, integruojant ją į MTI ilgalaikę politiką, pabrėžiant sąmoningumo, savirefleksijos ir etikos svarbą MTI kontekste, radikaliai kintančia visuomenės socialine struktūra ir socialinių santykių transformacija, apimančia MTI poveikį visoms socialinėms institucijomis. Šios sąvokos tampa kritinės siekiant užtikrinti, kad technologinė pažanga tarnautų visuomenės gerovei, o ne tik ekonominiam augimui. Todėl sąmoningumo ugdymas leidžia visuomenei suvokti

technologijų poveikį žmogaus gyvenimui ir aplinkai, o savirefleksija skatina kritiškai vertinti ir tobulinti technologijų taikymą atsižvelgiant į etines vertybes. Kartu įtraukiant humanitarinius ir socialinius mokslus bei meną galima užtikrinti, kad mokslo ir technologijų plėtra būtų atliekama atsakingai, remiantis žmogiškumo principais ir skatinant kultūrinę bei tapatybės raidą. Todėl strateginėje lietuvių visuomenės vizijoje būtina pripažinti ir stiprinti antropologinę dimensiją, užtikrinant, kad technologinė pažanga būtų harmoningai integruota į žmogiškąjį kontekstą ir prisidėtų prie žinojimo visuomenės kūrimo pasauliniame kontekste;

4.8. žinojimo valorizacija – procesu, grindžiamu žinių kūrimu, sklaida ir perdavimu ir vykdomu visose viešojo valdymo srityse politikos sprendimais siekiant inovacijų gausos, tvarumo, atsakingo intelektualio turto valdymo, darbo ir darbo vietų modernizavimo bei verslo įmonių ir akademinės bendruomenės bendradarbiavimo skatinimo;

4.9. daugiapakopiu sumaniosios specializacijos organizavimu, valdymu ir įgyvendinimu.

5. Išskirtinos toliau nurodytos Lietuvos MTI ilgalaiškės politikos vystymosi kryptys, kurios sudarys sąlygas skleisti mokslumui ir inovacijoms visose gyvenimo srityse, iš esmės didinant MTI poveikį šalies konkurencingumui, socialinei pažangai, verslo plėtrai, darbo modernizavimui, švietimo sistemos tobulinimui, remiantis visuotinio skaitmenizavimo ir technologizavimo, tvarumo ir žaliajo kurso principais. Šiomis kryptimis siekiama įgyvendinti mokslo, verslo ir socialinės raidos sinergiją, mažinti pramonės ekonomikos augimo, įtraukiosios socialinės pažangos ir aplinkos apsaugos tikslų skirtį, taip pat sudaryti palankias sąlygas Lietuvos Respublikoje kurti žinias ir diegti inovacijas, susitelkiant į ateities kartų interesus ir gerovę.

II SKYRIUS

LIETUVOS MOKSLO, TECHNOLOGIJŲ IR INOVACIJŲ ILGALAIKĖS POLITIKOS VYSTYMOSI KRYPTYS IR JŲ PAGRINDIMAS

PIRMASIS SKIRSNIS

PIRMOJI KRYPTIS – TRANSFORMUOTI LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOS PARADIGMĄ Į ŽINOJIMO KŪRĖJŲ IR DARBUOTOJŲ RENGIMĄ (TALENTŲ UGDYMĄ)

6. Žmogiškasis kapitalas visada buvo pagrindinis Lietuvos išteklius ir svarbiausias veiksnys diegiant inovacijas, todėl globalizacijos sukelti pokyčiai verčia ieškoti novatoriškos švietimo paradigmos, kuri būtų veiksminga visuomenei perėinant į skaitmeninę, išsilavinusią, nuolat besimokančią ir žinojimu savo veiklą

grindžiančią visuomenę, gebančią kurti žinias ir diegti inovacijas, formuojančią brandžias žinojimo aplinkas ir kuriančią bei diegiančią technologijas, skirtas žmogaus gyvenimui, darbui ir verslui. Žinojimo visuomenėje, ypač dabartinėje jos raidos stadijoje, sietinoje su inovacijų visuomene ir ekonomika, inovatyvumo didinimas ir technologijų taikymas yra tiesiogiai susijęs su gamybos, jos organizavimo ir technologijų žinojimo veiksniais. Tai leidžia kurti brandžias žinojimo aplinkas, naudojančias įvairius, pirmiausia skaitmeninius, informacijos, duomenų, kultūros ir patirties išteklius, kurie yra kūrybiškai pritaikomi darbo procesuose naujiems aukštos pridėtinės vertės produktams ir paslaugoms kurti. Vyraujančiu veiksmu tampa vadinamieji žinojimo darbuotojai (Peterio F. Druckerio terminas), kurių ugdymas ir pasitelkimas tampa lemiamas siekiant MTI politikos tikslų bei plėtojant ir įgyvendinant MTI politikos priemones. Žinojimas suprantamas ne vien kaip žinija, tai yra žinių visuma, susidedanti iš mokslinio, patirtinio, faktinio, kultūrinio, estetinio, jausminio ir kitų žinojimo sandų, bet ir kaip žinojimo sandaros ir sąveikos ypatumai, žinių gyvavimo ir naudojimo būdas, technologinių sprendimų ir inovacijų taikymas, struktūrinis žinojimo organizavimo pavidalas, komunikacijos procesų pobūdis ir valdymas. Žinojimo visuomenė kuriama žinojimo darbuotojams įsiliejant į verslo ir viešąjį sektorius, rengiant talentus aukštosiose mokyklose ir studentams įsitraukiant į aukšto lygio MTEPI veiklas. Šiandienos žinojimas nėra vien atskira ar tik viena visuomenės gyvenimo pusė, aspektas ar sudedamoji dalis. Žinojimas yra organiška žmogaus ir visuomenės gyvavimo jungtis ir aplinka, kurių pagrindu plėtojasi visi socialinės būties pavidalai.

7. Jau ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo metu svarbu skatinti vaikų kūrybiškumą, pažinimo džiaugsmą, padėti jiems suvokti aplinką ir žmonių darbinės veiklas, padėti atrasti savo prigimtinius talentus ir suprasti, kaip juos panaudoti visuomenėje.

Žinojimo visuomenei svarbu, kad aukštos kvalifikacijos darbuotojai būtų ugdomi ir profesinio mokymo centruose, jiems būtų padedama įgyti profesinių, bendrųjų ir vertybinių kompetencijų.

Taigi švietimo paradigmos kaita turėtų būti orientuota į kokybinę žinojimo aplinkų brandą, šiuolaikinius žinių, kultūros, istorinės atminties, duomenų ir kitų žinojimo rūšių kūrybinio ir inovacinio naudojimo būdus ir technologijas. Vykstant darbo rinkos ir įgūdžių revoliucijai, švietimo, mokslo ir įgūdžių ugdymo sistemos turi parengti nuolat besimokančius asmenis, gebančius ne tik tapti produktyviais darbuotojais ir aktyviais piliečiais, bet ir prisitaikyti prie kintančių darbo rinkos ir visuomenės poreikių tendencijų, turi skirti dėmesį verslumo ir inovacijų įgūdžių ugdymui mokantis visą gyvenimą. Pasitelkiant į asmens ugdymą orientuotą MTI ekosistemą, bus galima pritraukti, ugdyti, stiprinti ir išlaikyti talentus šalyje.

8. Būtina keisti ugdymo turinio kūrimo, sutelkiant dėmesį į didelį gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM) bei verslumo įgūdžių ir su tuo susijusių gebėjimų, atitinkančių aukščiausias mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros vertybes ir principus, pasiūlos poreikį giliųjų technologijų startuoliams ir inovacijoms kurti.

Principai, formos ir technologijos, kuriomis grindžiami žinių perdavimo ir kūrybinių metodologijų taikymo organizavimo procesai, turi atitikti pasaulinių pokyčių ir konkurencingumo reikalavimus, gyvenimo būdo ir kultūrinės aplinkos kaitą, sparčiai modernizuojamą darbo rinką, gyvenamosios ir darbo aplinkos skaitmeninimo poveikį, inovatyvius aukštos pridėtinės vertės kūrimo modelius, kitus iššūkius, su kuriais susiduria vis skaitmenizuotesnė ir technologizuotesnė visuomenė.

9. Švietimo paradigmos kaita apima visus švietimo ir mokslo sistemos lygmenis – ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą, profesinį švietimą ir aukštojo mokslo inovacijas, modernizavimą ir reorganizavimą. Būtina rengti kuo labiau į žinojimo visuomenę ir inovacijų ekonomikos poreikius orientuotų žmonių. Pati žinojimo visuomenė suponuoja, kad jai reikia kuo labiau išsilavinusių ir technologiškai raštingesnių žmonių, ypač turint omenyje technologijų poveikį darbo vietų robotizavimui, pramonės perversmo pasekmes ir spartų technologijų vystymąsi (dirbtinį intelektą, daiktų internetą ir t. t.). Tokiomis sąlygomis tik patys mokslingiausi, kūrybingiausi ir inovatyviausi piliečiai gebės išlaikyti šalies konkurencingumo, kultūros ir socioekonominės raidos potencialą.

10. Inovatyvi ir efektyvi švietimo sistema – svarbiausia valstybės pažangos prielaida.

ANTRASIS SKIRSNIS

ANTROJI KRYPTIS – SKATINTI INOVACIJAS VISOSE VIEŠOJO VALDYMO SRITYSE. MTI FINANSAVIMAS KAIP HORIZONTALUSIS PRIORITETAS

11. Lietuva – nedidelė šalis, neturinti gausių gamtinių ir pakankamų žmogiškųjų išteklių. Taigi reikalinga itin subalansuota ir efektyvi MTI politika ir sistema, kuri leistų maksimaliai panaudoti esamas galimybes ir finansinius išteklius. Tam būtina mokslo ir technologijų proveržio prioritetų šalies mokslo ir studijų institucijose, MTEPI plėtros versle ir regioninės plėtros dermė. Palyginti su kitomis ES valstybėmis narėmis, Lietuvoje mokslo, technologijų ir inovacijų sritims skiriama bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP) dalis nėra pakankama, o MTEPI veiklos nėra pakankamai sutelktos į tas sritis, kuriose šalis yra pajėgi būti konkurencinga. Norint padidinti MTEPI socialinį ir ekonominį efektyvumą, būtina didinti ir tobulinti mokslo ir studijų finansavimą, taip pat skatinti privačius investuotojus investuoti į MTI sritis. Kita vertus, būtina kurti inovatoriams palankią mokesčių politiką

ir statistikos duomenų analizės sistemą. Globalizacijos sąlygomis sėkmę lemia tik išskirtiniai inovaciniai sprendiniai, todėl Lietuvos MTI politikos įgyvendintojai turi rasti optimalią konkurencingumo formulę, pagal kurią būtų galima pasiekti ribinį MTI potencialo panaudojimą. Konkurencingumas suprantamas kaip inovacijų efektyvumo ir visuomenės produktyvumo didinimo veiksnių visuma, leidžianti sukurti didžiausią įmanomą pridėtinę vertę jungiant visus potencialius socialinius, ekonominius, kultūrinius, politinius ir kitus veiksnius bei išteklius ir efektyvias jų organizavimo, technologinio įgyvendinimo ir vadybos formas.

12. Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2023 m. sausio 5 d. sprendimu Nr. SV-S-771 „Dėl darbo grupės Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų ilgalaikės politikos vystymosi kryptims nustatyti“ sudaryta darbo grupė inicijavo tyrimą (2023 m. vasario–kovo mėn.), pagal kurio rezultatus buvo sudaryta MTI ilgalaikės politikos sėkmės matrica, išryškinusi MTI ilgalaikės politikos dedamosios pagrindinius aspektus ir organizavimo lygius. Išskirtos keturios MTI ilgalaikės politikos vystymosi kryptys, kurios galėtų palankiai paveikti šalies visuomenės gyvybingumą ir išlikimą šiuolaikiniame pasaulyje:

12.1. informacinės ir ryšių technologijos, pabrėžiant dirbtinio intelekto ir mašininio mokymosi, kvantines technologijas, puslaidininkių lustų technologijas, nanotechnologijas, nuo kurių priklauso visų gyvenimo ir veiklos sričių pažanga. Jos ne tik atveria naujas galimybes ir suteikia pranašumų įvairiose įskaitmenintose aplinkose, bet taip pat turi didelę įtaką žinojimo ir kultūros aplinkų kokybei ir brandai. Be to, jos yra esminės nacionalinio saugumo užtikrinimo dalys;

12.2. nauji gamybos procesai, medžiagos ir technologijos – iš esmės modernių technologijų inovaciniai sprendiniai, didinantys produktyvumą ir keičiantys išteklius sekinančias technologijas (žaliojo kursas), taip pat skatinantys naujas socio-ekonominio gyvenimo formas;

12.3. sveikatos technologijos ir biotechnologijos (gyvybės mokslai) (ekonomikos ir sveikos visuomenės vystymosi vektorius), gerinančios žmonių gyvenimo kokybę ir užtikrinančios nacionalinį saugumą;

12.4. ugdymo mokslai – plačiąja prasme, kaip mokslinė disciplina, kuri nagrinėja šiuolaikinius švietimo procesus, metodus, idėjas ir praktikas, įskaitant kultūrą, apima socialinius ir humanitarinius požiūrius, kultūros idėjas ir mokslinį žinojimą, skirtus žmonių ir bendruomenių gebėjimams bei kūrybingumui plėtoti, nacionaliniam ir kultūriniam šalies identitetui stiprinti, novatoriškam kūrybiniam mąstymui bei išradingumui puoselėti; humanitariniam, kultūriniam ir moksliniam išskirtinumui drąsinti; aukštos pridėtinės vertės verslo veiklai skatinti ir racionaliam visuomenės valdymui bei progresyviems politiniams sprendimams motyvuoti, demokratijos plėtrai, visuomenės patriotizmui ir atsparumui išorės grėsmėms skatinti.

Iš esmės savo turiniu šie prioritetai atitinka vadinamųjų dirbtinio intelekto, biotechnologijos, nanotechnologijos, robotikos, kvantinės kompiuterijos turinio bendrąją sampratą ir įtraukia ją į kitas specializuotas ir socialines bei humanitarines sritis. Pastarosios šiandien yra neatsiejamos nuo technologijų inovacijų kūrimo ir įgyvendinimo. Tai socialinės kūrybos idėjos ir jų technologiniai sprendiniai, socialiniai žinojimo kontekstai, jungiantys kolektyvinę patirtį, kultūrą, mokslą, kūrybines ir estetiškes raiškas, gyvenimo būdą, duomenų ir informacijos išteklius. Visa tai sudaro sąlygas didinti socialinę įtrauktį ir panaudoti kolektyvinį žinojimą kuriant visuomenės gerovę – nuo politinio valdymo formų iki verslo ir gyvenamosios aplinkos formavimo inovacijų. Sumaniosios specializacijos strategija (S3) turi būti nukreipta būtent į nepaliaujamą socialinės kūrybos, socialinės raidos vizijų ir tikslų bei socialinių inovacijų kūrimą skaitmenizacijos ir žaliųjų technologijų kūrimo bei įgyvendinimo sąlygomis.

13. Detaliau apibrėžiami mokslo ir verslo sričių, kuriančių žinojimą ir inovacijas bei turinčių mokslinės patirties, kriterijai. Šiuo metu šalyje šiuos kriterijus atitinka tik trys sritys:

- 13.1. biotechnologijos ir sveikatos technologijos (gyvybės mokslai);
- 13.2. lazeriai ir fotonika bei medžiagų inžinerija;
- 13.3. puslaidininkinė elektronika ir informacinės ir ryšių technologijos.

Būtent dabar būtina stiprinti šių sričių finansavimą ir optimizuoti jų veiklą, integruojant jas į modernią šalies MTI politikos strategiją. Šios sritys yra potencialus nacionalinio lygmens mokslo ir technologijų centrų plėtros šaltinis, taip pat jos gali atlikti tarptautinio technologijų perdavimo ir diegimo tarpininkavimo funkciją, suprantant, kad nacionalinis mokslo potencialas yra nepakankamas tenkinti visus šalies poreikius. Atkreiptinas dėmesys į sparčiai besivystančias mokslinę-technologinę plėtrą ir pažangią gamybą, kurios apima lanksčios produktų kūrimo, gamybos ir procesų valdymo, dizaino technologijos, optoelektronikos, judumo ir transporto technologijų bei tvarios energijos sritis.

14. Mokslo ir studijų institucijoms taip pat reikalingos inovacijos ir modernizavimas ugdant talentus ir plėtojant inovatyvias struktūras bei MTEPI sąsajas su verslu, viešuoju valdymu ir pilietine visuomene.

15. MTI politika ilginiui turi sukurti nacionalinę sistemą, kuri galėtų užtikrinti visų suinteresuotų valstybės institucijų ir mokslo bei verslo bendruomenių įtraukimą ir ilgalaikį duomenimis ir prognozėmis grindžiamą susitarimą dėl Sumaniosios specializacijos strategijos (S3) prioritetų nustatymo ir panaudojimo mechanizmų, jų santykio su pasaulio didžiosiomis tendencijomis, šalies nacionaliniais ir regioniniais strateginiais prioritetais, integracija į ES mokslo programas ir strategines industrines ekosistemas. Tam būtinas svarus ir įtraukus Mokslo, technologijų

ir inovacijų tarybos vaidmuo ir strateginis programomis ir įrodymais grindžiamas valdymas, kuriuo būtų atsižvelgiama į:

15.1. suinteresuotų valstybės institucijų ir mokslo bei verslo bendruomenių įtraukimą ir bendradarbiavimą;

15.2. nacionalinių mokslo programų ir projektų ekspertinį strateginį vertinimą ir prognozavimą, naudojant duomenis ir ateities įžvalgų metodologijas;

15.3 regioninį Sumaniosios specializacijos strategijos (S3) aspektą, formuojant regioninius inovacijų slėnius, žinių arba moksluosius regionus;

15.4. darbo modernizavimo strategijas ir formas, įskaitant žinioms imlaus darbo ir darbo vietų inovacijų modelius;

15.5. startuolių ekosistemų plėtrą ir vidutinės kapitalizacijos įmonių auginimą skatinant atvirųjų inovacijų plėtrą.

TREČIASIS SKIRSNIS

TREČIOJI KRYPTIS – NUSTATYTI IR REMTI PROJEKTUS (ŽINIŲ, TECHNOLOGIJŲ), ĮNEŠANČIUS DIDŽIAUSIĄ INDĖLĮ Į ŠALIES PRODUKTYVUMĄ

16. Ši MTI politikos kryptis turi užtikinti tokias mokslo, verslo ir visuomenės bendradarbiavimo formas, kurios skatintų verslo ir visuomenės struktūras, kuriančias aukščiausią pridėtinę vertę ir pasižyminčias didžiausiu produktyvumu. Svarbiausi lemiami veiksniai yra žinojimo potencialo ir žmogiškojo kapitalo plėtra, inovatyvių aukšto produktyvumo sektorių ir ekosistemų plėtra, mokslo ir verslo bendradarbiavimo efektyvumas, inovacinės veiklos masto didėjimas, įsitraukimas į pasaulio, ES ir kitas Europos pažangiąsias mokslo ir pramonės ekosistemas (vertės grandines).

17. Žinojimo aplinkos ir jų kokybė yra kriterijus, pagal kurį nustatomas verslo, verslo struktūrų, ekosistemų ir regionų inovacinis ir produktyvumo didinimo potencialas bei plėtros perspektyva. Žinioms imlių įmonių skaičiumi ir inovacijų pažanga Lietuva dar atsilieka nuo ES vidurkio. Inovacijų skatinimas Lietuvos verslo sektoriuje yra nenuoseklus ir fragmentuotas, nepakanka vien ES remiamų ir nacionaliniu mastu kuriamų inovacijų skatinimo programų priemonių, finansinė parama dažniausiai orientuota į stiprias, inovacijas vystančias įmones ar startuolius, taip pat nepakankamai efektyviai skatinamas verslo ir mokslo bendradarbiavimas. Verslo investicijos į inovacijas dažniausiai apsiriboja technologijų atnaujinimu, bet nesiekia naujų produktų ar procesų kūrimo ir tobulinimo, neaprepia socialinių inovacijų, atveriančių platesnio inovacijų taikymo, įskaitant ir verslo rizikos bei kitų socialinių veiksnių mažinimą, galimybes. Nepakankamai šalies verslo subjektų yra įsitraukę į tarptautinius MTI tinklus. Tai mažina galimybes plėtoti ir įgyvendinti tarptautinius inovacijų projektus.

18. MTI politikos priemonėmis būtina sutelkti bendrai veiklai mokslo ir studijų institucijų, verslo struktūrų, inovacijų ekosistemų ir regionų novatorių, siekiant įgyvendinti nacionalines mokslo programas, sukurti duomenų analitikos ir vertinimo metodikas, pagal kurias būtų galima ne tik nustatyti produktyvumo kriterijus pagal verslo sektoriaus pajamas, bet ir atsižvelgti į inovatyvumo rodiklius ir potencialą. Šios metodikos turėtų remtis žinių imlumo, kvalifikacijos, produktyvumo ir finansinės inžinerijos taikymo metodais, siekiant objektyviai įvertinti inovacijų indėlį į šalies ekonomiką ir visuomenę.

19. Siekiant užtikrinti žinojimo lyderystę aukštojo mokslo ir mokslo sistemoje, mokslo ir studijų institucijose reikia diegti priemones, skirtas verslumo įgūdžiams stiprinti, skatinančias studentus, tyrėjus ir mokslininkus kurti inovatyvias įmones, taip pat plėtoti šalies mokslinę ir technologinę infrastruktūrą, skirtą prototipams kurti ir bandomajai gamybai, bei finansuoti MTEPI veiklas, kurioms reikalinga tokia infrastruktūra.

20. Įsitraukimas į tarptautines mokslo ir verslo ekosistemas (vertės grandines) taip pat turi didelį poveikį aukšto produktyvumo žinių ir technologijų bei inovacijų projektų plėtrai.

KETVIRTASIS SKIRSNIS

KETVIRTOJI KRYPTIS – KURTI, APSAUGOTI, PERDUOTI, ĮSIGYTI IR PANAUDOTI INTELEKTINĘ NUOSAVYBĘ

21. Intensyvios žinojimo aplinkų plėtros ir naudojimo prielaida – intelektinės nuosavybės kūrimo, apyvartos ir diegimo efektyvumo didinimas. Intelektinė nuosavybė – aukštojo mokslo vykdomos veiklos, MTEPI veiklos ir verslo inovatyvumo matas. MTI politikos kryptis – skatinti intelektinės nuosavybės kūrimą, užtikrinti veiksmingą intelektinės nuosavybės kaip plėtros ir tobulinimo priemonės naudojimą, didinant verslo inovatyvumą ir konkurencingumą.

22. Intelektinės nuosavybės siekis – apsaugoti idėjas, įkvėpti ir organizuoti inovacijas, skatinant kūrybiškumą, praturtinant žinojimo aplinkas, kuriant naujos kokybės žinojimu grindžiamas darbo vietas (arba transformuojant esamas), plėtojant žinojimo intensyvumu paremtų verslo paslaugų ir produktų kūrimą, puoselėjant inovacinius procesus. Intelektinė nuosavybė – vienas svarbiausių elementų siekiant ilgalaikės Lietuvos socialinės, ekonominės ir technologinės pažangos, skatinant įsitraukimą į tarptautines MTI vertės kūrimo grandines, dalyvaujant tarptautiniuose MTEPI tinkluose, MTEPI projektuose, tarptautiniuose pirkimuose (Europos branduolinių tyrimų organizacijos (CERN), NATO, Europos kosmoso agentūros ir kituose). Svarbus vaidmuo tenka šalies MTEPI potencialo propagavimui ir pristatymui užsienyje, pritraukiant tiesioginių užsienio investicijų į MTEPI veiklas.

Be intelektinės nuosavybės apsaugos, būtina sutelkti dėmesį į Lietuvos mokslininkų, tyrėjų ir inovatorių aktyvų dalyvavimą tarptautiniuose projektuose, siekiant didinti žinomumą ir pripažinimą tarptautiniu lygmeniu. Šis dalyvavimas ne tik padės didinti Lietuvos MTI potencialo žinomumą, bet ir prisidės prie šalies pripažinimo tarptautiniuose projektuose bei skatins bendradarbiavimą su kitomis šalimis, plėtojant inovatyvius sprendimus, dalijantis gerąja praktika. Taip pat svarbu skatinti verslo sektoriaus, mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimą, kuris yra esminis siekiant užtikrinti technologinę ir inovacinę pažangą. Tai padės sukurti palankią aplinką žinių mainams, technologijų perdavimui ir bendram projektų kūrimui, kuris galiausiai leis Lietuvai išlikti konkurencingai tarptautinėje arenoje.

23. Socialinis ir humanitarinis žinojimas įgyja vis didesnę reikšmę žinojimo ir inovacijų kūrimo bei panaudojimo srityje. Visuomenės, mokslo, meno ir technologijų konvergencija yra esminis aspektas siekiant užtikrinti tvarų šalies vystymąsi. Ši konvergencija apima ne tik technologijų pažangą ir inovacijas, bet ir glaudžią sąveiką su socialiniais ir humanitariniais mokslais. Šios disciplinos suteikia išsamią perspektyvą ir supratimą apie žmogiškąjį gyvenimą, visuomenės struktūrą ir kultūrinį kontekstą, kuris yra būtinas norint sukurti tvarias ir įtraukias technologijas bei politiką. Taigi technologijų, mokslo, meno, socialinių bei humanitarinių mokslų konvergencija yra neatsiejama nuo tvarių šalies vystymosi siekių ir yra esminis mąstymo elementas, kuris turi būti įtrauktas į politines strategijas ir konkurencingumo planus. Būtina skatinti inovatyvius mokslinius tyrimus, prioritetą teikiant tyrimams, padedantiems spręsti Lietuvos socialines, ekonomines, istorines, kultūros ir ūkio plėtros problemas. Socialiniai ir humanitariniai mokslai yra prielaida formuoti šalies kultūrinę aplinką, intelektinės nuosavybės apykaitos ir kūrimo sąlygas, inovacinei veiklai palankią kūrybinę terpę. Naujos socialinės ir humanitarinės idėjos ir šiuolaikinės visuomenės supratimo būdas leidžia vertinti šalies būklę, kelti naujus tikslus, gerinti priimamų sprendimų kokybę. Šiuolaikiški socialiniai ir humanitariniai tyrimai nubrėžia valstybės ir visuomenės raidos strategines trajektorijas ir pagrindžia MTEPI finansavimo prioritetus pagal jų svarbą valstybės raidai. MTI politikos įgyvendinimas neįmanomas be socialinio ir humanitarinio žinojimo įtraukimo į inovacijų sistemą.

24. Intelektinės nuosavybės kūrimas, perdavimas ir panaudojimas priklauso nuo bendros inovacinės aplinkos, kurią lemia socialinių inovacijų plėtotė. Būtent socialinės inovacijos yra grindžiamos socialiniu kapitalu, kurio ekonominė ir vadybinė reikšmė visuomenės pažangai išryškėjo tik prieš porą dešimtmečių, išskiriant socialinio kapitalo kultūrinę, regioninę, socialinę, socialinių tinklų, vertybių ir normų įtaką šalies ekonominei plėtrai ir pilietinės visuomenės inovaciniam aktyvumui. Socialinių inovacijų plėtra ir kokybė – svarbiausia inovacijų, intelektinės

produkcijos ir intelektinės nuosavybės didinimo prielaida. Socialinis kapitalas dabartiniais laikais tampa svarbiausiu šalies ekonominės pažangos ir produktyvumo didinimo elementu bendruomeninio žinojimo aplinkose. Socialinis kapitalas yra grindžiamas vertybėmis, jam būdingi aiškiai išreikšti mobilizaciniai ir inovaciniai aspektai, susieti su artima intelektinio kapitalo sąvoka. Socialinis kapitalas aprėpia tokias kategorijas, kaip gyvenimo būdas ir kokybė, kurios suponuoja darbo stilių, vadybos ir darbo organizavimo būdą, taip pat ekonominės veiklos prioritetus.

25. Siekiant padidinti intelektinės nuosavybės kūrimo ir panaudojimo produktyvumą, būtina pertvarkyti MTEPI vertinimo ir finansavimo sistemą, ją grindžiant tarptautiniais mokslinės ir inovacinės veiklos stebėsenos kriterijais bei atitinkamais rodikliais.

PENKTASIS SKIRSNIS

PENKTOJI KRYPTIS – STIPRINTI ĮGALINANČIĄ ŽINIŲ IR TECHNOLOGIJŲ PERDAVIMO EKOSISTEMĄ, ŽINOJIMO EKONOMIKOS REGIONINĘ PLĖTRĄ

26. Mokslo institucijų ir verslo įmonių bendradarbiavimo skatinimas yra vienas iš akivaizdžių dabartinės MTI politikos iššūkių, kai daugelį metų nerandama tinkamų formų ir prielaidų sklandžiam mokslo tyrėjų ir verslo įmonių inžinierių bendradarbiavimui bei instituciniam integravimui į šiuolaikinius inovacinės ekonomikos modelius. Didėjant pasaulio valstybių tarpusavio konkurencijai, ekonomikos stabilumo ir tolygaus gerovės augimo gali tikėtis tik tos valstybės, kurių politikos priemonės skiriamos žinojimu grindžiamam inovatyviam verslui skatinti ir kylančiai inovacijų kūrimo rizikai mažinti, sudarant palankią socialinę, teisinę ir finansinę aplinką verslui dalyvauti formuojant MTI politiką ir plėtojant mokslo ir studijų institucijų, slėnių ir technologijų parkų veiklą.

Norint pradėti stiprinti įgalinančią žinių ir technologijų perdavimo ekosistemą, žinojimo ekonomikai reikia ne tik modernios infrastruktūros, bet ir horizontalios visų sektorių ir organizacijų tinklo komunikacinės aplinkos, kurioje būtų keičiamasi žiniomis ir kitais ištekliais, šios žinios ir ištekliai būtų skleidžiami ir efektyviai paskirstomi, o viso to rezultatas – būtų kuriamos sąlygos plėtoti naujas idėjas, technologijas ir žinias ir tai įgyvendinama praktikoje. Tai – kompleksinė savaime besiorganizuojanti ekosistema, grindžiama jos infrastruktūros elementų ryšių, funkcionavimo ir prieinamumo darna, kai kiekvienas atlieka tam tikrą vaidmenį.

27. Pasaulio ekonomika keičiasi ir mokslinių tyrimų panaudojimas laikomas gyvybiškai svarbiu, siekiant didinti ir išlaikyti šalies ilgalaikį konkurencinį pranašumą bei pasinaudoti būsimais ekonomikos, aplinkos ir visuomenės iššūkiais. Lietuvoje politikos priemonėmis turėtų būti kuriamos paskatos efektyviai veikti švietimo sistemai, plėtojami stiprūs universitetai, mokslinių tyrimų institutai ir

mokslo centrai, mokslo ir technologijų parkai ir mokslo žinioms (žinojimui) imli, technologijas kurianti, inovatyvi pramonė. Šiandien tokios ekosistemos sudedamosios dalys šalyje yra, tačiau dėl MTI politikos priemonių koordinavimo stokos, nenuoseklių paskatų ir finansavimo netolygumų jos per silpnos ir neturi tvarių ir efektyvių tarpusavio sąsajų. Švietimo sistema, jos mokslo ir studijų institucijos veikia neefektyviai, šalyje veikia per mažai tarptautinį pripažinimą turinčių mokslinių grupių, tik pavieniai mokslo parkai prisideda prie aukštųjų technologijų įmonių plėtros, o mokslui (žinojimui) imlios pramonės indėlis į šalies BVP sudaro tik keletą procentų.

28. Būtina iš esmės pertvarkyti mokslo ir verslo santykius, paverčiant juos kylančiu, koordinuotai veikiančiu mokslo, technologijų ir inovacijų tinklu, MTEPI veiklas vykdančiu mechanizmu, vis labiau integruojančiu ir sinergizuojančiu verslo, mokslo, pilietinės visuomenės ir viešojo valdymo veiklas. Siūlytina atsižvelgti į ES valstybių narių, taip pat kaimyninių šiaurės šalių keleto dešimtmečių patirtį kuriant moksluosius (besimokančius) arba žinojimo regionus, taikant regioninius Sumaniosios specializacijos strategijos (S3) principus, jungiant vadinamąjį žinių trikampį su socialinės įtraukties, socialinių inovacijų ir, svarbiausia, verslo plėtros elementais, didinant žinojimo intensyvumu paremtų verslo paslaugų ir produktų kūrimo mastą ir pasaulinio konkurencingumo prielaidas.

29. Reikalingos naujos mokslo, verslo, viešojo valdymo ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimo MTI srityje formos. Europos mokslinių tyrimų infrastruktūra (EMTI) atlieka svarbų vaidmenį Lietuvos MTI srityje, skatindama tarptautinį bendradarbiavimą ir suteikdama Lietuvos mokslininkams bei tyrimų institucijoms galimybę pasinaudoti moderniausiomis tyrimų priemonėmis ir įrangos parkais. Dalyvavimas EMTI ne tik leidžia turėti prieigą prie aukštos kokybės mokslinių tyrimų infrastruktūros, bet ir padeda užmegzti tarptautinius mokslinius ryšius bei plėsti bendradarbiavimą mokslinių tyrimų tikslu, skatinant šalies mokslinio potencialo augimą ir inovacijų plėtrą. Tai yra svarbus veiksnys, skatinantis Lietuvos įnašą tarptautinėje mokslo ir inovacijų erdvėje bei bendradarbiavimą su kitomis Europos šalimis. Siektina ir Lietuvoje suformuoti gyvenimo laboratoriją, kurios turinys – specializuotų MTI parkų ir socialinio gyvenimo, mokslo, švietimo ir kultūrinės aplinkos integravimas. Ne mažiau svarbu, kad kaip mokslo ir verslo bendradarbiavimo prototipai prie mokslo ir studijų institucijų steigтусi pramoniniai technologijų parkai, kuriuose būsimieji lyderiai, vadovaujami iškiliausių mokslininkų ir mokslo kolektyvų, įgytų patirties ir įgūdžių pritaikant mokslą ir technologijas, kuriant ir diegiant verslo inovacijas. Kaip gerosios patirties pavyzdžiais galima remtis ES valstybėse narėse veikiančiais moksliaisiais parkais-regionais, orientuotais į aukščiausio technologinio lygio pramonės plėtrą.

30. Dėl šios priežasties turėtų didėti švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų finansavimas, atsirasti valstybės remiamos pramonės pertvarkos programos, kuriomis būtų skatinama antreprenerystė akademinėse institucijose ir aukštą pridėtinę vertę kuriančių technologinių startuolių (angl. *deep-tech*) plėtra, ir specialios programos, kuriomis būtų padedama vidutinę pridėtinę vertę kuriančioms įmonėms transformuotis į mokslo žinioms imlių aukštos pridėtinės vertės įmonių segmentą. Būtina sukurti paskatas privačios ir viešosios partnerystės būdu veikiančių ekosistemų plėtrai, skatinti inovatyvias įmones, joms suteikiant jų veiklą pabrėžiantį statusą. Atsirastų gerokai didesnis intelektinės nuosavybės kūrimo ir įsigijimo poreikis, išsiplėstų aukštą pridėtinę vertę kuriančios ir mokslui imlios pramonės segmentas, išryškėtų tvarios ekosistemos sudedamųjų dalių sąsajos.

ŠEŠTASIS SKIRSNIS

ŠEŠTOJI KRYPTIS – ATVERTI IR OPTIMIZUOTI REGULIACINĘ APLINKĄ (VIEŠIEJI PIRKIMAI, PROJEKTŲ VALDYMO ADMINISTRACINĖS NAŠTOS MAŽINIMAS, INVESTICIJŲ PRIEINAMUMAS, MOKESTINĖS PASKATOS IR KITA)

31. Pati MTI sistema kol kas yra fragmentiška, o MTI politika nesuvokta kaip horizontalioji visose valstybės viešojo valdymo srityse integruotina sričių visuma, todėl nukreipta tik į šiuolaikinės inovacijų visuomenės kūrimo uždavinius. Reguliacinė aplinka, kurioje veikia žinių ir technologijų perdavimo ekosistema, gali būti palanki, jeigu yra tinkamai įgyvendinami teisės aktai ir politikos priemonės, skatinančios inovacijas, remiančios viešuosius pirkimus ir mažinančios projektų vykdytojams administracinę naštą bei valdymo biurokratiją. Veiksmingiausi būdai tai pasiekti yra:

31.1. viešųjų pirkimų sistemos tobulinimas, sudarant galimybę pritaikyti lanksčias viešojo pirkimo procedūras, atitinkančias inovatyviųjų technologijų specifiką, vykdomų procesų konkurencingumą, skaidrumą, efektyvumą;

31.2. projektų valdymo biurokratijos reguliavimas ir aktyvios valdymo kultūros diegimas, veiksmai mažinant administracinę naštą, supaprastinant įgyvendinamų projektų administravimo procedūras, palengvinant finansavimo gavimą, laikantis iniciatyvaus požiūrio į rizikingų projektų administravimą, monitoringo (priežiūros) sistemą ir atsakomybės jausmo ugdymą bei užtikrinant greitesnį sprendimų priėmimą;

31.3. tinkamas mokestinių lengvatų projektavimas, siekiant pritraukti ir užtikrinti investicijas bei spartinti jų augimą;

31.4. konkurencingo investicinio klimato gerinimas, pritraukiant, išlaikant ir plečiant tvarias tiesiogines užsienio investicijas;

31.5. inovatyviųjų technologijų viešajame sektoriuje diegimo skatinimas, siekiant užtikrinti teikiamų paslaugų kokybiškumą ir veiksmingumą.

III SKYRIUS

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

32. Šiuolaikinė pažangi MTI politikos raida turi būti suvokiama kaip visų viešojo valdymo sričių horizontalioji politika, neatsiejama nuo ilgalaikės Strategijos „Lietuva 2050“. Šis procesas yra esminis ne tik atskirų sektorių veiklai, bet ir kaip visų valstybės politikos krypčių sutelkianti bei integrali dalis.

Efektyvus šios politikos įgyvendinimas yra būtinas siekiant optimaliai panaudoti žinias ir ekspertinius išteklius, kuriant ilgalaikę ir darnią mokslo, technologijų ir inovacijų politiką, atspindinčią valstybės visumą. Siekiant šio tikslo, reikia tvirtos Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Mokslo, technologijų ir inovacijų tarybos lyderystės formuojant ilgalaikę MTI politiką. Tai užtikrintų kompleksiskų sprendimų priėmimą, integruojant mokslą, technologijas ir inovacijas į visas valstybės politikos sritis.

Svarbu įdiegti horizontalų požiūrį, kuris institucijoms nustato prioritetus ir aiškias atsakomybes, leidžia sujungti įvairių sričių žinias ir sukurti bendrą ilgalaikę MTI strategiją, skatinančią harmoningą mokslo ir inovacijų, aukštųjų technologijų plėtros pažangą. Ši nuoseklumo ir integralumo prielaida yra esminė užtikrinant ilgalaikę ir darnią MTI politiką, kuri atitiktų visuomenės poreikius ir siektų ilgalaikio tvarumo.

Siekiant gerinti Lietuvos MTI politikos formavimą ir įgyvendinimą, būtina:

32.1. įtvirtinti MTI ilgalaikės politikos vystymosi kryptis ir jų įgyvendinimo priemones kaip horizontalųjį Strategijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimo prioritetą;

32.2. stiprinti glaudų už MTI politiką atsakingų subjektų bendradarbiavimą, siekiant šios politikos nuoseklumo, bei sudaryti palankias sąlygas koordinavimui visais lygmenimis ir visiems MTI veikėjams, taip pat imtis priemonių, kad būtų sukurta stipresnė, nuoseklesnė ir darni MTI ilgalaikės politikos vystymosi architektūra;

32.3. derinti Vyriausybės lygmeniu skirtingas įvairių sričių MTI priemones, įgyvendinti jas koordinuotai, siekiant užsibrėžtų nacionalinių prioritetų ir Strategijos „Lietuva 2050“ tikslų;

32.4. derinti teisės aktus su Strategija „Lietuva 2050“, užtikrinant MTI politikos horizontalumą;

32.5. užtikrinti tvarios ir nepriklausomos, įrodymais grindžiamos MTI politikos stebėsenos ir vertinimo sistemos plėtojimą, įtvirtinant esamų stebėsenos ir vertinimo institucijų pareigą nuolat informuoti Seimą ir Vyriausybę apie MTI politikos stebėsenos rezultatus bei pateikti jos tobulinimo rekomendacijas;

32.6. išplėsti Mokslo, technologijų ir inovacijų tarybos sudėtį, įtraukiant mokslo, inovacijų ir technologijų kūrėjus iš mokslo ir studijų institucijų ir verslo sektoriaus, jiems priskiriant MTI politikos formavimo ir mokslo, technologijų ir ekonomikos plėtros prioritetų nustatymo funkcijas.

*Daugiau informacijos apie Valstybės pažangos strategiją
„Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“*

<https://lr.v.lt/lt/lietuva-2050/>

VALSTYBĖS
PAŽANGOS
STRATEGIJA

**Lietuvos ateities vizija
„Lietuva 2050“**

2024 10 04. Tiražas 300 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija

Gedimino pr. 53, LT-01109 Vilnius

Spausdino UAB „Petro ofsetas“

Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius

